

“Puu katsoo talon takaa” ja “Niko näkee mielellään televisiota”

**MAAHANMUUTTAJALAPSET
SUOMEN KIELEN VERBIEN KÄYTTÄJINÄ**

Suomen kielen pro gradu -työ

Jyväskylän yliopistossa

kevätlukukaudella 1999

Heidi Pelkonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos suomen kielen laitos
Tekijä Heidi Pelkonen	
Työn nimi "Puu katsoo talon takaa" ja "Niko näkee mielellään televisiota" Maahanmuuttajalapsen suomen kielen verbien käyttäjinä	
Oppiaine suomi	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika kevätlukukausi 1999	Sivumäärä 99 sivua + 13 liitesivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työ käsittelee maahanmuuttajalasten suomen kielen verbien osaamista. Tutkin verbien osaamista erityisesti ymmärtämisen näkökulmasta. Tarkoitukseni oli mm. selvittää, millaiset verbit ovat kielenoppijoille helppoja ja millaiset vaikeita ja millaisia leksikaalisia virheitä kielenoppijat tekevät. Selvitin myös, miten verbien frekvenssi ja informanttien maassaoloaika vaikuttaa verbien osaamiseen. Tutkimuksessani oli mukana modaaliverbejä, liikeverbejä, kommunikaatioverbejä ja aistihavaintoverbejä, yhteensä 42 eri verbiä.</p> <p>Tutkimukseeni osallistui 27 maahanmuuttajalasta, joiden verbien osaamista testasin kahdella eri testillä, kontekstillisten lauseiden ja kontekstittomien lauseiden testillä. Testit olivat monivalintatestejä, joissa informanttien piti täydentää lauseita valitsemalla niihin neljästä verbivaihtoehdosta mielestään sopivin. Kutakin verbiä kohden oli ainakin kaksi testilauseetta. Testin tuloksista ilmenee, että helppoja kielenoppijoille olivat toisaalta sellaiset laajakäyttöiset verbit kuin <i>menee</i>, <i>tulee</i> ja <i>sanoo</i> sekä toisaalta sellaiset merkitykseltään erikoistuneemmat verbit kuin <i>kysyy</i>, <i>vastaa</i> ja <i>uskaltaa</i>. Vaikeita olivat sellaiset spesifit verbit, joita ei tarvita jokapäiväisessä viestinnässä, esimerkiksi verbit <i>hokee</i>, <i>ryntää</i>, <i>raskii</i> ja <i>viihtyy</i>. Informantit tekivät erilaisia leksikaalisia virheitä. Vaikeuksia tuottivat esimerkiksi äänteellisesti samankaltaiset sanat ja/tai merkitykseltään läheiset sanat. Informanteille oli tyypillistä sekä simplifioiminen että liikayleistäminen. Tavallista oli, että informantit käyttivät hyperonyymistä verbiä spesifimmän verbin asemesta tai jättivät esimerkiksi modaalisuuden ilmaisematta siirtymällä käyttämään modaaliverbin sijasta liikeverbiä. Leksikaalisia virheitä aiheutui tutkimukseni informanteille myös siksi, että he eivät tunteneet sanojen syntaktisia valintarajoituksia. Tutkimuksessa selvisi, että sanojen frekvenssi korreloi osittain sanojen osaamiseen. Jaoin tutkimukseni informantit kolmeen ryhmään sen mukaan, miten kauan he olivat olleet Suomessa. Testien tulokset osoittivat, että 13-23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä verbien osaamisessa ei ollut selvää eroa. Sitä vastoin alle 13 kuukautta Suomessa olleet osasivat verbit selvästi näitä kahta muuta ryhmää huonommin.</p>	
Asiasanat suomi toisena kielenä, sanasto, verbikategoriat, leksikaaliset virheet, frekvenssi	
Säilytyspaikka suomen kielen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Sanaston osaaminen ja sen tutkimisen merkitys	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymysten asettaminen	2
2. SANASTO JA SEN OMAKSUMINEN TOISESSA KIELESSÄ	4
2.1 Sanasto ja sanan osaaminen	4
2.2 Sanaston omaksuminen	7
2.3 Leksikaalisista virheistä	9
3. VERBIKATEGORIOITA	13
3.1 Verbien syntaktisesta, semanttisesta ja syntaktis-semanttisesta luokittelusta	13
3.2 Modaaliverbit	15
3.3 Liikeverbit	16
3.4 Aistihavaintoverbit	18
3.5 Kommunikaatioverbit	19
4. INFORMANTIT JA TUTKIMUSMENETELMÄT	21
4.1 Informantit	21
4.2 Tutkimusmenetelmät	22
5. TUTKIMUSTULOKSIA	25
5.1 Modaaliverbit	25
5.1.1 Yleistä	25
5.1.2 Jaksaa ja viitsii	26
5.1.3 Osaa ja pärjää	28
5.1.4 Voi	30
5.1.5 Ehtii ja kerkiää	31
5.1.6 Uskaltaa	32
5.1.7 Viihtyy	33
5.1.8 Raskii	33
5.1.9 Modaaliverbien siirtyminen	34
5.2 Liikeverbit	38
5.2.1 Yleistä	38
5.2.2 Menee ja tulee	39
5.2.3 Lähtee	42
5.2.4 Palaa ja saapuu	44
5.2.5 Pääsee ja joutuu	45
5.2.6 Häipyy, ravaa ja ryntää	46
5.2.7 Liikeverbien siirtyminen	48
5.3 Aistihavaintoverbit	50
5.3.1 Yleistä	50
5.3.2 Katsoo, näkee ja näkyy	51
5.3.3 Kuuntelee, kuulee ja kuuluu	53
5.3.4 Tuntee ja tuntuu	55
5.3.5 Maistaa ja maistuu	56
5.3.6 Haistaa ja haisee	56
5.3.7 Siirtymiset aistihavaintoverbikentän sisällä	57

5.4 Kommunikaatioverbit	59
5.4.1 Yleistä	59
5.4.2 Puhuu ja sanoo	60
5.4.2 Kysyy ja vastaa	62
5.4.3 Kieltää ja myöntää	63
5.4.4 Höpöttää ja hokee	64
5.4.5 Valittaa ja inttää	65
5.4.6 Kommunikaatioverbien siirtyminen	66
5.5 Kaikkien tutkimuksessa olleiden verbien osaamisjärjestys ja verbien taajuus	67
5.6 Informanttien suomessaoloajan vaikutus verbien osaamiseen	71
5.6.1 Suomessaoloajan vaikutus modaaliverbien osaamiseen ..	72
5.6.2 Suomessaoloajan vaikutus liikeverbien osaamiseen	74
5.6.3 Suomessaoloajan vaikutus aistihavaintoverbien osaamiseen	76
5.6.4 Suomessaoloajan vaikutus kommunikaatioverbien osaamiseen	78
5.6.5 Yhteenvedo suomessaoloajan vaikutuksesta verbien osaamiseen.	80
 6. POHDINTAA	 82
6.1 Kielenoppijoille helpot ja vaikeat verbit	82
6.2 Liikkuvat verbit	84
6.3 Sanojen taajuuden vaikutus verbien osaamiseen	87
6.4 Maassaoloajan vaikutus verbien osaamiseen	88
6.5 Informanttien tekemät leksikaaliset virheet	89
6.6 Käytetyistä tutkimusmenetelmistä	95
 LÄHTEET	 96
 LIITTEET	
Liite 1. Kontekstittomien lauseiden testi	
Liite 2. Kontekstillisten lauseiden testi	

1. JOHDANTO

1.1 Sanaston osaaminen ja sen tutkimisen merkitys

Sekä Suomeen tulevien ulkomaalaisten että ulkomailla suomea opiskelevien määrä kasvaa jatkuvasti. Siksi on tärkeää viedä eteenpäin suomi kohdekielenä¹ -opetusta ja -tutkimusta. Tutkimuksen avulla voidaan kehittää opetusta: opetusmetodeja ja oppikirjoja. Sen lisäksi suomi kohdekielenä -tutkimus antaa uusia näkökulmia suomen kielen tutkimukseen ja tätä kautta lisää teoreettista tietoa suomen kielestä. (Latomaa 1996: 19, 24.)

Sanasto on kielenoppimisen tärkeimpiä alueita. Sen suuruudella on paljon tärkeämpi merkitys esimerkiksi koulumenestykselle ja työelämässä pärjäämiselle kuin kieliopin virheettömyydellä. (Bergman 1996: 18.) Jokainen maahanmuuttaja tarvitseekin eri elämän osa-alueisiin liittyvää sanastoa pystyäkseen osallistumaan sosiaaliseen elämään ja selviytyäkseen jokapäiväisiin arkirutiineihin liittyvistä kommunikaatiotilanteista. Ilman sopivaa sanastoa maahanmuuttajan elämä vaikeutuu ja hän saattaa jäädä ulkopuoliseksi.

Kielenopetuksen ja sen tutkimuksen parissa sanasto on jäänyt varsin vähälle huomiolle, vaikka se kuuluukin keskeisimpiin kielitaidon osa-alueisiin (Ahonen 1993: 42). Yhtenä syynä sanaston marginaaliseen asemaan kielentutkimuksessa on luultavasti se, että sanaston rajaaminen selväksi kokonaisuudeksi on vaikeaa, kun taas sellaiset suljetut systeemit kuten fonologia, morfologia ja syntaksi ovat selkeitä tutkimuskohteita. (Takala 1989: 1.) Sanaston tutkimusta on myös vaikeuttanut erilaiset sanan määritelmät sekä se, että sanastoa on vaikea rajata syntaksista (Singleton 1995: 10). Kansainvälisesti sanaston tutkimukseen toisen kielen näkökulmasta on alettu kiinnittää huomiota 1980-luvulta lähtien (Singleton 1995: 1), mutta Suomessa sanastotutkimusta toisen kielen näkökulmasta on tehty vasta vähän (Martin 1991: 3). Viime vuosina sanastoon on kuitenkin myös Suomessa alettu kiinnittää enemmän huomiota ja varsinkin pro gradu -töitä on aiheesta tehty. Sanaston alueella on kuitenkin vielä paljon tutkittavaa.

---

¹ Työssäni käytän termejä *suomi kohdekielenä* ja *suomi toisena kielenä*. Suomi kohdekielenä -termillä tarkoitan sekä Suomessa että ulkomailla tapahtuvaa ulkomaalaisille suunnattua suomen kielen opetusta. Suomi toisena kielenä -termillä taas tarkoitan Suomessa tapahtuvaa opetusta.

Jokainen Suomeen muuttava ulkomaalainen joutuu tekemisiin suomen kielen ymmärtämisen ja ymmärtämiseen liittyvien ongelmien kanssa. Ymmärtämisongelmat kuuluvat väistämättä jokaisen ulkomaalaisen arkeen. Se, että maahanmuuttaja ei ymmärrä maassa puhuttavaa kieltä, aiheuttaa ulkopuolisuutta. Ymmärtämistaitojen opettamista voidaankin pitää keinona, jolla pyritään vähentämään ja estämään ulkopuolisuutta ja ulkopuolisuuden aiheuttamia sosiaalisia ongelmia. (Suni 1996: 121.) Ymmärtämistaitojen opettamista varten tarvitaan ensin tutkimusta siitä, mikä ymmärtämisessä tuottaa kielenoppijoille vaikeuksia. Tätä kautta voidaan opetuksessa keskittyä paremmin juuri niihin ymmärtämisen solmukohtiin.

Myöskään sanastotutkimuksessa ei pitäisi keskittyä ainoastaan sanaston tuottamiseen vaan myös sanaston ymmärtämiseen. Tähän mennessä Suomessa ei ole tehty sanaston ymmärtämiseen liittyvää tutkimusta suomi kohdekielenä -näkökulmasta juuri lainkaan. Omassa työssäni aionkin tarkastella sanaston osaamista erityisesti ymmärtämisen kannalta.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymysten asettaminen

Tutkimuskohteenani on maahanmuuttajalasten suomen kielen verbien osaaminen. Tarkastelen verbien osaamista erityisesti ymmärtämisen näkökulmasta. Valitsin tutkimuskohteekseni verbit, sillä jokainen kielenkäyttäjä tarvitsee verbejä pystyäkseen ilmaisemaan jokapäiväiseen elämään liittyviä perustoimintoja, kuten liikkumista, kommunikointia ja aistimista. Verbeistä on myös helpompi rajata ne kommunikatiivisesti tärkeät ja laajakäyttöiset sanat kuin nomineista. Verbien osaamista on tärkeää tutkia myös siksi, että niiden on todettu tuottavan sanaluokista eniten vaikeuksia toisen kielen oppijoille (ks. Aalto 1994: 96). Valitsin tutkimukseeni eri verbiluokkiin kuuluvia verbejä: modaaliverbejä, liikeverbejä, kommunikaatioverbejä ja aistihavaintoverbejä. Tarkoitukseni on selvittää, miten kielenoppijat osaavat tutkimukseni verbejä ja millaisia virheitä he tekevät.

Tutkimukseni teoriaosassa käsittelen ensin sanastoa ja sanan osaamista (luku 2.1), sanaston omaksumista (luku 2.2) sekä leksikaalisia virheitä (luku 2.3). Koska sanasto kuuluu tutkimukseni keskeisimpiin käsitteisiin ja koska tähän astisissa sanastotutkimuksissa ei sanaston määritelmiä ole juurikaan tehty (ks. kuitenkin Puro 1999), on sanaston määrittelemisen työssäni tärkeää. Koska taas sanan osaamisesta on eri tutkimuksissa niin erilaisia näkemyksiä, on mielestäni tarpeellista käsitellä sanan osaamisen määritelmiä ja samalla selvittää, mitä omassa työssäni pidän sanan

osaamisena. Sanan osaamisesta tekemäni määritelmän kautta voin sitten muodostaa ne perusteet, joilla määritän informanttien verbivalinnat joko oikeiksi tai vääriksi.

Luvussa 3.1 käsittelen verbien erilaisia luokitteluja. Sen jälkeen käsittelen tarkemmin omaan tutkimukseeni ottamiani verbiryhmiä - modaaliverbejä, liikeverbejä, kommunikaatioverbejä ja aistihavaintoverbejä. Luvussa 4 käsittelen iänformantteja ja taustamuuttujia sekä työssä käyttämiäni tutkimusmenetelmiä.

Viidennessä luvussa käsittelen testien tuloksia kvantitatiivisesti. Ensin käyn läpi kaikki tutkimukseni verbit ja niiden osaamismäärät käyttäen apuna taulukoita. Tarkastelen myös verbien siirtymistä verbiryhmän sisällä. Liikeverbien ja modaaliverbien kohdalla tarkastelen myös verbien siirtymistä verbiryhmästä toiseen. Yleiskatsauksen jälkeen tarkastelen verbien frekvenssien ja suomessaoloajan vaikutusta verbien osaamiseen.

Pohdintaosassa, luvussa 6, analysoin testien tuloksia. Pohdin myös, miten tutkimukseni tulokset vastaavat aikaisempien sanastosta tehtyjen tutkimusten tuloksia. Pohdintaosassa tarkoitukseni on myös selvittää, millaisia leksikaalisia virheitä informantit tekevät ja miettiä, mistä nämä virheet johtuvat. Lopuksi mietin vielä käyttämieni testien sopivuutta sanastotutkimukseen.

Työni päätarkoituksena on siis tutkia maahanmuuttajalasten verbien osaamista sekä verbien käytössä ilmeneviä vaikeuksia. Asetetut tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Mitkä tutkimukseni verbit ovat kielenoppijoille vaikeita ja mitkä helppoja?
2. Mitkä verbit ovat ns. liikkuvia verbejä eli sellaisia verbejä, joita kielenoppijan on helppo käyttää paikkaamaan leksikaalisia aukkojaan?
3. Vaikuttaako sanojen frekvenssi niiden osaamiseen?
4. Miten kielenoppijoiden maassaoloaika vaikuttaa sanojen osaamiseen?
5. Millaisia leksikaalisia virheitä kielenoppijat tekevät?
6. Mitkä ovat tutkimuksessa käytettyjen testien hyvät ja huonot puolet?

2. SANASTO JA SEN OMAKSUMINEN TOISESSA KIELESSÄ

2.1 Sanasto ja sanan osaaminen

Sanastoa on pidetty vaikeasti kuvattavana kielen alueena (Kieli ja sen kieliopit 1994: 217), eikä sen määritelmiä ole juurikaan tehty. Yleensä sanasto on nähty yksinkertaisesti sanojen kokoelmana (ks. esim. Voionmaa 1993: 12). Nissinen ja Taivainen ovat pro gradu -työssään (1996) määritelleet sanaston sanan osaamisen avulla ja ottaneet sanasto-määritelmässään myös kieliopin huomioon. Heidän mukaansa sanasto ei ole kieliopista erillinen joukko sanoja, vaan sanastoon yhdistyvät myös muut kielen osa-alueet, fonologia, morfologia, syntaksi ja semantiikka. (Nissinen-Taivainen 1996: 17). Sanaston ja kieliopin erottamista vastaan ovat olleet myös muun muassa Singleton ja Sinclair (Singleton 1995: 10). Myös Mearan (1993: 69) mukaan toisen kielen sanastoa pitäisi tutkia rakenteena eikä yksittäisten sanojen ja merkitysten kokoelmana. Sanojen oppimiseen liittyykin aina olennaisesti myös niiden ominaisuuksien oppiminen (Little 1994: 114). Kun kielenkäyttäjä prosessoi sanoja, hän käyttää hyväkseen kielen eri piirteitä. Kun kielenkäyttäjä esimerkiksi prosessoi suomen kielen sanaa *mennä*, hän käyttää hyväkseen muun muassa tietoa sanan morfologisista vaihteluista, sen kanssa yleensä esiintyvistä muista sanoista ja sen aiheuttamista syntaktisista muutoksista muissa sanoissa. (Puro 1999: 2.)

Taivainen ja Nissinen ovat koonneet pro gradu -työhönsä (1996: 11) eri tutkijoiden, Richardsin, Nationin, Ringbomin ja Carterin, näkemyksiä sanan osaamisesta. Omassa työssäni käsittelen Richardsin, Nationin ja Ringbomin määritelmiä sanan osaamisesta, sillä näiden tutkijoiden näkemykset sanan osaamisesta sopivat parhaiten omaan tutkielmaani. Carterin sanan määritelmiä en tässä käsittele, sillä hänen näkemyksensä sanan osaamisesta eivät anna uusia näkökulmia omaa työtäni ajatellen. (Carterin sanan osaamisen -määritelmästä ks. Carter 1989: 187.)

Sanan osaamisen määrittelyssä Richards korostaa sanan syntaktisia ulottuvuuksia. Tärkeää hänen mielestään on, että sanastoa ei eroteta kieliopista, sillä sanan osaamiseen liittyy aina tieto sanan syntaktisista ominaisuuksista. Sanan syntaktisen käyttäytymisen Richards tuo esille verbien avulla: verbi on ydin, joka rakentaa ympärilleen lauseen ja joka määrittää ympärilleen tulevien sanojen muodon. (Richards 1976: 80.) Puro huomauttaa, että verbien rektio voi toimia kaksisuuntaisesti. Kielenoppija voi joko rakentaa ilmauksen verbin ympärille tai hän saattaa muistaa verbin vasta kun on muistanut ensin siihen liittyvän määritteen, esim. *Minä__ kauppaan - Minä menen kauppaan*. Toisaalta kielenoppija saattaa pitää ilmaisua *Minä kauppaan* koko ilmaisuna,

jolloin *kauppaan* korvaisi verbin käytön kokonaan. (Puro 1999: 6). Käsitellessään sanojen syntaktista käyttäytymistä Richards (1976) ottaa esimerkkejä ainoastaan verbeistä, vaikka myös muun muassa substantiiveilla ja adjektiiveilla on rektioita, kuten Puro toteaa (1999: 6).

Richards pitää tärkeänä sanan osaamisessa myös semanttista ulottuvuutta. Sen lisäksi, että sanan osaamiseen kuuluu sanojen eri merkitysten tunteminen, siihen kuuluu muun muassa myös tieto siitä, millaisten sanojen kanssa sana luultavimmin esiintyy ja millaisia assosiaatioverkostoja sanojen välillä on. Sanojen suhteita toisiinsa on pystytty selvittämään sana-assosiaatiotestien avulla. (Richards 1976: 79-82.)

Ringbom korostaa sanojen osaamisessa niiden asteittaista oppimista. Kielenoppijan leksikaalinen tieto kehittyy koko ajan hänen siirtyessään yhdeltä sanan osaamisen tasolta seuraavalle, esimerkiksi semantiikan alueella kielenoppija ollessaan ensimmäisellä osaamisen tasolla tietää sanan merkityksen suurinpiirtein (esim. orvokki = 'jonkinlainen kukka'). Toisella osaamisen tasolla oppija tuntee yhden sanan merkityksen ja kolmannella tasolla kaikki sanan mahdolliset merkitykset. Semantiikan alueeseen kuuluu Ringbomin mukaan myös tieto sanan kollokatiivisista ja assosiativisista rajoituksista. Myös nämä kollokatiiviset ja assosiativiset rajoitukset kielenoppija oppii asteittain. (Ringbom 1990: 143.)

Semanttisen tiedon lisäksi sanan osaamiseen liittyy Ringbomin mukaan morfologinen tieto, syntaktinen tieto ja sanan saatavuus (*accessibility*). Saatavuudella Ringbom tarkoittaa sitä, miten kielenoppija pystyy tunnistamaan sanan kirjoitetusta tai puhutusta kielestä tai tuottamaan sanan. Morfologiseen tietoon taas kuuluu kyky tunnistaa ja tuottaa sanan eri muotoja. Vastaavasti syntaktiseen tietoon kuuluu sanan syntaktisten rajoitusten tunteminen. Niin morfologinen kuin syntaktinen tietokin sanasta kasvaa vähitellen; kielenoppija oppii leksikaalisen tiedon karttuessa käyttämään yhä useampia sanan muotoja ja tuntemaan yhä useampia sanan syntaktisista rajoituksista. Kaikki sanan osaamisen eri osa-alueet siis kehittyvät vähitellen kielenoppijan siirtyessä yhdeltä sanan osaamisen tasolta toiselle. (Ringbom 1990: 143.) Kielenoppija ei välttämättä opi sanan eri osa-alueita samassa tahdissa vaan saattaa esimerkiksi oppia sanan kaikki taivutusmuodot ennen kuin oppii paljoakaan sanan syntaktisista rajoituksista (Nissinen-Taivainen 1996: 12).

Nationin mukaan sanan osaamista määriteltäessä on otettava huomioon se, onko kyse sanan reseptiivisestä vai produktiivisesta osaamisesta. Reseptiivinen tieto merkitsee sitä, että kielenkäyt-

täjä pystyy tunnistamaan sanan merkityksen sen nähdessään tai kuullessaan ja pystyy ratkaisemaan, näyttääkö tai kuulostaako sana oikealta. Reseptiiviseen sanan osaamiseen liittyy myös tieto siitä, millaisessa kieliopillisessa ympäristössä sana esiintyy ja millaisia sanoja se voi saada ympärilleen. Produktiivinen tieto sisältää reseptiivisen tiedon ja sen lisäksi muun muassa tiedon siitä, kuinka ääntää ja kirjoittaa sana ja kuinka käyttää sitä kieliopillisesti ja funktionaalisesti oikein. (Nation 1990: 31-32.)

Nation jakaa sanan osaamisen neljään pääluokkaan: muotoon, sijaintiin, funktioon ja merkitykseen. Muotoon kuuluvat sekä puhuttu että kirjoitettu muoto, sijaintiin kuuluvat kieliopilliset rakenteet ja kollokaatiot, funktioon kuuluu tieto sanan frekvenssistä ja sopivuudesta eri yhteyksiin ja merkitykseen kuuluvat sanan merkityksen tunteminen ja assosiaatiot. (Nation 1990: 31.)

Nissinen ja Taivainen muodostavat pro gradu -työssään sanaston määritelmän sanastollisen tiedon kautta. Sanastollisella tiedolla he tarkoittavat sanan osaamisen eri puolia. Sanastolla tarkoitetaan heidän mukaansa sanoja ja niihin sisältyvää sanastollista tietoa, joka jakaantuu fonologiaan, morfologiaan, syntaksiin, semantiikkaan ja pragmatiikan osa-alueisiin sekä tietoon esiintymistodennäköisyydestä. Nissinen ja Taivainen tiivistävät kunkin osa-alueen sisältämät tiedot seuraavasti:

- fonologia ja morfologia: sanan puhutut ja kirjoitetut muodot sekä sen johtamis- ja yhdistämis-mahdollisuudet sekä yleisimmät johdokset
- syntaksi: sanan syntaktinen käyttäytyminen
- semantiikka: perusmerkitys, laajentuneet merkitykset, assosiaatiot, kollokaatiot ja sanaan liittyvät muut semanttiset tekijät
- pragmatiikka: sanan sopivuus ja esiintyminen erilaisissa tilanteissa
- tieto esiintymistodennäköisyydestä: todennäköisyys tavata sana eri konteksteissa, kokemus sanojen yleisyydestä.

(Nissinen-Taivainen 1996: 17-18.)

Sanasto ei siis ole vain abstrakti joukko tai lista sanoja vaan se on kieltä koossa pitävä rakenne, jossa kielen eri osa-alueet yhdistyvät ja jossa sanat ja nämä osa-alueet voivat vaikuttaa toisiinsa (Puro 1999: 7).

Sanan osaamista käsiteltäessä on muistettava, että sanan osaamisessa on eri asteita. Niin natiivit kielenkäyttäjät kuin kielenoppijatkin osaavat kielen eri sanat eri tavoin: jotkut sanat pystytään tuottamaan automaattisesti, jotkut sanat ymmärretään kaikista konteksteista, jotkut sanat muistetaan taas pienellä miettimisellä ja joitain sanoja ei tilapäisesti pystytä palauttamaan mieleen. (Aalto 1994: 95-96.) Jokaisen kielenkäyttäjän sanasto kehittyy ja muuttuu koko ajan: uusia sanoja opitaan ja vastaavasti vanhoja sanoja saatetaan unohtaa. (Puro 1999: 7.)

Sanan osaamisen eri asteiden erottamisen tärkeys näkyy siinä, että tutkijat ovat pitäneet tärkeänä sanan reseptiivisen ja produktiivisen osaamisen erottamista toisistaan. (ks. esim. Nation 1990: 30-33, Ringbom 1990: 139-148.) Sekä reseptiiviseen että produktiiviseen sanaston osaamiseen liittyy kielenkäyttäjän sanastollinen tieto. Sekä tuottaessa että vastaanottaessa tietyn sanan kielenkäyttäjä käyttää sitä sanastollista tietoa, jota hänellä on kielen eri osa-alueilta. (Puro 1999: 8.)

Omassa työssäni keskityn sanan reseptiiviseen osaamiseen. Reseptiiviseen sanan osaamiseen ei siis liity ainoastaan kyky tunnistaa sanan merkitys ja muoto, vaan siihen liittyvät myös muut osaamisen alueet: syntaksi, semantiikka ja pragmatiikka sekä tieto sanan esiintymistodennäköisyydestä. Työssäni kiinnitän erityisesti huomiota sanan syntaktiseen ja semanttiseen osaamiseen tarkastellessani, kuinka tutkimukseni informantit osaavat sanojen syntaktisia ja semanttisia valintarajotuksia.

2.2 Sanaston omaksuminen

Sanastoa käsittelevissä tutkimuksissa puhutaan sekä sanaston omaksumisesta että oppimisesta ilman, että termien merkityksiä on tarkemmin määritelty. Pidänkin tarpeellisena aluksi selvittää, näiden termien merkityserot. Sanan omaksumisesta voidaan puhua, kun toisen kielen oppija tunnistaa ja ymmärtää sanan merkityksen sekä kontekstissa että ilman kontekstia sekä osaa käyttää sanaa sopivissa yhteyksissä. Oppimisella taas tarkoitetaan niitä tietoisia strategioita, jotka johtavat omaksumiseen. Oppiminen on siis prosessi, ja omaksuminen on tämän prosessin tulos. (Channell 1988: 84.)

Toisen kielen tutkimuksessa on pohdittu, miten kielenoppija varastoi sanat muistiin ja palauttaa ne tarvittaessa mieleensä. Tutkijat olettavat, että sanat eivät voi olla mielessä mielivaltaisessa järjestyksessä, koska niitä on niin paljon ja kielenkäyttäjä pystyy palauttamaan ne mieleensä niin

nopeasti. Siispä sanojen täytyy olla järjestäytyneenä mieleen jotenkin organisoidusti. (Aitchison 1987: 5.) Käsiteltäessä kielen ja mielen suhdetta on ruvettu käyttämään metaforaa mentaalinen leksikko, jota on verrattu esimerkiksi sanakirjaan, kirjastoon ja tietokoneeseen (McCarthy 1990: 34).

Äidinkielen puhujan mentaalista leksikosta on tehty aika paljon tutkimuksia, mutta toisen kielen oppijan näkökulmasta ei tutkimusta ole juurikaan tehty (Channell 1988: 83). Ongelmana on, että toisen kielen oppijan mentaalinen leksikko ei välttämättä toimi samoin kuin syntyperäisen kielenpuhujan. On kuitenkin havaittu, että ensi- ja toisen kielen puhujan leksikot ovat yhdistyneitä toisiinsa sekä fonologisesti että semanttisesti. (Channell 1988: 93.) Tämä saattaa olla syynä siihen, että ensikielen sanasto vaikuttaa kielenoppijan toisen kielen sanastoon: kielenoppija saattaa mm. tehdä leksikaalisia virheitä ensikielen vaikutuksesta (ks. myös luku 2.3 Leksikaalisista virheistä).

Sanan muistiin varastoitumiseen on todettu vaikuttavan sanan fonologisen ja ortografisen muodon; kielenkäyttäjä käyttää sanahahmoa hyväkseen varastoidessaan ja palauttaessaan sanaa mieleensä. Erityisen tärkeitä ovat sanan alku ja loppu sekä sanan tavumäärä. Sana-assosiaatiotesteissä sanojen on todettu varastoituvan muistiin myös semanttisin perustein: sanat järjestäytyvät mielessämmme semanttisiin verkkoihin. Natiivin kielenkäyttäjän on todettu varastoivat sanoja mielessänsä myös laajempiin verkostoihin: hän yhdistää sanoihin ensyklopedisen tiedon sekä oman kokemuksensa, esimerkiksi sana *sota* saattaa tuoda hänen mieleensä maailmansodat, ydinpommin, murhat, pakolaiset jne. (McCarthy 1990: 37-41.)

Henning (1973) on tutkimuksessaan havainnut, että kielenoppijat, jotka ovat varhaisessa oppimisvaiheessa, varastoivat sanat muistiin äänteittäin. Muistaessaan sanan he yhdistävät sen äänteellisesti samanlaiseen sanaa esim. sanan *kukko* sanaan *lukko*. Edistyneet kielenoppijat taas varastoivat sanat muistiin niiden merkityksen perusteella, esimerkiksi he yhdistävät sanat *kukko* ja *kana*. Kielitaidon kehittyessä oppijan tapa varastoida sanoja mentaaliseen leksikkoon siis muuttuu. (Nation 1990: 35.)

Mentaaliseen leksikkoon on varastoitunut tieto myös sanojen sanaluokista ja syntaktisista ominaisuuksista. Mentaalinen leksikko ei ole koskaan staattinen vaan se muuttuu jatkuvasti: kielenoppija varastoi siihen uusia sanoja ja lisää tietoa siihen jo kuuluvista sanoista (McCarthy 1990: 42).

Kielen tuottamis- ja ymmärtämisprosessit eroavat toisistaan merkittäväällä tavalla. Kieltä tuotettaessa, kirjoitettaessa tai puhuttaessa kielenkäyttäjä lähtee liikkeelle sanan merkityksestä ja antaa sitten merkitykselle puhuessaan (tai kirjoittaessaan) fonologisen (tai ortografisen) hahmon. Ymmärtämisprosessi on juuri vastakkainen tuottamisprosessille. Siinä kielenkäyttäjä lähtee liikkeelle äänneistä, joille sitten antaa merkityksen. Näiden kielen prosessien erot ovat johtaneet siihen oletukseen, että mentaalisisä leksikossa olisi kaksi erillistä sanavarastoa, toinen tuottamis- ja toinen ymmärtämisprosesseja varten. (Channell 1988: 85.)

Sanan oppimisen helppoutteen vaikuttaa sanan frekvenssi; suurifrekvenssiset sanat on helpompi oppia kuin pienifrekvenssiset yksinkertaisesti siksi, että kielenoppija kohtaa ne useammin. Sanan frekvenssi ei kuitenkaan ole ainut eikä tärkein tekijä puhuttaessa sanan oppimisen helppoudesta tai vaikeudesta. Sanan oppimista saattaa vaikeuttaa sanan oikeinkirjoitus, esimerkiksi suomen kielen oppijalle sanojen oikeinkirjoituksessa saattaa tuottaa vaikeuksia yksinäis- ja kaksoiskonsonanttien erottaminen. Tämän vuoksi vaikeuksia saattaa tuottaa esimerkiksi sellaisten sanojen toisistaan erottaminen kuin *tuli*, *tuuli* ja *tulli*. Sanan oppimista saattaa vaikeuttaa myös sanan ääntöasu, varsinkin kielenoppijalle tuntemattomat äänneet vaikeuttavat sanan oppimista. Myös sanan syntaktiset ominaisuudet ja sanojen merkitysten läheisyys voivat vaikeuttaa uuden sanan oppimista. Vaikeuksia saattaa tuottaa esimerkiksi suomen kielen sanojen *saapuu* ja *palaa* toisistaan erottaminen, sillä ne ovat merkitykseltään niin läheisiä. Lähtö- ja kohdekielen samannäköisten sanojen merkitysten eroavaisuus saattaa myös vaikeuttaa sanan oppimista, esimerkiksi ruotsin *aktuellt* ei tarkoita samaa kuin englannin *actually*. Myös sanan ”sopimattomuus” kielenoppijan omaan maailmaan tai kulttuuriin voi vaikeuttaa sanan oppimista. (McCarthy 1990: 86.) Seuraavassa luvussa tarkastelen lähemmin leksikaalisia virheitä ja niitä aiheuttavia tekijöitä.

2.3 Leksikaalisista virheistä

Sanaston omaksumista testaavissa eri tutkimuksissa on havaittu, että kielenoppijoiden tekemät leksikaaliset virheet ovat usein sekä lähtö- että kohdekielestä riippumatta samantyyppisiä (Grönholm 1992a: 21). Yleensä virheet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: interlingvaalisiin, intralingvaalisiin ja opetuksen aiheuttamiin virheisiin. Interlingvaalisilla virheillä tarkoitetaan oppijan äidinkielen kohdekieleen aiheuttamia virheitä. Intralingvaaleiksi virheiksi taas kutsutaan kohdekielen oman systeemin aiheuttamia virheitä. (Sajavaara 1980: 213.)

Interlingvaalisten virheiden yksi tärkeä virhetyyppi on transferi eli siirto. Transferissa kielenoppija siirtää äidinkieltensä pohjalta muodostaman sanan kohdekieleen. Transferin avulla kielenoppija voi paikata kohdekielen leksikaalisia aukkojaan. (Grönholm 1992a: 21.) Transferia on sekä negatiivista että positiivista. Positiivinen transferi edistää kohdekielen oppimista (Latomaa 1993: 23). Sitä esiintyy lähinnä vain lainasanoissa. Esimerkiksi suomenkielinen ruotsinoppija saattaa tunnistaa ruotsin sanan *soffa* suomen *sohva*-sanana perusteella (Grönholm 1992a: 23). Negatiivinen transferi taas aiheuttaa kielenoppijalle virheitä kohdekielessä, esimerkiksi vironkielinen suomenoppija saattaa käyttää virheellisesti sanaa *linna* tarkoittaessaan *kaupunkia* (vir. *linna* 'kaupunki'). Omassa työssäni en tutki interlingvaalista eli kielten välistä transferia. Sitä vastoin tutkimuksessani käytän transferi-sanaa, kun käsittelen kielen sisällä tapahtuvaa sanojen siirtymistä. Tarkoitukseni on selvittää, millaista siirtymistä tapahtuu kunkin verbiryhmän sisällä sekä kustakin verbiryhmästä toiseen. Siirtymistä saattaa tapahtua esimerkiksi liikeverbiryhmän sisällä siten, että kielenoppija käyttää spesifin verbin sijasta yleisempää hyperonyymistä verbiä, esimerkiksi *ryntää*-verbin sijasta *menee*-verbiä. Verbiryhmästä toiseen siirtymistä taas edustaisi siirtyminen modaaliverbin käytöstä liikeverbin käyttöön, esimerkiksi kielenoppija saattaisi käyttää *ehtii*-verbin sijasta liikeverbiä *menee*. Selvitän, mitkä tutkimukseni verbeistä ovat liikkuvia verbejä eli mitä verbejä informantit valitsevat paikkaamaan leksikaalisia aukkojaan.

Leksikaalisia virheitä kielenoppijalle aiheuttaa myös eri kielten lekseemien tai sanakenttien struktuurien erilaisuus. Jos kohdekielen strukturi ei vastaa lähtökielen strukturia, saattaa helposti tapahtua haitallista interferenssiä. Esimerkiksi kun suomen lekseemiä *poika* vastaa ruotsin lekseemit *son* ja *pojke*, saattaa suomenkielinen oppija yleistää jomman kumman näistä vastineista kaikkiin tapauksiin. (Grönholm 1992a: 23-24.) Erityisesti struktuurieroja eri kielissä on aistihavaintoihin liittyvien verbien kohdalla, vrt. esimerkiksi ruotsin *se* ja suomen *katsoa* - *nähdä*. (Grönholm 1992a: 51). Kurdin kielessä taas näkemistä, tuntemista, haistamista sekä maistamista ilmaistaan samalla verbillä, verbillä *ditin* (Viberg 1984: 139). Usein myös menemiseen ja kulkemiseen liittyvien verbien kohdalla esiintyy struktuurieroja eri kielissä (Grönholm 1992a: 51). Omassa työssäni tarkastelen tuottavatko tällaiset *nähdä*- *katsoa* ja *mennä* - *tulla* tyyppiset sanaparit oppijoille vaikeuksia, mutta en selvitä, aiheutuvatko mahdolliset vaikeudet lähtö- ja kohdekielen struktuurieroista, koska kutakin lähtökieltä puhuva informanttien ryhmä on liian pieni, jotta saataisiin luotettavia tuloksia.

Kielenoppija saattaa tehdä leksikaalisia virheitä siksi, että ei tunne kohdekielen semanttisia tai syntaktisia valintarajoituksia (Grönholm 1992b: 101). Esimerkiksi jos kielenoppija ei hallitse kohdekielen lekseemin semanttisia valintarajoituksia, hän saattaa tehdä liikayleistyksiä eli käyttää kyseistä lekseemiä myös sellaisissa semanttisissa yhteyksissä, joihin se ei ole sopiva. Kielenoppija saattaisi esimerkiksi käyttää ruotsin kielen *gå*-verbiä aina puhuessaan menemisestä, vaikka ruotsissa tehdään ero jalan ja kulkuneuvolla menemisen välillä. (Voionmaa 1990: 235.) Kielenoppija saattaa myös soveltaa kohdekielen lekseemiin äidinkielestään tuntemiaan valintarajoitussääntöjä, jotka eivät ole ekvivalentteja kohdekielen sääntöjen kanssa (Grönholm 1992: 24). Omassa työssäni en selvitä, kuinka informanttien äidinkielen valintarajoitussäännöt vaikuttavat informanttien kohdekielen lekseemien valintoihin, mutta tarkastelen yleensä informanttien liikayleistystapausta ja informanttien sekä syntaktisten että semanttisten valintarajoitusten tuntemista.

Kielenoppijalle erityisen vaikeita oppia ovat sekä äänteellisesti että semanttisesti läheiset kohdekielen sanat (Grönholm 1992a: 26). Todennäköisesti vaikeimpia oppia ovat äänteellisesti samannäköiset sanat, sillä kielenoppijan oletetaan kiinnittävän eniten huomiota sanojen fonologisiin tuntomerkkeihin (Ringbom 1987: 40). Koska suomen kielen tärkein sanamuodostuskeino on ollut johtaminen, on suomessa paljon samakantaisia ja samannäköisiä sanapesueita, jotka ovat merkitykseltäänkin hyvin läheisiä. Samakantaisten sanojen sekaantuminen onkin yksi tyypillinen kielenoppijoiden leksikaalinen virhetyyppi. (Grönholm 1992a: 26) Esimerkiksi transitiivisen ja intransitiivisen verbin muodostaman verbiparin ero on hyvin pieni ja kielenoppijan onkin usein vaikea tajuta nämä sanat eri sanoiksi. Jopa pitkälle edistyneelle suomen oppijalle tällaiset sanaparit tuottavat vaikeuksia. (Siitonen 1993 : 312-313). Omassa tutkimuksessani tällaisia verbipareja esiintyy aistihavaintoverbeissä, esimerkiksi verbipari *näkee* ja *näkyy*. Tarkoitukseni on selvittää, tuottavatko tällaiset verbiparit tutkimukseni informanteille hankaluuksia. Grönholmin mukaan välikielivaiheessa olevalle oppijalle riittää usein verbin kannan ilmaisema semanttinen sisältö. Niinpä kielenoppija ei välttämättä tee lainkaan eroa tällaisten *näkee* ja *näkyy* -tyyppisten verbien välillä vaan saattaa valintatilanteessa valita tällaisista verbeistä yksinkertaisesti suuritaajuisemman tai ensimmäisenä tai ainoana oppimansa verbin. (Grönholm 1992a: 40.)

Äänteellisesti samankaltaisten sanojen lisäksi kielenoppimisen alkuvaiheessa hankalia saattavat olla semanttisesti läheiset sanat. Erityisesti kielenoppijalle saattaa tuottaa hankaluuksia sopivien kollokaatioiden muodostaminen. Esimerkiksi kielenmukaista on sanoa joko *lapsi on sairas* tai *lapsi on kipeä*, mutta lause **hammas on sairas* on taas kielenvastainen. (Grönholm 1992b: 100-

101.) Erityisesti kohdekielen kollokaatioiden tekeminen tuottaa vaikeuksia silloin, kun kollokaatio ei ole universaali tai sitä ei esiinny lähtökielessä. Usein jopa edistyneet kielenoppijat muodostavat sopimattomia kollokaatioita. (McCarthy 1990: 13.)

Voionmaa on tutkimuksessaan havainnut, että informantit käyttävät runsaasti sellaisia suuritaajuisia ja laajakäyttöisiä sanoja kuten *gå* ja *komma* sekä semanttisesti eriytyneitä, pienifrekvenssisia sanoja kuten *rökä* (Voionmaa 1993: 196). Omassa tutkimuksessani selvitän, kuinka kielenoppijat ymmärtävät toisaalta sellaisia suuritaajuisia ja laajakäyttöisiä sanoja kuten *puhuu* ja *menee* ja toisaalta, miten he ymmärtävät sellaisia pienitaajuisia ja merkitykseltään spesifimpiä sanoja kuten *kysyy* ja *ryntää*. Voionmaa on myös havainnut, että kielenoppijat käyttävät yleisimpiä verbejä myös silloin, kun he eivät osaa ilmaista asiaa harvinaisemmalla verbillä. Kielenoppijat mm. välttävät modaalisuuden ilmaisemista niissä tapauksissa, missä se saattaisi tuottaa ongelmia (Voionmaa 1993: 171). Kielenoppijan välikielivaiheelle onkin tyypillistä simplifioiminen eli yksinkertaistaminen. Kielen oppimisen alkuvaiheessa karsiutuvat sekä monet kieliopilliset elementit, kuten taivutuspäätteet, että semanttisesti vähemmän tärkeät sanat. (Bergman 1996: 13.) Grönholm (1993) on tutkinut, miten ruotsinkielisten oppilaiden suomen kielen leksikaaliset taidot ovat kehittyneet ala-asteelta yläasteen kahdeksannelle luokalle. Hän on tutkimuksessaan havainnut, että välikielivaiheessa kielenoppijat käyttävät liikaa kohdekielen yleisimpiä sanoja ja toisaalta välttävät kohdekielen harvinaisempien sanojen käyttämistä. Grönholmin tutkimukseen osallistuneiden neljännen luokan oppilaiden kymmenen tavallisimman verbin (olla, tulla, voida, katsoa, oppia, saada, pitää, tykätä, tietää, katsella) peittävyys oli 80,7 prosenttia, kun kahdeksannen luokan oppilailla kymmenen tavallisimman verbin peittävyys oli 70,2 prosenttia. Kielenoppijoiden liikakäyttö vähenee siis koko ajan kielitaidon karttuessa (Grönholm 1994: 314, 318). Omassa tutkimuksessani tarkastelen, millaisia yksinkertaistuksia kielenoppijat tekevät, esimerkiksi millaisia verbejä informantit valitsevat heille vaikeiden modaaliverbien sijasta.

Voionmaa on tarkastellut liikeverbien semanttisia relaatioita ja jakanut ne kahteen päärelaatioon: hyponymiseen ja koordinoivaan. Hyponyminen relaatio jakaantuu hyperonyymiin eli yläkäsitteeseen (esim. *liikkua*) ja hyponyymiin eli alakäsitteeseen (esim. *juosta*). Koordinoivan relaation jäsenet ovat joko kontraareja eli toisensa poissulkevia vastakohtia (esim. *kävellä* - *juosta*) tai similaareja eli merkitykseltään samanlaisia ilmauksia (esim. *ampaista* - *pinkaista*). (Voionmaa 1990: 235-236.) Voionmaan mukaan kielenoppijat omaksuvat semanttisista suhteista ensimmäisenä kontraariset suhteet. Kontraaristen suhteiden jälkeen opitaan hyponymiset suhteet ja

viimeisenä similaariset suhteet. Voionmaan tutkimuksen mukaan liikeverbien oppimista ei siis aloiteta yläkäsitteistä vaan perustason laajakäyttöisistä verbeistä. Kielenoppijan omaksumien liikeverbien joukossa on jo varhaisessa vaiheessa sellaisia spesifisiä verbejä, jotka riippuvat kunkin kielenkäyttäjän leksikaalisista tarpeista. (Voionmaa 1990: 250.) Omassa tutkimuksessani en tarkastele kontraareja relaatioita kuin muutaman verbiparin kohdalla, esimerkiksi verbiparien *kysyy - vastaa* ja *joutuu - pääsee*. Sitä vastoin tarkoitukseni on selvittää, osaavatko kielenoppijat hyperonyymiset verbit hyponyymisia paremmin ja käyttävätkö kielenoppijat hyperonyymisia verbejä hyponyymisten sijasta, esimerkiksi valitsevatko he puhumisen tapaa ilmaisevan *valittaa*-verbin sijasta mieluummin hyperonyymisia verbejä *puhuu* ja *sanoo*. Selvitän myös, ovatko jotkut spesifisistä verbeistä tutkimukseni nuorille kielenoppijoille helppoja.

3. VERBIKATEGORIOITA

3.1 Verbien syntaktisesta, semanttisesta ja syntaktis-semanttisesta luokittelusta

Verbejä voidaan ryhmitellä eri tavoin. Niitä voidaan ryhmitellä mm. syntaktisin, semanttisin tai syntaktis-semanttisin perustein. Syntaktisin perustein verbit voidaan jakaa transitiivisiin ja intransitiivisiin verbeihin. Transitiivisiin verbeihin liittyy tyypillisesti objekti ja intransitiivisiin taas ei.

Transitiiviverbit voidaan jakaa kolmeen alakategoriaan sen mukaan, millaisen objektin ne saavat. Ensinnäkin on verbejä, jotka saavat ainoastaan nominiobjektin. Tämä on ryhmistä laajin, ja siihen kuuluvat mm. konkreettista tekemistä ilmaisevat verbit (esim. *ajaa, juoda, ostaa* ja *surra*). Toiseen alakategoriaan kuuluvat verbit, jotka voivat saada nominiobjektin lisäksi objektisen neksuksen. Neksusta edustaa että-lause, partisiippirakenne, alisteinen kysymyslause tai infinitiivirakenne. Tähän kategoriaan kuuluvat verbit merkitsevät joko aistihavaintoa tai sanailmaisua (esim. *antaa, kuulla, käskää, lukea, maistaa* ja *virkkää*). Kolmanteen kategoriaan kuuluvat modaaliverbit, jotka saavat objektikseen verbilausekkeen. Modaalisia verbejä ovat esimerkiksi *alkaa, jaksaa* ja *voida*. (Kangasmaa-Minn 1983: 257-258.)

Verbityyppien syntaktisen luokittelun voi tehdä myös sen perusteella, millainen adverbiaali verbiin liittyy. Tällöin verbit voidaan jakaa olo- ja muutosverbeihin. Olo- ja muutosverbeihin kuuluu sekä transitiivisia että intransitiivisia verbejä. Intransitiivisen verbin adverbiaali ilmaisee, miten subjekti

toimii, ja transitiivisen verbin adverbiaali, miten toiminta vaikuttaa subjektiin. (Kangasmaa-Minn 1983: 252-253.)

Yksi tapa on ryhmitellä verbit niiden merkityksen mukaan semanttisiin kenttiin. Esimerkiksi Viberg (1985) on luokitellut verbit neljään semanttiseen kenttään. Ensimmäiseen kenttään kuuluvat omistus ja muutosverbit, toiseen olo- ja liikeverbit, kolmanteen mentaaliverbit ja neljänteen kenttään kommunikaatioverbit. Mentaaliverbit jakaantuvat vielä kolmeen alakategoriaan. Ensimmäisessä alakategoriassa ovat aistihavaintoverbit, toisessa kognitioverbit ja viimeisenä tunneverbit. Omistus- ja muutosverbeihin kuuluvat esimerkiksi verbit *omistaa*, *kuulua*, *antaa*, *saada*, *ostaa* ja *myydä*. Olo- ja liikeverbeihin kuuluvia verbejä ovat *olla*, *seisoa*, *mennä*, *tulla*, *matkustaa* ja *ajaa*. Aistihavaintoverbejä ovat esimerkiksi verbit *katsoa*, *nähdä*, *tuntea*, *tuoksua* ja *kuulostaa*. Kognitioverbeihin kuuluvat esimerkiksi verbit *tietää*, *uskoa*, *ajatella* ja *muistaa*. Tunneverbeihin kuuluvia verbejä ovat *ilahduttaa*, *rakastaa*, *surra* ja *hämmästyä*. Kommunikaatioverbeihin kuuluvia verbejä ovat esimerkiksi *sanoa*, *puhua*, *kirjoittaa*, *kommentoida* ja *keskustella*. (Viberg 1985: 79.)

Verbejä voidaan ryhmitellä myös niiden merkitys- ja syntaktisten piirteiden mukaan. Tällöin voidaan erottaa viisi syntaktis-semanttista ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat modaaliset verbit, toiseen implikaatiiviset verbit, kolmanteen ei-implikaatiiviset verbit, neljänteen olo- ja liikeverbit sekä viidenteen aistihavaintoverbit. Implikaatiivisiksi kutsutaan sellaisia verbejä, jotka myönteisessä lauseessa implikoivat, että niiden komplementtina oleva propositio on tosi, ja kielteisissä, että komplementti on epätosi. Esimerkiksi lause *Matti muisti tulla ajoissa* implikoi, että Matti tuli ajoissa, ja lause *Matti ei muistanut tulla ajoissa* implikoi, että Matti ei tullut ajoissa. Ei-implikaatiiviset verbit eivät sisällä tällaista implikaatiota, esimerkiksi lause *Matti aikoi tulla ajoissa* ei implikoi, että Matti tuli ajoissa. Implikaatiivisia verbejä ovat esimerkiksi *alkaa*, *ehtii*, *huomata*, *jaksaa*, *nähdä*, *tietää* ja *ymmärtää*. Ei-implikaatiivisia ovat taas verbit *ajatella*, *haluta*, *koettaa*, *luvata*, *tahtoa*, *unohtaa* ja *välttää*. (Hakulinen-Karlsson 1988: 232-233.)

Omaan tutkimukseeni olen valinnut modaaliverbejä, liikeverbejä, aistihavaintoverbejä ja kommunikaatioverbejä. Seuraavaksi käsittelem tarkemmin näitä verbiryhmiä.

3.2 Modaaliverbit

Modaaliverbit ilmaisevat mahdollisuutta, kykyä, välttämättömyyttä, pakkoa ja luvallisuutta. *Voi, täytyy* ja *osaa* ovat modaaliverbeistä keskeisimmät. Tärkein modaaliverbien syntaktisista ominaisuuksista on se, että ne saavat samasubjektisen infinitiiviobjektin (esim. Minun täytyy lähteä). (Hakulinen-Karlson 1988: 232, 264.) Siro määrittääkin modaaliset verbit täysin muodollisten ominaisuuksien kautta. Hänen mukaansa modaalisia verbejä ovat ne, jotka saavat samasubjektisen infinitiiviobjektin. Hän kuvaa modaalisen lauseen ja peruslauseen suhdetta siten, että peruslauseeseen tulee subjektin ja predikaatin väliin mahdollisuutta, pelkäämistä tms. merkitsevä verbi siten, että entinen verbi siirtyy infinitiiviobjektiksi, esimerkiksi *Minä menen kouluun* → *Minun täytyy mennä kouluun*. Tätä uutta ainesta kutsutaan modaaliseksi. Laajemmin käsittäen modaaliverbit ilmaisevat puhujan suhtautumista sanottavaansa. Siron mukaan modaaliverbin käyttämisessä on sisällöllisesti kysymys subjektin tarkoitteen suhtautumisesta siihen, mistä lauseessa on puhe. (Siro 1964: 89-91.)

Flint (1979) on tutkinut väitöskirjassaan modaaliverbien semantiikkaa. Hän on jakanut modaaliverbit kahteentoista alakategoriaan eli dimensioon, jotka muodostavat semanttisen systeemin. Nämä dimensiot ovat aika, tila, riittävyys, mahdollisuus, kyky, voima, rohkeus, sietokyky, herkkyys, maltti, arvo ja sopusointu.

Omaan tutkimukseeni olen valinnut kymmenen modaaliverbiä (*jaksaa, viitsii, osaa, pärjää, voi, ehtii, kerkiää, uskaltaa, viihtyy, raskii*), jotka olen ryhmitellyt omiin lukuihinsa sen perusteella, mihin dimensioon ne kuuluvat. Tämän ryhmittelytavan valitsin siksi, että voisin tutkia, miten informantit valitsivat verbejä kunkin dimension sisällä ja miten he valitsivat verbejä dimensioista toiseen.

Flintin mukaan kaikki modaaliverbit sisältävät parafrasoin 'jokin on mahdollista, koska jotakin on riittävästi'. Verbit *ehtii* ja *kerkiää* kuuluvat aika-dimensioon ja sisältävät parafrasoin, että *jokin on mahdollista, koska aikaa on riittävästi*. (Flint 1979: 60, 66.) *Ehtii-* ja *kerkiää-*verbillä ei ole erityistä semanttista eroa, ne eroavat toisistaan ainoastaan tyyllillisesti.

Tutkimukseni verbit *jaksaa* ja *viitsii* kuuluvat energia-dimensioon. *Jaksaa* viittaa pääasiassa fyysiseen energiaan, kun taas *viitsii* viittaa psyykkiseen energiaan (Flint 1979: 89). *Jaksaa-*verbiä

käytetään myös laajemmin (ks. Flint 1979: 133-139), mutta työssäni tarkoituksenani on tarkastella *jaksaa*-verbin osaamista ainoastaan sellaisissa yhteyksissä, joissa sillä tarkoitetaan juuri fyysistä jaksamista.

Osa ja *pärjää* ilmaisevat kykyä. Ne kuuluvat siis kyky-dimensioon. *Osa* viittaa kykyyn tai taitoon tehdä jotakin kun taas *pärjää* viittaa kykyjen käyttöön tietyssä tilanteessa (Flint 1979: 86-87). Verbi *voi* kuuluu mahdollisuus-dimensioon. Se ilmaisee mm. että jonkun on mahdollista tehdä jotakin. Flint on todennut, että *voi* on hänen tutkimuksensa keskusverbi, koska 'mahdollisuus', joka on *voi*-verbin perusominaisuus, liittyy kaikkiin modaaliverbeihin. (Vrt. esim. *ehtii*: jollekin on mahdollista tehdä jotakin, sillä aikaa on riittävästi. *Voi*: joku voi tehdä jotakin.) *Voi* on siis vähiten spesifi ja hyvin neutraali modaaliverbi. (Flint 1979: 83.) Flint käsittelee mahdollisuus- ja kyky-dimensiot rinnakkain, sillä mm. verbit *voi*, *osa* ja *taida* limittyvät keskenään. Minä en kuitenkaan pysähdy työssäni miettimään *voi*-verbin laaja-alaista käyttöä vaan tarkoituksenani on tutkia *voi*-verbin osaamista ainoastaan tässä *on mahdollista* -merkityksessä.

Tutkimukseeni kuuluva *uskaltaa*-verbi ilmaisee, että jonkun on mahdollista tehdä jotakin, sillä hänellä on siihen tarpeeksi rohkeutta. *Uskaltaa* kuuluu siis rohkeus-dimensioon. Tutkimukseni verbi *viihtyy* kuuluu sopusointu-dimensioon ja *raskii* herkkyyks-dimensioon. Flint käsittelee *raskii*-verbiä yhdessä *hennoo*-verbin kanssa. Tällöin *raskii*-verbi saa määrittymisen 'on sydäntä tehdä jotakin'. Mutta Flint myös toteaa, että *raskii*-verbiä käytetään kuitenkin yleisemmin ilmaisemaan, että 'ei ole liian saita tekemään jotakin' ja tällöin *raskii* yhdistetään tavallisesti verbiin *ostaa*. (Flint 1997: 92-111.) Olen tutkimuksessani käyttänyt *raskii*-verbiä tässä jälkimmäisessä merkityksessä.

3.3 Liikeverbit

Liikeverbit voidaan jakaa lokaalisiin ja direktionaalisiin eli suuntaisiin. Lokaaliset liikeverbit ilmaisevat paikassa liikkumista. Esimerkiksi verbi *hiipii* on lokaalinen, koska sillä ilmaistaan, että *joku hiipii jossakin* (paikassa). Lokaalisia liikeverbejä voidaan usein käyttää myös direktionaalisiin. Voitaisiin esimerkiksi sanoa myös, että *joku hiipii jonnekin*. Direktionaaliset liikeverbit ilmaisevat liikkeen suuntaa, nämä verbit vaativat joko lähtökohdan tai päätöspisteen. Direktionaalisilla liikeverbeillä on myös selvä sijarektio. Lähtökohdan ilmaisevat liikeverbit saavat erosijan, kun taas päätöspisteen ilmaisevat saavat tulosijan. Esimerkiksi *kiipeää* on direktionaalinen liikeverbi, jolla tavallisesti ilmaistaan, että *joku kiipeää jonnekin*. Esimerkiksi *Pekka kiipeää*

puuhun lauseessa on ilmaistu pääte piste ja sen sijana on illatiivi eli tulosija. (Pajunen 1988: 111-116.)

Liikeverbejä käytetään tämän konkreettisen merkityksen 'siirtyä paikasta toiseen' tai 'liikkua jossakin' lisäksi abstraktimmassa merkityksessä. Esimerkiksi *tulee*-verbi voi ilmaista myös muutosta: *jostakin tulee jotakin, jokin tulee joksikin*. (Pajunen 1988: 118.) Työssäni olen kuitenkin jättänyt nämä abstraktimmat merkitykset huomiotta ja päättänyt tarkastelemaan liikeverbejä niiden perusmerkityksessään. Tutkimukseeni olen valinnut yhteensä kymmenen liikeverbiä, jotka ovat *menee, tulee, lähtee, saapuu, palaa, joutuu, pääsee, häipyy, ravaa* ja *ryntää*.

Verbejä *tulee* ja *menee* käytetään sekä lokaalisina että direktionaalisina. Suuntaaillaisevina liikeverbeinä ne kumpikin voivat ilmaista joko *jonnekin menemistä/tulemistä* tai *jostakin menemistä/tulemistä*. Ne voivat siis saada määritteeksi sekä tulosijaisen että erosijaisen adverbiaalini. Kontekstista riippuu, miten verbiä käytetään. *Tulee*-verbi tarkoittaa liikkumista kohti alkupistettä tai alkupisteeseen saakka. Esimerkiksi lauseessa *Hän tulee tänne* liikkuminen alkupistettä kohti ei ole päättynyt, kun taas lauseessa *Hän tuli tänne* liikkuminen on ulottunut alkupisteeseen saakka. (Voionmaa 1990: 235.) *Menee* taas tarkoittaa liikkumista kohti pääte pistettä tai pääte pisteeseen saakka.

Lähtee on direktionaalinen liikeverbi. Pajusen mukaan *lähtee*-verbiä seuraa yleisimmin erosija. (Pajunen 1988: 122.) Omassa tutkimuksessani kuitenkin *lähtee* esiintyy sellaisissa testilauseissa, joissa se saa tulosijan. *Lähtee* tarkoittaa liikkumista pois jostakin tietystä alkupisteestä. Tämän liikkumisen tuloksena liikkuja on alkupisteen ulkopuolella. (Voionmaa 1990 :235.) *Saapuu* ja *palaa* ovat myös direktionaalisia verbejä. Niitä käytetään yleisimmin tulosijan kanssa.

Tutkimukseni verbit *joutuu* ja *pääsee* ovat direktionaalisia liikeverbejä, joita seuraa tulosija. Nämä verbit ovat myös modaalisia verbejä, ja ne kuuluvat tila-dimensioon. Toisistaan nämä verbit eroavat piirteen [tahto] osalta: *pääsee* [+tahto] ja *joutuu* [- tahto]. (Flint 1979: 110). Käsittelen nämä verbit kuitenkin liikeverbien yhteydessä, sillä niihin liittyy aina jonkinlainen liike, siirtyminen.

Liikeverbit *häipyy, ravaa* ja *ryntää* ovat puhekielisiä verbejä. Ne ovat selvästi spesifimpiä kuin

esimerkiksi verbit *tulee*, *menee* ja *lähtee*. Näistä puhekielisistä liikeverbeistä verbit *häipyä* ja *ryntää* ovat direktionaalisia liikeverbejä. *Ravaa* on aineistoni ainut lokaalinen liikeverbi.

3.4 Aistihavaintoverbit

Aistihavaintoverbit voidaan jakaa alaryhmiin sen perusteella, mitä aistia ne edellyttävät. Esimerkiksi kuuloa edellyttävät mm. verbit *kuulla*, *kuulostaa*, *kuulua* ja *kuunnella* ja näköä verbit *havaita*, *huomata*, *katsoa*, *nähdä*, *näkyä* ja *tuijottaa*. (Pajunen 1988: 103-104.)

Viberg puhuu semanttisesta kentästä ja toteaa, että semanttisen kentän rakenne koostuu sekä kullekin kentälle tunnusomaisista komponenteista että kaikkiin semanttisiin kenttiin sopivista yleisistä komponenteista. Aistihavaintokentän tärkeimpiin tunnusomaisiin komponentteihin kuuluu viisi aistimodaliteettia, jotka ovat näkö, kuulo, tunto, maku ja haju. Aistihavaintokenttään kuuluvat tärkeimmät yleiset komponentit taas ovat toiminta (activity), kokemus (experience) ja kopulatiivi (copulative). Toiminta viittaa tietoisesti kontrolloituun toimintaan, kun taas kokemus viittaa kontrolloimattomaan tilaan. Toiminnan ja kokemuksen eroa voidaan havainnollistaa sellaisilla verbipareilla kuin *katsoa* vs. *nähdä* ja *kuunnelle* vs. *kuulla*. (Viberg 1984: 123-124.) Sellaiset verbit kuin *näyttää* ja *kuulostaa* ovat niin sanottuja kopulatiiveja, jotka toimivat samankaltaisesti kuin varsinainen kopulatiiviverbi *on*. Niitä ei käytetä adverbien kanssa vaan ainoastaan adjektiivien, esimerkiksi *Sinä näytät onnelliselta* vrt. *Sinä olet onnellinen*. *Sinä kuulostat surulliselta* vrt. *Sinä olet surullinen*. Scovel (1971) kutsuu näitä kopulatiiviverbejä resultatiiviverbeiksi. Hänen mukaansa niitä voidaan kutsua resultatiiviverbeiksi, koska ne ovat toimintaa, joka on tulos tietyn aistin käyttämisestä, esimerkiksi verbi *näyttää* on tulosta silmien käyttämisestä. (Scovel 1971: 83.) Sellaiset verbit kuin *katsoo* ja *kuuntelee* Scovel luokittelee toimintaverbeiksi (active verbs) ja vastaavasti verbit *näkee* ja *kuulee* hän luokittelee tilaverbeiksi (state verbs) (Scovel 1971: 76-79). Omassa tutkimuksessani käytän termejä toimintaverbi, kokemusverbi ja kopulatiivi.

Viberg (1981) on tutkinut aistihavaintoverbejä. Hän on selvittänyt, kuinka nämä kolme dimensiota, toiminta, kokemus ja kopulatiivi, järjestyvät eri kielissä. Hän on ottanut tutkimukseensa kaikista viidestä aistimodaliteetista nämä kolme komponenttia. Esimerkiksi näkö-dimensiolta hän on tutkinut verbejä *katsoo*, *näkee* ja *näyttää* (jltkin), ja kuulo-dimensiolta verbejä *kuuntelee*, *kuulee* ja *kuulostaa*.

Omaan tutkimukseeni olen ottanut 12 aistihavaintoverbiä. Näkö-dimensiolta olen ottanut omaan tutkimukseeni verbit *katsoo*, *näkee* ja *näkyä*. Näistä verbi *katsoo* on toimintaverbi, joka vaatii aktiivisen toiminnan suorittajan. Katsominen on kontrolloitua toimintaa, kun taas näkeminen on kontrolloimatonta. *Näkee*-verbi on kokemusverbi. *Näkyä*-verbi eroaa *näkee*-verbistä siten, että se on intransitiivinen, se ei siis saa objektia, kun taas *näkee* on transitiivinen. *Näkee*-verbiä voidaan kutsua automatiiviksi, sillä verbin toiminta tapahtuu itsestään, automaattisesti, ilman että taustalle ajatellaan aiheuttajaa (Lepäsmä 1996: 64).

Kuulo-dimensiolta otin tutkimukseeni verbit *kuuntelee*, *kuulee* ja *kuuluu*. Näistä verbi *kuuntelee* on toimintaverbi, *kuulee* on kokemusverbi ja *kuuluu* on automatiivi. Kuulo-dimension kopulatiivi on verbi *kuulostaa*, mutta sitä en ottanut mukaan tutkimukseeni.

Tunto-dimensiolta otin tutkimukseeni ainoastaan verbit *tuntee* ja *tuntuu*. Verbi *tuntee* on kokemusverbi ja *tuntuu* on samalla sekä kopulatiivi että automatiivi. Tunto-dimension verbeistä en siis ole sisällyttänyt tutkimukseeni toimintaverbiä *tunmustelee*. Suomen kielessä on tuntodimensiolla siis erikseen toiminta- ja kokemusverbi sekä kopulatiivi, kun taas esimerkiksi englannissa tunto-dimensiolla on ainoastaan yksi verbi *feel*, joka kattaa koko dimension.

Maku-dimensiolta otin tutkimukseeni verbit *maistaa* ja *maistuu*. *Maistaa* on sekä toimintaverbi että kokemusverbi kontekstista riippuen. Esimerkiksi lauseessa *Pekka maistaa ruokaa* maistaminen on aktiivista toimintaa, kun taas lauseessa *Pekka maistaa ruuassa valkosipulin maun* maistaminen perustuu kokemiseen, joka ei vaadi aktiivista toimintaa. *Maistuu*-verbi on kopulatiivi.

Haju-dimensiolta otin tutkimukseeni verbit *haistaa* ja *haisee*. Näistä *haistaa* on sekä toimintaverbi että kokemusverbi. Lauseessa *'Pekka haistaa ruokaa'* *haistaa* on toimintaverbi, kun taas lauseessa *'Pekka haistaa ruuassa valkosipulin hajun'* *haistaa* on kokemusverbi. Verbi *haisee* on kopulatiivi.

3.5 Kommunikaatioverbit

Laajasti määriteltynä kommunikaatioverbeihin kuuluvat kaikki kielellistä- tai ei-kielellistä kommunikaatiota ilmaisevat verbit. Kielellisillä kommunikaatioverbeillä ilmaistaan ääntä tai kielellistä merkkiä käyttäen jokin viesti (esimerkiksi *laulaa*, *huutaa*, *kirjoittaa*). *Kirjoittaa*-

tyyppiset verbit kuuluvat kommunikaatioverbien lisäksi tekoverbeihin. Sen tyyppiset kommunikaatioverbit kuin *laulaa*, *hyräillä* ja *kirkua* eroavat varsinaisista puheaktiverbeistä, sillä niissä vastaanottajan merkitys ei ole yhtä suuri. Puheaktiverbeillä lähetetään informaatioita, joka ilmaistaan joko ääntä tai kielellistä merkkiä käyttäen. Puheaktiverbit edellyttävät informaation vastaanottajaa. Myös ääntelyverbejä, jotka ilmaisevat pelkkää ääntelyä, voidaan joskus pitää puheaktiverbeinä. Silloin ne ilmaisevat kuulijan suhtautumista asiaan. Esimerkiksi kieltäytymisen ilmoittaminen voidaan kuulla pelkkänä ininä (*Poika inisi, ettei halua tulla*). Ei-kielellisiin kommunikaatioverbeihin kuuluu erilaisia ihmisen tai eläimen reagoitua ilmaisevia verbejä (*hymyillä, jokeltaa, huitoa, vilkuttaa*). Niitäkin käytetään sanomalehtikielessä puheaktiverbeinä (*En sano, hymyili Maija*). (Pajunen 1988: 96.)

Miller ja Johnson-Laird puhuvat kommunikaatioverbeistä ja jakavat ne ilmaisuverbeihin (*lausua, huutaa*), väiteverbeihin (*sanoa, ilmoittaa, kertoa*), pyyntö- ja kysymysverbeihin (*käskää, kysyä, vastata*) ja keskusteluverbeihin (*puhua, olla samaa mieltä 'agree'*) sekä metalingvistisiin verbeihin (*nimetä, tarkoittaa, viitata*) (Miller, Johnson-Laird 1976: 619-665.)

Omaan tutkimukseeni olen valinnut kymmenen kommunikaatioverbiä, jotka ovat *puhuu, sanoo, kysyy, vastaa, myöntää, kieltää, valittaa, höpöttää, intää ja hokee*. Työssäni en ole luokitellut kommunikaatioverbejä samanlaisiin alaluokkiin kuin Miller ja Johnson-Laird vaan olen jakanut verbit eri lukuihin niiden merkityksen perusteella siten, että merkitykseltään sellaiset läheiset verbit kuten *sanoo* ja *puhuu* ovat samassa luvussa ja toisaalta merkitykseltään vastakkaiset verbit ovat samassa luvussa. Tällaisia merkitykseltään vastakkaisia sanapareja tutkimuksessani olivat esimerkiksi *kysyy - vastaa* ja *kieltää - myöntää*.

Kaikki tutkimukseni verbit ovat puheaktiverbejä, vaikka esimerkiksi verbejä *hokee* ja *höpöttää* voidaan käyttää ilman että vastaanottaja olisi edellytetty (*Mari höpöttää itseksensä päivät pitkät*). Puheaktiverbejä, joilla informaatio ilmaistaan kielellistä merkkiä käyttäen, en ole ottanut mukaan tutkimukseeni.

Tutkimukseeni kuuluva sanapari *puhuu - sanoo* on luonteenomainen useimmille indoeurooppalaisille kielille, esimerkiksi englannin *speak* ja *say* sekä ranskan *parler* ja *dire*. Useissa kielissä näiden sanojen semanttiset kentät eivät kuitenkaan ole identtiset. Esimerkiksi venäjän aspektijärjestelmä on erilainen kuin suomen, ja venäjän kielen puhumisverbejä käytetään eri tavoin kuin suomessa,

esimerkiksi joissain tapauksissa preesensissä venäjän *puhuu*-verbiä käytetään *sanoo*-verbin sijasta. (Siro 1949: 20-23.) Omassa työssäni tutkin, tuottaako sanapari *sanoo-puhuu* oppijoille vaikeuksia. En kuitenkaan selvitä, vaikuttaako oppijoiden lähtökieli näihin ongelmiin.

Merkitykseltään verbit *sanoo* ja *puhuu* eroavat toisistaan siten, että *puhuu* on aspektin suhteen kursiiivinen verbi (ilmoittaa tekemisen jatkuvaksi) kun taas *sanoo* on terminatiivinen (ilmaisee tekemisen kestoltaan rajalliseksi) (Siro 1949: 20).

4. INFORMANTIT JA TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Informantit

Tutkimukseeni osallistui yhteensä 27 informanttia, joista tyttöjä oli 17 ja poikia 10. Näistä informanteista 13 asui ja kävi koulua Jyväskylässä ja 14 Kuopiossa.

Informanttien ikä vaihteli yhdeksästä vuodesta 16 vuoteen (keskiarvo 11,5). Informanttien suomessaoloaika taas vaihteli seitsemästä kuukaudesta 4,5 vuoteen (keskiarvo 21 kuukautta). Suurin osa informanteista oli käynyt koulua jo ennen Suomeen tuloaan. Informanteista ainoastaan viisi oli aloittanut koulunkäynnin vasta Suomessa. Loput 21 informanttia olivat käyneet kotimaassaan koulua puolesta vuodesta yhdeksään vuoteen (keskiarvo neljä vuotta).

Informanteista 11 oli kotoisin Irakista. Näistä kuuden informantin äidinkieli oli kurdi ja viiden arabia. Yksi informanteista, joka oli kotoisin Marokosta, puhui myös äidinkielenään arabiaa. Hän oli informanteista ainoa, joka ilmoitti olevansa kaksikielinen. Hänen toinen äidinkieltensä oli ranska. Informanteista kahdeksan oli kotoisin Venäjältä. He kaikki puhuivat äidinkielenään venäjää. Myös yksi Virossa kotoisin ollut informantti puhui venäjää äidinkielenään. Somaliasta oli kotoisin kolme informanttia, joiden äidinkieli oli somali. Kaksi informanttia oli kotoisin Zairesta, ja heidän äidinkieltensä oli ranska. Yksi informantti oli kotoisin Unkarista, ja hän puhui äidinkielenään unkaria.

Suurimmassa osassa informanttien perheistä puhuttiin ainoastaan yhtä kieltä. Vain kuusi informanttia ilmoitti, että heidän kotonaan puhutaan useampaa kuin yhtä kieltä. Näistä kolme oli venäjänkielisiä perheitä, jotka puhuivat venäjän lisäksi kotona suomea. Yhdessä perheessä puhuttiin ranskaa ja lingalaa, joka on afroafrikkalaisiin kieliin kuuluva bantukieli. Yhdessä

perheessä puhuttiin neljää kieltä, jotka olivat arabia, ranska, suomi ja englantia. Yksi informantti ilmoitti, että heidän perheessään puhutaan peräti viittä kieltä: ranskaa, lingalaa, kikongoa, suomea ja englantia. Kikongo kuuluu lingalan tavoin bantukieliin.

Näistä kahdeksasta taustamuuttujasta (sukupuoli, asuinpaikkakunta, kotimaa, äidinkieli, perheessä puhutut kielet, ikä, suomessaoloaika ja aika, minkä käynyt kotimaassaan koulua) tarkastelen tutkimuksessani ainoastaan suomessaoloajan vaikutusta informanttien tuloksiin. Muiden taustamuuttujien vaikutusta tuloksiin en tarkastele. Asuinpaikkakunnalla, informanttien iällä ja koulunkäynnin pituudella en usko olevan vaikutusta tuloksiin. Lisäksi informanttien lukumäärä on liian pieni, jotta heitä pystyttäisiin jakamaan sopiviin ryhmiin iän tai koulunkäynnin pituuden mukaan. Jos informanttien lukumäärä olisi suurempi ja he olisivat olleet Suomessa suurin piirtein yhtä kauan, saattaisi olla mielenkiintoista selvittää, onko sukupuolella vaikutusta verbien osaamiseen. Mutta kun oman tutkimukseni informanttijoukko on niin heterogeeninen, sukupuolen vaikutuksesta ei saataisi luotettavia tuloksia. Lisäksi poikia tutkimuksessani oli selvästi tyttöjä vähemmän. Informanttijoukko on myös liian pieni, jotta kotimaan ja äidinkielen vaikutuksesta tuloksiin voitaisiin saada yleistettäviä tuloksia. Perheessä puhuttujen kielten vaikutus tuloksiin on sattumanvarainen ja tutkimukseni informanttijoukko on liian heterogeeninen, jotta perheessä käytettyjen kielten vaikutusta olisi mielekästä tutkia.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Suoritin informanttien testaamisen kahdella eri ala-asteella, yhdellä ala-asteella Jyväskylässä ja yhdellä Kuopiossa. Jyväskylässä testasin informanttien verbien osaamista maaliskuussa 1997. Tällöin testiini osallistui 14 informanttia. Kuopiossa suoritin informanttien testaamisen toukuussa 1998, ja tällöin testeihin osallistui 13 informanttia.

Tutkimukseeni kuului kaksi eri testiä. Ensimmäiseen testiin osallistuivat kaikki informantit. Tämä testi oli monivalintatesti, jossa informanttien piti täydentää lauseita valitsemalla niihin neljästä verbivaihtoehdosta mielestään sopivin (liite 1). Koska tämän testin täydennettävät lauseet ovat kontekstista irrallaan, käytän tästä testistä nimeä kontekstittomien lauseiden testi. Tutkimukseeni kuului yhteensä 42 eri verbiä. Näistä verbeistä kymmenen oli modaaliverbiä, kymmenen liikeverbiä, kymmenen kommunikaatioverbiä ja 12 aistihavaintoverbiä. Kutakin verbiä tässä kontekstittomien lauseiden testissä testasi kaksi lausetta, tehtäviä oli siis yhteensä 84. Täten kaikkien

tapausten määräksi kertyi 2268 (informanttien määrä 27 x tehtävien määrä 84).

Halusin testata informanttien verbien ymmärtämistä vielä toisella testillä, jotta tulokset olisivat luotettavammat. Koska testieni tehtävät olivat monivalintatehtäviä, informantit saattoivat valita verbien myös arvaamalla. Toiseen testiin osallistui 22 informanttia. Koska suoritin toisen testin niin myöhään keväällä, en tavoittanut enää kaikkia informantteja toista testiä varten. Toinen testi oli myös monivalintatesti, jossa informanttien piti valita neljästä vaihtoehdosta lauseeseen sopivin. Tämä testi erosi ensimmäisestä testistä siten, että siinä kaikki testilauseet oli sijoitettu laajempaan kontekstiin. Halusin selvittää, onko verbien ymmärtäminen laajemmassa kontekstissa helpompaa kuin irrallisissa lauseissa. Kutsun tätä toista testiä kontekstillisten lauseiden tekstiksi. Kontekstina toimi satu Punahilkasta. Muokkasin satua siten, että pystyin sijoittamaan tutkimani verbit siihen luontevasti (ks. liite 2). Tähän toiseen testiin otin mukaan tutkimukseni 42 verbistä ainoastaan 23. Koska ensimmäinen testi osoittautui osalle informanteista raskaaksi, vaikka he tekivätkin sen kahdessa osassa, en halunnut ottaa toiseen testiin mukaan enää kaikkia ensimmäiseen testiin kuuluneita verbejä. Modaaliverbeistä en ottanut tähän toiseen testiin mukaan verbejä *viitsii*, *viihtyy* ja *raskii*. Nämä verbit jätin pois toisesta testistä sillä perusteella, että ne osoittautuivat jo ensimmäisessä testissä informanteille lähes tuntemattomiksi. Liikeverbeistä jätin pois verbit *häipyy*, *ravaa*, *ryntää* ja *pääsee*. Näistä verbit *häipyy*, *ravaa* ja *ryntää* osoittautuivat ensimmäisessä testissä informanteille tuntemattomiksi. *Pääsee*-verbiä taas en saanut sijoitettua luontevasti tähän testiin. Kommunikaatioverbeistä toiseen testiin eivät sisällyneet verbit *hokee*, *inttää*, *valittaa*, *myöntää* ja *vastaa*. Näistä verbejä *hokee*, *inttää*, *valittaa* ja *myöntää* en valinnut siksi, että ne osoittautuivat jo ensimmäisessä testissä informanteille lähes tuntemattomiksi. Verbi *vastaa* oli taas ensimmäisen testin perusteella lähes kaikille tuttu, joten en pitänyt sen lisätestaamista enää tarpeellisena. Koska aistihavaintoverbejä tutkimukseeni kuului peräti 12, en saanut niitä kaikkia millään luontevasti sisällytettyä kontekstillisten lauseiden testiin. Pois jäivät verbit *näkyä*, *kuuluu*, *maistaa*, *maistuu*, *tuntee*, *tuntuu* ja *haisee*.

Suurimpaa osaa tähän toiseen testiin kuuluneista verbeistä testasi yksi lause. Verbejä *osaa*, *tulee*, *näkee*, *kuulee* ja *sanoo* testasi kuitenkin kaksi lausetta ja verbejä *menee* ja *lähtee* kolme lausetta. Näitä verbejä testasin useammassa kohdassa sekä siksi että sain sijoitettua ne luontevasti kontekstina olleeseen Punahilkka-satuun, että siksi että informanttien tekemät virheet näiden verbien kohdalla ensimmäisessä testissä kaipasivat mielestäni lisätutkimista. Yhteensä tehtäviä tässä kontekstittomien lauseiden testissä oli 32. Täten kaikkien tapausten määräksi tässä toisessa

testissä tuli 704 (tehtävien määrä 32 x informanttien määrä 22). Molempien testien tapausten yhteismäärä oli 2972. Kontekstillisten lauseiden testin suoritin jokaiselle maahanmuuttajalle yksilöllisesti siten, että he lukivat tarinan minulle ääneen ja samalla täyttivät tarinan tyhjät kohdat puuttuvilla verbeillä. Tällä tavalla pyrin minimoimaan arvausten määrän.

Ensimmäisen testin eli kontekstittomien lauseiden testin tein myös suomenkieliselle verrokkiryhmälle. Tähän ryhmään kuului 12 neljännen luokan oppilasta. Koska testi osoittautui tälle verrokkiryhmälle erittäin helpoksi (1008 tapauksesta väärin oli ainoastaan 24), en pitänyt tarpeellisena enää toisen, kontekstillisten lauseiden testin tekemistä tälle verrokkiryhmälle.

Kummassakin testissä informanttien piti valita siis oikea verbi neljästä vaihtoehdosta. Osassa tehtäviä vaihtoehdot verbit olivat sellaisia, jotka eivät olleet kyseiseen lauseeseen syntaktisesti eivätkä semanttisesti sopivia. Esimerkiksi vaihtoehtoverbi *tulee* on seuraavaan testissäni olleeseen lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton: *Niko tulee usein unta ufoista pro näkee*. Osassa tehtäviä taas vaihtoehdot verbit saattoivat olla syntaktisesti, mutta eivät semanttisesti sopivia tai toisin päin. Esimerkiksi seuraavaan lauseeseen *joutuu* olisi syntaktisesti sopiva valinta, mutta semanttisesti mahdoton: *Isä lupasi Marille, että hän joutuu sirkukseen, jos tekee ensin läksyt pro pääsee*. Seuraava lause taas ei ole syntaktisesti kieliopillinen, vaikka semanttisesti mahdollinen: *Mari ei mene laskea mäkeä, koska mäki on niin jyrkkä pro uskalla*. Osassa tapauksia vaihtoehtoisten verbien joukossa oli sellaisia, jotka kävivät testilauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti, mutta perspektiivin tai kollokaation takia eivät kuitenkaan olleet lauseeseen sopivia. Esimerkiksi seuraava lause ei ole perspektiivin kannalta oikein: *Olin katsomassa televisiota, kun äiti tuli sanomaan minulle, että Niko menee huomenna meille pro tulee*. Seuraavassa lauseessa taas kollokaatio vaatisi *lähtee* verbin eikä *menee* verbiä: *Niko menee tänään vanhempiansa kanssa matkoille*. Jossain tapauksissa vaihtoehtoisen verbin vääryydelle ei ollut selvää kieliopillista syytä vaan ainoastaan natiivin kielenpuhujan kielitaju piti valintaa kielenvastaisena. Esimerkki tällaisesta lauseesta olisi seuraava testissäni esiintynyt lause: *Niko sanoo koko ajan samaa asiaa pro hokee*. Tällaisissa tapauksissa tarkastelin, mitä suomenkielisen verrokkiryhmän jäsenet olivat kyseiseen testilauseeseen valinneet. Kontekstillisten lauseiden testissä joissain tapauksissa oikean verbin valinta edellytti laajemman kontekstin huomioimista. Esimerkiksi lauseeseen *Sitten Punahilkka menee poimimaan kukkia* en hyväksynyt vaihtoehtona ollutta verbiä *palaa*, sillä laajemman kontekstin perusteella se ei ollut sopiva.

5. TUTKIMUSTULOKSIA

5.1 Modaaliverbit

5.1.1. Yleistä

Taulukkoon 1 olen koonnut kaikki tutkimuksessani olleet modaaliverbit. Taulukosta näkyvät kontekstittomien testilauseiden osaamismäärät ja -prosentit. Verbit on järjestetty taulukkoon dimensioittain siten, että ensin on energia-dimensio, sitten kyky-, mahdollisuus-, aika-, rohkeus-, sopusointu ja herkkyys-dimensiot.

TAULUKKO 1. Modaaliverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä

VERBI	testilause 1		testilause 2		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
jaksaa	22/27	81,5	22/27	81,5	44/54	81,5
viitsii	6/27	22,2	7/27	25,9	13/54	24,1
osaa	20/27	74,1	23/27	85,2	43/54	79,6
pärjää	16/27	59,3	9/27	33,3	25/54	46,3
voi	20/27	74,1	12/27	44,4	32/54	59,3
ehtii	13/27	48,1	8/27	29,6	21/54	38,9
kerkiää	14/27	51,9	14/27	51,9	28/54	51,9
uskaltaa	12/27	44,4	15/27	55,6	27/54	50,0
viihtyy	3/27	11,1	6/27	22,2	9/54	16,7
raskii	3/27	11,1	4/27	14,8	7/54	13,0
keskiarvo	12,9	47,8	12	44,4	24,9	46,1

Kontekstittomien lauseiden testissä parhaiten osatut modaaliverbit olivat *jaksaa*, *osaa*, *voi*, *uskaltaa* ja *kerkiää*. Huonoiten oli osattu verbit *raskii*, *viihtyy* ja *viitsii*. Testasin modaaliverbien osaamista kontekstittomien testilauseiden lisäksi myös kontekstitestissä. Ensimmäisen testin perusteella vaikeimmaksi osoittautuneita verbejä *viitsii*, *viihtyy* ja *raskii* en ottanut mukaan kontekstillisten lauseiden testiin. Taulukosta 2 näkyvät kontekstitestissä olleiden verbien osaamismäärät ja -prosentit sekä molempien testien yhteistulokset näiden verbien osalta.

TAULUKKO 2. Modaaliverbien osaamismäärät ja -prosentit sekä kontekstillisten että kontekstittomien lauseiden testissä sekä molempien testien yhteistulokset

verbi	kontekstillisten lauseiden testi		kontekstittomien lauseiden testi		molempien testien yhteistulos	
	n	%	n	%	n	%
jaksaa	19/22	86,4	44/54	81,5	63/76	82,9
osaa	15/22*	68,2*	43/54	79,6	58/76	76,3
pärjää	8/22	36,4	25/54	46,3	33/76	43,4
voi	14/22	63,4	32/54	59,3	46/76	60,5
ehtii	8/22	36,4	21/54	38,9	29/76	38,2
kerkiää	9/22	40,9	28/54	51,9	37/76	48,7
uskaltaa	16/22	72,7	27/54	50,0	43/76	56,6
keskiarvo	12,7	57,7	31,4	58,1	44,1	58,0

*Kahden testilauseen keskiarvotulos

Myös kontekstillisten lauseiden testissä parhaiten osatut modaaliverbit olivat *jaksaa*, *osaa*, *voi*, *uskaltaa* ja *kerkiää*. Kunkin verbin ymmärtämistä testaavien eri testilauseiden osaamisen välillä ei ollut suuria eroja. Modaaliverbeistä *jaksaa*, *voi* ja *uskaltaa* oli osattu paremmin kontekstillisten lauseiden testissä kuin kontekstittomien lauseiden testissä. Loput modaaliverbeistä oli taas osattu paremmin kontekstittomien lauseiden testissä. Tämän perusteella ei siis voi sanoa, että kielenoppijan oli olisi helpompi ymmärtää verbien merkityksiä niiden esiintyessä laajemmassa kontekstissa.

5.1.2 Jaksaa ja viitsii

Jaksaa-verbi, joka kuuluu energia-dimensioon, oli siis modaaliverbeistä osattu kaikkein parhaiten. Verbin osaamista testasi kolme eri lausetta, kaksi kontekstitonta testilauseetta ja yksi kontekstillinen lause. Kaikkien testilauseiden tapauksista oli oikein yhteensä 82,9 prosenttia (63/76).

Kontekstittomien lauseiden testissä *jaksaa*-verbin ymmärtämistä testasivat seuraavat lauseet:

- Mari on niin väsynyt, ettei *jaksa* tehdä mitään. (2)
 Kivi on niin painava, että Niko ei *jaksa* nostaa sitä. (24)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 22 informanttia. Osa informanteista oli jättänyt modaalisuus-

den ilmaisematta valitsemalla lauseeseen modaaliverbin sijasta liikeverbin. Kolme informanttia oli valinnut liikeverbin *menee* ja yksi informantti liikeverbin *palaa*. Molemmat liikeverbivalinnat olivat testilauseeseen sekä semanttisesti että syntaktisesti sopimattomia (mutta ks. myös 6.??).

Toisen testilauseen oli osannut myös 22 informanttia. Informanteista kolme oli valinnut tähän lauseeseen *jaksaa*-verbin asemesta verbin *ehtii* ja näin siirtynyt modaalisuuden energia-dimensiolta aika-dimensiolle. *Ehtii* sopii tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta semanttisesti ei, sillä adjektiivi *painava* edellyttää *jaksaa*-verbin käyttöä.

Kontekstitestissä *jaksaa*-verbi esiintyi lauseessa *Tule sisälle, minä olen sairas enkä jaksa nousta ylös sängystä* (19). Tässä kontekstitestissä *jaksaa*-verbi oli osattu erittäin hyvin. Ainoastaan kolme informanttia ei ollut valinnut sitä. Kaksi informanttia oli *jaksaa*-verbin sijasta valinnut liikeverbin *lähtee* ja yksi informantti aika-dimensioon kuuluvan modaaliverbin *ehtii*. Verbi *lähtee* on lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton valinta. Verbi *ehtii* sopii syntaktisesti mutta ei semanttisesti.

Toinen energia-dimensioon kuuluva verbi *viitsii* osoittautui paljon vaikeammaksi kuin *jaksaa*-verbi. *Viitsii*-verbin osaamista testattiin ainoastaan kontekstittomien lauseiden testissä. Näiden testilauseiden tapauksista 24,1 prosenttia (13/54) oli oikein. *Viitsii*-verbiä testaavat lauseet tässä testissä olivat seuraavat:

Niko on niin laiska, ettei *viitsi* solmia kengännauhoja. (10)

Mari ei *viitsi* lähteä hiihtämään, koska hiihtäminen on hänen mielestä tylsää. (37)

Ensimmäisen kontekstittoman testilauseen oli osannut kuusi informanttia. Modaaliverbin *viitsii* sijasta 13 informanttia oli valinnut tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopimattoman liikeverbin *lähtee*. Nämä informantit olivat siis jättäneet modaalisuuden kokonaan ilmaisematta.

Toisen testilauseen oli osannut seitsemän informanttia. Samoin seitsemän informanttia oli valinnut tähän testilauseeseen modaaliverbin *osaa*, joka kuuluu kyky-dimensioon. *Osaa*-verbi ei sovi tähän testilauseeseen semanttisessa eikä syntaktisessakaan mielessä. Mahdollisuus-dimensioon kuuluvan *voi*-verbin oli valinnut myös seitsemän informanttia. Syntaktisesti *voi*-verbi sopii tähän lauseeseen hyvin. Semanttisesti se ei ole sopiva. Viisi informanttia oli ratkaissut tämän testilauseen ongelman siirtymällä energia-dimensiosta aika-dimensioon ja valinnut syntaktisesti lauseeseen sopivan *ehtii*-verbin.

5.1.2 Osaa ja pärjää

Kyky-dimensioon kuuluva verbi *osaa* oli *jaksaa*-verbin jälkeen osattu parhaiten. 76,3 prosenttia (58/76) kaikkien testilauseiden tapauksista oli oikein. Kontekstittomien lauseiden testissä *osaa*-verbin ymmärtämistä testasivat seuraavat lauseet:

Mari *osaa* lukea ja laskea hyvin. (18)

Koska Mari on niin hyvä matematiikassa, hän *osaa* tehdä kaikki tehtävät ilman opettajan apua. (34)

Ensimmäiseen testilauseeseen *osaa*-verbin oli valinnut 20 informanttia. Loput seitsemän informanttia oli käyttänyt *osaa*-verbin sijasta liikeverbiä *menee*. *Menee*-verbi on tähän lauseeseen sekä semanttisesti että syntaktisesti sopimaton valinta. Toisen testilauseen oli osannut peräti 23 informanttia. Informanteista kaksi oli valinnut tähän kohtaan verbin *pärjää*, joka kuuluu *osaa*-verbin tavoin myös kyky-dimensioon. *Pärjää* ei kuitenkaan ole tähän lauseeseen syntaktisesti sopiva. Myös yksi suomalaisen vertailuryhmän jäsen oli valinnut tähän lauseeseen *pärjää*-verbin.

Kontekstiteistissä *osaa*-verbin ymmärtämistä testattiin kahdella lauseella:

Punahilkkan äiti *osaa* tehdä ruokaa hyvin (4).

Koska hän *osaa* tehdä kaikki laskut oikein, hän varmasti pärjää myös matematiikan kokeissa (31).

Ensimmäisessä kontekstillisessä lauseessa *osaa*-verbin oli valinnut 12 informanttia. Viisi informanttia oli siirtynyt kyky-dimensiolta mahdollisuus-dimensiolle valitsemalla verbin *voi*. *Voi* sopiikin lauseeseen syntaktisesti ja semanttisestikaan se ei ole täysin mahdoton valinta. Kaksi informanttia valitsi aika-dimensiolle kuuluvan *ehtii*-verbin, ja yksi informantti valitsi sekä verbin *osaa* että verbin *ehtii*. *Ehtii*-verbikin käy lauseeseen sekä semanttisesti että syntaktisesti. Vaikka *voi*- ja *ehtii*-verbien käytölle ei ole syntaktisia eikä semanttisia valintarajoituksia, on *osaa*-verbi tähän lauseeseen natiivin kielenpuhujan mielestä luontevin vaihtoehto. Kaksi informanttia jätti modaalisuuden ilmaisematta käyttämällä tässä lauseessa liikeverbiä *lähtee*, joka on lauseeseen sekä semanttisesti että syntaktisesti sopimaton.

Toisessa kontekstillisessä lauseessa *osaa*-verbi oli osattu selvästi paremmin kuin edellisessä testilauseessa, 18 informanttia oli sen valinnut. Kaksi informanttia oli valinnut energia-dimensioon kuuluvan *jaksaa*-verbin. Yksi informantti oli valinnut verbin *ehtii* ja yksi informantti verbin *voi*. Kaikki informanttien valinnat ovat lauseeseen syntaktisesti sopivia ja verbit *jaksaa* ja *ehtii* sopivat lauseeseen myös semanttisesti. *Osaa* on kuitenkin natiiville kielenpuhujalle luontevin valinta.

Toinen kyky-dimensiolle kuuluva verbi *pärjää* osoittautui selvästi *osaa*-verbiä vaikeammaksi. *Pärjää*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta ja yksi kontekstillinen testilause. Kaikkien testilauseiden tapauksista oli oikein 43,4 prosenttia (33/76).

Kontekstittomien lauseiden testissä *pärjää*-verbin ymmärtämistä testasivat seuraavat kaksi lausetta:

Mari *pärjää* hyvin koulussa, koska hän on niin ahkera. (6)

Koska Niko on niin hyvä juoksija, hän *pärjää* aina juoksukilpailuissa. (30)

Ensimmäisen testilauseeseen oli osannut yhteensä 16 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut tähän lauseeseen liikeverbin *pääsee*, joka on sekä syntaktisesti että semanttisesti lauseeseen sopimaton. Toiseen testilauseeseen oli yhdeksän informanttia valinnut verbin *pärjää*. Lisäksi yksi informantti oli valinnut tähän kohtaan sekä *osaa*- että *pärjää*-verbin. Peräti 11 informanttia oli valinnut *pärjää*-verbin sijasta *osaa*-verbin. *Osoo* onkin lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopiva valinta. *Pärjää* on kuitenkin *osaa*-verbiä sopivampi. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivatkin valinneet *pärjää*-verbin. Kaksi informanttia oli siirtynyt modaalisuuden kyky-dimensiolta aika-dimensiolle valitsemalla verbin *ehtii*. *Ehtii* on tähän testilauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton.

Kontekstitestissä *pärjää*-verbin ymmärtämistä testattiin lauseella *Koska hän osaa tehdä kaikki laskut oikein, hän varmasti pärjää myös matematiikan kokeessa*. *Pärjää*-verbin oli osannut kontekstillisessä lauseessa kahdeksan informanttia. Puolet informanteista oli valinnut toisen testissäni olevan kyky-dimensioon kuuluvan verbin eli verbin *osaa*. *Osoo* verbi onkin lauseeseen sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä sopiva. Kaksi informanttia valitsi liikeverbin *menee* ja yksi informantti modaalisen mahdollisuus-dimensioon kuuluvan verbin *voi*, joka on semanttisesti tähän lauseeseen sopimaton. *Menee*-verbi ei taas ole sopiva syntaktisten valintarajoitusten vuoksi: *menee* vaatisi tässä lauseessa määritteekseen olosijan (*kokeessa*) sijasta suuntasijan (*kokeeseen*).

5.1.3 Voi

Mahdollisuus-dimensioon kuuluva *voi*-verbi oli modaaliverbeistä osattu kolmanneksi parhaiten. *Voi*-verbin osaamista testasi kolme eri lausetta ja näiden tapauksista oli oikein yhteensä 60,5 prosenttia (46/76).

Kontekstittomien lauseiden testissä *voi*-verbin osaamista testaavat lauseet olivat

Mari ei *voi* mennä ulos, koska hän on sairas. (16)

Niko ei *voi* lähteä hiihtämään, koska hänen toinen sukki on katkennut. (36)

Ensimmäinen lause oli osattu erinomaisesti: 20 informanttia oli valinnut verbin *voi*. Neljä informanttia oli valinnut *voi*-verbin sijasta modaaliverbin *ehtii*. Nämä informantit olivat siis siirtyneet mahdollisuus-dimensiolta aika-dimensiolle. *Ehtii*-verbi sopii tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta semanttisesti se ei ole sopiva. Kuitenkin myös yksi suomenkielisen vertailuryhmän jäsen oli valinnut *ehtii*-verbin. Kaksi informanttia oli modaaliverbin sijasta valinnut liikeverbin: yksi informantti verbin *lähtee* ja yksi verbin *menee*. Nämä liikeverbit eivät sovi tähän lauseeseen semanttisessa eivätkä syntaktisessa mielessä.

Toinen kontekstiton testilause meni informanteilta selvästi ensimmäistä huonommin. Vain 12 informanttia oli valinnut oikean vaihtoehdon *voi*. Seitsemän informanttia oli valinnut tähän toiseen testilauseeseen *voi*-verbin asemesta kyky-dimensioon kuuluvan verbin *osaa*. *Osaa* on tähän lauseeseen semanttisesti sopimaton valinta. Kuusi informanttia oli taas siirtynyt mahdollisuus-dimensiosta aika-dimensioon valitsemalla verbin *ehtii*. Yksi informantti oli valinnut energia-dimensioon kuuluvan verbin *viitsii*. Sekä *ehtii* että *viitsii* sopivat lauseeseen syntaktisesti, ja *viitsii* sopii myös semanttisesti. Kuitenkin *viitsii*-verbiä selvästi parempi valinta on mahdollisuus-dimensioon kuuluva *voi*, sillä sivulauseen antaman informaation perusteella tekijällä ei ole mahdollisuutta hiihtää, vaikka hänellä saattaisikin olla hiihtämiseen tarpeeksi energiaa. Joten sujuvinta on valita verbi mahdollisuus-dimensiosta, kuten kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat tehneet.

Kontekstitestissä *voi*-verbin ymmärtämistä testattiin virkkeessä *Siispä koska mummo ei voi nousta ylös, susi tulee sisälle, menee mummon sängyn luokse ja syö hänet* (20). *Voi*-verbin oli saanut oikein 14 informanttia. Informanteista viisi oli valinnut *voi*-verbin sijasta modaaliverbin *ehtii* ja kolme informanttia modaaliverbin *osaa*. Molemmat verbit ovat lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopivia. Laajemman kontekstin perusteella kuitenkin ainoastaan verbi *voi* on lauseeseen sopiva.

5.1.4 Ehtii ja kerkiää

Aika-dimensioon kuuluvan *ehtii*-verbin kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein yhteensä 38,2

prosenttia (29/76). Verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja yksi kontekstillinen lause. Kontekstittomien lauseiden testissä *ehtii*-verbin osaamista testasivat seuraavat lauseet:

Koska äiti on myöhässä, hän ei *ehdi* junaan. (12)

Koska Niko on niin hidas, hän ei *ehdi* minnekään ajoissa. (32)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 13 informanttia ja toisen testilauseen kahdeksan informanttia. Toiseen testilauseeseen yhdeksän informanttia oli valinnut *ehtii*-verbin sijasta semanttisesti lauseeseen sopimattoman verbin *jaksaa* ja siirtynyt näin aika-dimensiosta energia -dimensioon. Sivulauseen adjektiivin *hidas* perusteella päälauseeseen pitää kuitenkin valita verbi aika-dimensiolta eikä energia-dimensiolta. Kyky-dimensioon kuuluvan *osaa*-verbin oli myös valinnut yhdeksän informanttia. *Osa*-verbi on lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton.

Kontekstitestissä *ehtii*-verbiä testattiin lauseessa *Susi ehtii mökille ennen Punahilkkaa* (17). Verbin *ehtii* oli tähän lauseeseen valinnut 8 informanttia. Kuten kontekstittomien lauseiden testissä niin myös tässä informantit olivat valinneet *ehtii*-verbin sijasta verbejä *jaksaa* ja *osaa*. Seitsemän informanttia oli valinnut verbin *osaa* ja kuusi informanttia verbin *jaksaa*. Yksi informantti oli valinnut *voi*-verbin, joka kuuluu mahdollisuus-dimensioon. Mikään näistä valinnoista ei sovi semanttisesti tähän lauseeseen.

Kerkiää-verbi oli osattu hieman *ehtii*-verbiä paremmin. Myös verbin *kerkiää* osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja yksi kontekstillinen testilause. Kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 48,7 prosenttia (37/76).

Kontekstittomien lauseiden testissä *kerkiää*-verbin osaamista testasi seuraavat kaksi lausetta:

Mari ei *kerkiä* katsoa televisiota, koska hänen täytyy lukea kokeisiin. (8)

Koska Marilla on niin kiire, hän ei *kerkiä* auttamaan äitiä. (26)

Ensimmäiseen testilauseeseen 14 informanttia oli valinnut *kerkiää*-verbin. Yhdeksän informanttia oli siirtynyt aika-dimensiolta kyky-dimensiolle valitsemalla verbin *osaa*. *Osa* sopii lauseeseen syntaktisesti, mutta ei semanttisesti. Neljä informanttia oli valinnut aistihavaintoverbin *katsoo*, joka ei ole lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti sopiva.

Myös toisen lauseen oli osannut 14 informanttia. Kahdeksan informanttia oli tähän toiseen lauseeseen valinnut kyky-dimensiolle kuuluvan *osaa*-verbin. Energia-dimensiolle kuuluvan verbin *viitsii* oli valinnut informanteista kolme. Kumpikaan näistä informanttien valinnoista ei ole

lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti sopiva.

Kontekstitestissä *kerkiää*-verbiä testasi lause *Onneksi metsästäjä kerkiää mökille ennen kuin susi on ehtinyt lähteä pois* (27). Yhdeksän informanttia oli osannut *kerkiää*-verbin tässä kontekstitesissä. Modaalisen *kerkiää*-verbin sijasta kahdeksan informanttia oli valinnut liikeverbin *lähtee*. *Lähtee*-verbi onkin lauseeseen sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä mahdollinen valinta. Kolme informanttia oli valinnut verbin *jaksaa* ja kaksi informanttia verbin *osaa*. Nämä kaksi verbiä ovat lauseeseen semanttisesti sopimattomia.

5.1.5 Uskaltaa

Modaaliverbeistä rohkeus-dimensioon kuuluva *uskaltaa*-verbi oli testeissä osattu neljänneksi parhaiten. *Uskaltaa*-verbin osaamista testasi kolme lausetta. Näiden testilauseiden tapauksista oli oikein yhteensä 56,6 prosenttia (43/76).

Kontekstittomien lauseiden testissä verbin *uskaltaa* osaamista oli testaamassa seuraavat lauseet:

Mari ei *uskalla* laskea mäkeä, koska mäki on niin jyrkkä. (4)

Mari ei *uskalla* mennä joulupukin syliin, koska joulupukki on niin pelottavan näköinen. (22)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 12 informanttia. Peräti 14 informanttia oli valinnut modaalisen *uskaltaa*-verbin sijasta liikeverbin. 11 informanttia oli valinnut liikeverbin *menee* ja kolme informanttia liikeverbin *tulee*. Nämä verbit ovat tähän testilauseeseen syntaktisesti sopimattomia, mutta semanttisesti sopivia.

Toiseen lauseeseen oli 15 informanttia osannut valita verbin *uskaltaa*. Rohkeus-dimensioon kuuluvan *uskaltaa*-verbin sijasta kymmenen informanttia oli valinnut aika-dimensioon kuuluvan verbin: *kerkiää*-verbin oli valinnut kuusi informanttia ja *ehtii*-verbin neljä informanttia. Verbit ovat lauseeseen syntaktisesti, mutta eivät semanttisesti sopivia.

Kontekstitestissä *uskaltaa*-verbin osaamista testattiin virkkeessä *Mutta koska Punahilkka ei tiedä, miten ilkeä susi on, hän ei pelkää sutta ja uskallaa jopa puhua sudelle* (8). Tässä testissä *uskaltaa*-verbin oli osannut 16 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut modaaliverbin sijasta liikeverbin: kolme informanttia liikeverbin *menee* ja kaksi informanttia liikeverbin *lähtee*. Nämä liikeverbit eivät sovi tähän testilauseeseen syntaktisesti, mutta semanttisesti ne ovat sopivia. Yksi

informantti oli valinnut aika-dimensiolle kuuluvan modaaliverbin *ehtii*. *Ehtii* sopii tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta ei semanttisesti.

5.1.6 Viihtyy

Sopuointu-dimensioon kuuluvan *viihtyy*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta. Testilauseiden tapauksista oli oikein ainoastaan 16,7 prosenttia (17/54). *Viihtyy*-verbi olikin osattu modaaliverbeistä toiseksi huonoiten. Verbin osaamista testasivat seuraavat lauseet:

Mari haluaa opettajaksi, koska hän *viihtyy* lasten parissa. (20)

Mari ei *viihdy* koulussa, koska hänellä ei ole siellä kavereita. (39)

Ensimmäiseen testilauseeseen oli ainoastaan kolme informanttia valinnut oikean verbin. Peräti kuusitoista informanttia oli valinnut *viihtyy*-verbin sijasta liikeverbin *lähtee*, joka on lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton. Toisen lauseen oli osannut informanteista kuusi. Yksitoista informanttia oli valinnut tähän lauseeseen mahdollisuus-dimensioon kuuluvan modaaliverbin *voi*. Kuusi informanttia oli valinnut energia-dimensioon kuuluvan verbin *viitsii* ja kolme informanttia aika-dimensioon kuuluvan verbin *ehtii*. Mikään näistä kolmesta verbistä ei sovi lauseeseen syntaktisessa eikä semanttisessakaan mielessä.

5.1.7 Raskii

Raskii-verbin tapauksista oli oikein 13,0 prosenttia (7/54). *Raskii* oli testeissäni kaikista huonoiten osattu modaaliverbi. *Raskii*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta. Nämä testilauseet olivat

Isä ei koskaan *raski* ostaa mitään, koska hän on niin tarkka rahoistaan. (14)

Housut on niin kalliit, ettei äiti *raski* ostaa niitä. (28)

Ensimmäisen testilauseeseen oli osannut kolme informanttia. Kymmenen informanttia oli valinnut tähän kohtaan liikeverbin *menee* ja kymmenen informanttia liikeverbin *tulee*. Yksi informantti oli valinnut sekä verbin *menee* että verbin *tulee*. Nämä liikeverbit ovat tähän lauseeseen syntaktisesti sopimattomia, mutta semanttisesti mahdollisia. Myös yksi suomalaisen vertailuryhmän jäsen oli valinnut tähän lauseeseen liikeverbin *menee*. Toiseen lauseeseen *raskii*-verbin oli valinnut neljä informanttia. Suurin osa informanteista (17 informanttia) valitsi tähän testilauseeseen energia-dimensioon kuuluvan *jaksaa*-verbin. Aika-dimensioon kuuluvan *ehtii*-verbin valitsi neljä informanttia ja aika-dimensioon kuuluvan *kerkiää*-verbin kaksi informanttia. Myös yksi suomenkieli-

sen vertailuryhmän jäsen oli valinnut verbin *kerkiää*. Kaikki nämä kolme informanttien valitsemaa verbiä sopivat syntaktisesti tähän lauseeseen, mutta eivät semanttisesti.

5.1.7 Modaaliverbien siirtyminen

Taulukosta 3 näkyvät verbiryhmän sisällä tapahtuneet siirtymät, eli mitä modaaliverbejä informantit valitsivat testilauseisiin oikean modaaliverbin sijasta.

TAULUKKO 3. Informanttien valitsemat modaaliverbit. Pystysuorassa on oletusverbit ja vaakasuorassa informanttien oletusverbin sijasta valitsemat verbit.

verbi	jak-saa	viitsii	osaa	pär-jää	voi	ehtii	ker-kiää	uskal-taa	viih-tyy	raskii	yht.
jak-saa	*	-	-	1	-	4	-	-	-	0	5
viitsii	-	*	7	-	7	5	-	-	-	-	19
osaa	2	-	*	2	6	4	-	-	-	0	14
pär-jää	1	2	23	*	-	2	-	-	-	2	28
voi	-	1	10	-	*	15	-	-	-	-	26
ehtii	15	-	16	-	1	*	-	-	-	1	33
ker-kiää	3	3	19	2	-	-	*	-	-	-	27
uskal-taa	-	-	-	-	-	5	6	*	-	1	12
viih-tyy	-	6	-	-	11	3	-	-	*	3	23
raskii	17	-	-	-	-	4	2	-	-	*	23
yht.	38	12	65	5	25	42	8	-	-	7	210

0 = Vaihtoehtona, mutta ei valittu

- = ei vaihtoehtona

Taulukosta näkyy, että verbiä *osaa* oli valittu määrällisesti eniten korvaamaan muita modaaliverbejä. *Osaa*-verbi oli valittu yhteensä 65 kertaa. Erityisesti *osaa*-verbiä informantit olivat valinneet verbien *pärjää*, *kerkiää* ja *ehtii* sijasta. Toiseksi eniten oli valittu *ehtii*-verbiä, 42 kertaa. Eniten *ehtii*-verbiä oli valittu verbin *voi* sijasta (15 kertaa). Myös *jaksaa*-verbi oli tärkeä korvaamassa

muita modaaliverbejä. *Jaksaa* oli valittu 38 kertaa. *Jaksaa*-verbiä käytettiin erityisesti *raskii-* ja *ehtii-*verbien asemesta. Myös verbiä *voi* käytettiin melko usein (25 kertaa) muiden modaaliverbien sijasta. Verbit *jaksaa*, *osaa* ja *voi*, joita informantit käyttivät usein korvaamassa oikeaa modaaliverbiä, olivat modaaliverbeistä parhaiten osatut (ks. taulukko 2).

Dimensioittain tarkasteltuna nähdään, että siirtymistä on tapahtunut sekä dimensioiden sisällä että dimensiosta toiseen. Dimension sisäistä siirtymistä tapahtui kyky-dimensiolla. Kyky-dimensiolle kuuluvan *pärjää*-verbin sijasta informantit valitsivat usein *osaa*-verbiä (23 kertaa) ja *osaa*-verbin sijasta muutama informantti valitsi *pärjää*-verbin. *Osaa*-verbiä valittiin kuitenkin selvästi *pärjää*-verbiä useammin. *Osaa* olikin näistä verbeistä selvästi paremmin osattu (ks. taulukko 2).

Kuvioon 1 olen vielä kuvannut dimensioiden välisen siirtymisen.

dimensio	energia	kyky	mahdollisuus	aika	rohkeus	sopusointu	herkkyys
energia	----->	----->	----->				
kyky	---->	----->	----->				
mahdollisuus	----->	----->	----->				
aika	----->	---->					
rohkeus	----->				----->		
sopusointu	---->	----->					
herkkyys	---->	----->					----->

KUVIO 1. Dimensioiden välinen siirtyminen

Dimensioiden välistä siirtymistä tapahtui erityisesti energia-, aika-, kyky- ja mahdollisuus-dimensioiden välillä. Energia-dimensiolta informantit siirtyivät aika-, kyky- ja mahdollisuus-dimensioille, aika-dimensiolta kyky- ja energia-dimensioille, kyky-dimensiolta mahdollisuus-, aika- ja energia-dimensioille sekä mahdollisuus-dimensiolta aika- ja kyky-dimensioille.

Oikean modaaliverbin sijasta informantit saattoivat valita testilauseeseen liikeverbin. Taulukosta 4 näkyvät informanttien tekemät liikeverbivalinnat.

TAULUKKO 4. Informanttien modaaliverbin sijasta valitsemat liikeverbit

verbi	menee	tulee	lähtee	palaa	saa- puu	pää- see	joutuu	häi- pyy	ravaa	ryntää	$\bar{n}$
jaksaa	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	6
viitsii	-	-	13	-	-	-	-	-	-	1	14
osaa	7	-	2	-	-	-	-	-	0	-	9
pärjää	2	-	-	-	-	5	-	-	-	2	9
voi	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
ehtii	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	5
ker- kiää	-	-	8	0	-	-	-	-	-	-	8
uskal- taa	14	3	2	-	-	-	-	-	-	-	19
viih- tyy	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	16
raskii	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	21
$\bar{n}$	38	14	44	1	-	5	-	5	0	3	109

0 = vaihtoehtona, mutta ei valittu

- = ei vaihtoehtona

Liikeverbeistä *lähtee*, *menee* ja *tulee* olivat sellaisia, joita informantit valitsivat usein modaaliverbin sijasta. *Lähtee*-verbi oli valittu modaaliverbin sijasta 44 kertaa. Erityisesti *lähtee*-verbiä oli valittu sellaisten vaikeaksi osoittautuneiden verbien (ks. taulukko 1) asemesta kuin *viihtyy* ja *viitsii*. Myös *kerkiää*-verbin, joka oli modaaliverbeistä viidenneksi parhaiten osattu, sijasta *lähtee*-verbiä käytettiin kahdeksan kertaa. *Menee*-verbi oli valittu modaaliverbin asemesta 38 kertaa. *Uskaltaa*-verbin sijasta *menee* oli valittu 14 kertaa ja *raskii*-verbin sijasta 11 kertaa. Myös *osaa*-verbin sijasta informantit valitsivat aika usein liikeverbin *menee*. Verbin *raskii* sijasta informantit valitsivat myös *tulee*-verbiä, yhteensä 11 kertaa. *Uskaltaa*-verbin sijasta *tulee* oli valittu kolmesti.

5.2 Liikeverbit

5.2.1. Yleistä

Taulukkoon 5 olen koonnut kaikki tutkimukseni liikeverbit. Taulukosta näkyvät kunkin liikeverbin osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä.

TAULUKKO 5. Liikeverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä

verbi	testilause 1		testilause 2		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
menee	24/27	88,9	17/27	63,0	41/54	75,9
tulee	21/27	77,8	12/27	44,4	33/54	61,1
lähtee	21/27	77,8	4/27	14,8	25/54	46,3
palaa	12/27	44,4	5/27	18,5	17/54	31,5
saapuu	8/27	29,6	3/27	11,1	11/54	20,4
joutuu	11/27	40,7	7/27	25,9	18/54	33,3
pääsee	11/27	40,7	10/27	37,0	21/54	38,9
häipyä	5/27	18,5	5/27	18,5	10/54	18,5
ravaa	2/27	7,4	4/27	14,8	6/54	11,1
ryntää	4/27	14,8	2/27	7,4	6/54	11,1
keskiarvo	11,9	44,1	6,9	25,6	18,8	34,8

Parhaiten kontekstittomien lauseiden testissä oli osattu liikeverbit *menee*, *tulee* ja *lähtee*. Liikeverbeistä vaikeimmiksi taas osoittautuivat puhekieliset verbit *häipyä*, *ravaa* ja *ryntää*. Näitä verbejä en ottanut mukaan kontekstillisten lauseiden testiin. Myöskään liikeverbi *pääsee* ei sisällynyt kontekstitestiin. Loput kuusi liikeverbiä olivat mukana kontekstitestissä. Taulukkoon 6 olen koonnut näiden verbien osaamismäärät ja -prosentit. Taulukosta näkyvät myös molempien testien yhteistulokset näiden kuuden verbin osalta.

TAULUKKO 6. Liikeverbien osaamismäärät ja -prosentit
kontekstillisten ja kontekstittomien lauseiden
testissä sekä molempien testien yhteistulos

verbi	kontekstillisten lauseiden testi		kontekstittomien lauseiden testi		molempien testien yhteistulos	
	n	%	n	%	n	%
menee	10,7*	48,6*	41	75,9	51,7/76	68,0
tulee	12,5**	56,8**	33	61,1	45,5/76	59,9
lähtee	10,3*	46,8*	25	46,3	35,3/76	46,4
palaa	6	27,3	17	31,5	23/76	30,3
saapuu	10	45,5	11	20,4	21/76	27,6
joutuu	5	22,7	18	33,3	23/76	30,0
keskiarvo	9,1	41,4	11	50,0	33,3	43,8

* kolmen testilauseen keskiarvotulos

** kahden testilauseen keskiarvotulos

Molempien testien perusteella liikeverbeistä parhaiten osatut verbit olivat *menee*, *tulee* ja *lähtee*. Eri testilauseiden osaamisen välillä saattoi olla suuriakin eroja. Esimerkiksi verbin *lähtee* tapauksista ensimmäisessä testilauseessa oli oikein 77,8 prosenttia, kun taas toisen kontekstittoman testilauseen tapauksista oli oikein ainoastaan 14,8 prosenttia. Erot johtuvat vaihtoehtoisista verbeistä. Tämä pitää ottaa huomioon taulukoita ja tuloksia tarkasteltaessa. Liikeverbeistä osa oli osattu paremmin kontekstittomien lauseiden testissä ja osa taas kontekstillisten lauseiden testissä. Ei siis voida sanoa, että jompikumpi testityyppi olisi ollut toista helpompi.

4.2.1 Menee ja tulee

Menee-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja kolme kontekstillistä testilauseetta. Kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 68,0 prosenttia (51,7/76). *Menee* oli liikeverbeistä kaikkein parhaiten osattu verbi. Kontekstittomat *menee*-verbin osaamista testaavat lauseet olivat:

Niko *menee* kouluun. (1)

Äiti jää kotiin katsomaan ikkunasta Nikoa, kun Niko *menee* uudella pyörällä kouluun. (40)

Melkein kaikki informantit olivat osanneet *menee*-verbin ensimmäisessä sitä testaavassa lauseessa. Ainoastaan kolme informanttia oli valinnut väärin. Toisessa testilauseessa *menee* oli osattu hieman huonommin: 17 informanttia oli saanut sen oikein. Viisi informanttia oli valinnut *menee*-verbin sijasta liikeverbin *tulee* ja kolme informanttia liikeverbin *saapuu*. Yksi informantti oli valinnut syntaktisesti ja semanttisesti lauseeseen sopimattoman verbin *joutuu*. Verbit *tulee* ja *saapuu* ovatkin sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä lauseeseen sopivia. Ainoastaan perspektiivin takia nämä verbit eivät sovi tähän lauseeseen. Koska liike suuntautuu tässä pois päin perspektiivipaikasta, eli äidistä, on oikea valinta verbi *menee*. *Tulee* ja *saapuu* molemmat edellyttäisivät, että liikuttaisiin kohti perspektiivipaikkaa. Yksi suomenkielisen vertailuryhmän jäsen oli valinnut tähän lauseeseen verbin *tulee*. Muut vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet oikean *menee*-verbin. Syynä siihen, että ensimmäinen kontekstion testilause oli osattu toista testilauseesta selvästi paremmin, saattaa olla se, että ensimmäinen testilause oli toista testilauseesta selvästi lyhyempi.

Menee-verbin osaamista testaavat kontekstilliset testilauseet olivat seuraavat:

Sitten punahilkka *menee* poimimaan kukkia. (14)

...susi tulee sisälle, *menee* mummon sängyn luokse ja syö hänet. (22)

Kun metsästäjä kuulee suden äänet mökistä, hän *menee* sisälle ja tappaa suden. (29)

Kontekstitestin ensimmäisen *menee*-verbiä testaavan lauseen oli saanut oikein 10 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut *menee*-verbin sijasta verbin *palaa* ja neljä informanttia verbin *tulee*. Molemmat näistä valinnoista sopivat lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti. Ainoastaan laajemman kontekstin perusteella *palaa*-verbi ei käy tähän lauseeseen. *Tulee* taas ei ole sopiva tähän perspektiivin takia. Informanteista kolme oli siirtynyt liikeverbin asemesta käyttämään modaaliverbiä *ehtii*.

Toisen testilauseen oli osannut 12 informanttia. *Menee*-verbin sijasta kahdeksan informanttia oli valinnut tähän lauseeseen liikeverbin *lähtee* ja kaksi informanttia modaaliverbin *jaksaa*. Näistä informanttien valinnoista *lähtee* onkin lauseeseen sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä sopiva. *Menee* on kuitenkin *lähtee*-verbiä sopivampi, sillä *menee*-verbin merkitykseen liittyy kulkeminen päätepisteeseen saakka eikä ainoastaan irtautuminen lähtöpisteestä. *Jaksaa* taas ei sovi kummassakaan, syntaktisessa eikä semanttisessa, mielessä tähän testilauseeseen.

Kolmannen *menee*-verbiä testaavan kontekstillisen lauseen oli osannut 10 informanttia. Infor-

manteista seitsemän oli tässä kohtaa valinnut liikeverbin *lähtee*. Viisi informanttia oli valinnut liikeverbin asemesta modaaliverbin. Kolme heistä oli valinnut aika-dimensiolle kuuluvan *ehtii*-verbin ja kaksi energia-dimensiolle kuuluvan verbin *jaksaa*. *Lähtee*-verbi on näistä kolmesta informanttien *menee*-verbin sijasta käyttämästä verbistä ainut lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopiva verbi. *Menee* on kuitenkin *lähtee*-verbiä sopivampi, sillä *lähtee*-verbiin sisältyy vain irtautuminen lähtöpisteestä, eikä liikettä päätepisteeseen saakka.

Verbi *tulee* oli yhteistulosten perusteella osattu liikeverbeistä toiseksi parhaiten. Kontekstillisten lauseiden testissä *tulee* oli parhaiten osattu liikeverbi. Kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 59,9 prosenttia (45,5/76). *Tulee*-verbin osaamista testaavat kontekstittomat testilauseet olivat:

Olin katsomassa televisiota, kun äiti tuli sanomaan minulle, että Niko *tulee* huomenna meille. (9)
Meidän opettaja on kiukkuinen, jos joku *tulee* myöhässä hänen tunnille. (29)

Ensimmäinen *tulee*-verbiä testaava lause oli osattu erinomaisesti, 21 informanttia oli valinnut *tulee*-verbin. *Tulee*-verbin sijasta neljä informanttia oli valinnut verbin *menee*. *Menee*-verbin valintaa eivät estä syntaktiset eivätkä semanttisetkaan rajoitukset. Verbi on tähän lauseeseen käymätön ainoastaan perspektiivin takia. Yksi informantti oli valinnut sekä verbin *lähtee* että verbin *osaa*. Näistä verbeistä *lähtee*-verbin käyttöä tässä yhteydessä eivät estä syntaktiset eivätkä semanttiset rajoitukset. Ainoastaan perspektiivin takia *tulee* on sopivin valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet *tulee*-verbin. *Osaa*-verbi ei sovi tähän lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti.

Toinen testilause oli osattu selvästi ensimmäistä huonommin. *Tulee*-verbin toiseen kontekstittomaan testilauseeseen oli valinnut 12 informanttia. Liikeverbin *menee* oli valinnut *tulee*-verbin sijasta peräti kahdeksan informanttia. Myös muita vaihtoehtoja oli valittu: neljä informanttia oli valinnut *lähtee*-verbin ja kolme informanttia *häipyä*-verbin. Näistä verbeistä *menee* ja *lähtee* ovat lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopivia. Perspektiivin kannalta lauseeseen ainut sopiva verbi on kuitenkin *tulee*. Kaikki vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet tähän lauseeseen *tulee*-verbin.

Kontekstitestissä *tulee*-verbin osaamista testasi kaksi lausetta:

“*Tule* sisälle, minä olen sairas enkä jaksa nousta ylös sängystä.” (18)
---susi *tulee* sisälle, menee mummon sängyn luokse---. (21)

Ensimmäisessä kontekstillisessä testilauseessa *tulee*-verbin oli osannut 13 informanttia. Informan-

teista neljä oli valinnut verbin *lähtee* ja kolme verbin *menee*. Kaksi informanttia oli valinnut

modaaliverbin *ehtii*. Liikeverbiä *menee* voisikin tässä käyttää sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä. Ainoastaan perspektiivin takia *menee* ei ole tähän sopiva.

Toisessa testilauseessa *tulee*-verbin oli osannut 12 informanttia. Neljä informanttia oli valinnut verbin *lähtee* ja yksi informantti oli valinnut sekä verbin *tulee* että *lähtee*. Loput informantit olivat valinneet liikeverbin sijasta modaaliverbin. Neljä heistä valitsi aika-dimensioon kuuluvan *ehtii*-verbin ja yksi mahdollisuus-dimensioon kuuluvan verbin *voi*. Liikeverbi *lähtee* on näistä informanttien vääristä valinnoista tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopiva. Ainoastaan perspektiivi vaatii tähän *tulee*-verbiä. *Tulee* on *lähtee*-verbiä sopivampi myös siksi, että sen merkitykseen sisältyy liike päätepiteeseen asti. Modaaliverbi *voi* ei sovi tähän lauseeseen syntaktisessa eikä semanttisessa mielessä. *Ehtii* on syntaktisesti ja semanttisestikin sopiva, mutta lauseessa ei ole sellaisia määritteitä, jotka puoltaisivat tämän modaaliverbin käyttöä liikeverbin sijasta.

4.2.2 Lähtee

Verbi *lähtee* oli kolmanneksi parhaiten osattu liikeverbi, mutta se oli osattu selvästi huonommin kuin liikeverbit *menee* ja *tulee*. *Lähtee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja kolme kontekstillistä testilauseetta. Kaikkien testilauseiden tapauksista oli oikein 46,4 prosenttia (45,5/76). Kontekstittomat testilauseet olivat:

Niko on innoissaan, koska hän *lähtee* huomenna kaupunkiin ostamaan isän kanssa tietokonetta. (7)
Niko *lähtee* tänään vanhempiensa kanssa matkoille. (25)

Lähtee-verbiä testaavien testilauseiden osaamisprosenttien välillä oli selviä eroja. Ensimmäinen *lähtee*-verbiä testaava lause oli osattu erinomaisesti: 21 informanttia oli valinnut oikean verbin. Informanteista viisi oli valinnut *lähtee*-verbin sijasta verbin *joutuu*. *Joutuu*-verbi on syntaktisessa mielessä tähän lauseeseen sopiva, mutta ei semanttisessa. *Joutuu*-verbiä käytettäessä lauseesta tulee anomaalinen, sillä *innoissaan* ja *joutuu* aiheuttavat lauseeseen ristiriidan.

Toinen kontekstiton *lähtee*-verbin ymmärtämistä testaava lause oli osattu selvästi ensimmäistä huonommin. Ainoastaan neljä informanttia oli valinnut verbin *lähtee*. *Lähtee*-verbin sijasta *menee*-verbin oli valinnut informanteista peräti 12. Verbin *tulee* oli valinnut seitsemän informanttia ja

verbin *palaa* neljä informanttia. Näistä verbeistä kaikki ovat lauseeseen syntaktisesti sopivia. *Menee*-verbi sopii myös semanttisessa mielessä tähän lauseeseen. *Lähtee matkoille* on kuitenkin natiivin kielenpuhujan mielestä oikeampi kollokaatio kuin *menee matkoille*. Suomenkielisestä vertailuryhmästä yksi oli valinnut tähän lauseeseen verbin *menee*. *Tulee* ja *palaa* edellyttäisivät, että lauseessa puhuttaisiin liikkeen suuntautumisesta takaisinpäin, jolloin määritteen *matkoille* pitäisi olla ablatiivissa allatiivin sijasta. Myös kaksi suomenkielisen vertailuryhmän edustajaa oli valinnut tähän lauseeseen *palaa*-verbin.

Kontekstiteistissä *lähtee*-verbiä testasi kolme lausetta:

Lähde matkaan ennen kuin tulee kuuma ja kävele nätisti. (2)
 Niinpä Punahilkka *lähtee* kori kädessä kävelemään kohti mummon mökkiä. (6)
 Mutta susi *lähtee* juoksemaan kohti mummon mökkiä. (16)

Ensimmäisen kontekstillisen *lähtee*-verbin osaamista testaavan lauseen oli osannut kahdeksan informanttia. Seitsemän informanttia oli valinnut *lähtee*-verbin asemesta verbin *menee* ja kuusi informanttia verbin *tulee*. Yksi informantti oli valinnut *saapuu*-verbin. Näistä verbeistä *menee* on lauseeseen sekä syntaktisessa että semanttisessa mielessä sopiva, mutta kollokaatio *lähtee matkaan* on natiiville kielenpuhujalle luontevampi kuin *menee matkaan*. *Tulee* ja *saapuu* edellyttäisivät, että puhuttaisiin liikkeen suuntautumisesta takaisinpäin, jolloin määritteen *matkaan* pitäisi olla ablatiivissa.

Toinen kontekstillinen testilause oli osattu suurin piirtein yhtä hyvin kuin edellinenkin: yhdeksän informanttia oli valinnut oikean *lähtee*-verbin. Informanteista seitsemän oli valinnut *lähtee*-verbin sijasta verbin *menee* ja kolme informanttia verbin *tulee*. Informanteista kolme oli valinnut liikeverbin *lähtee* asemesta modaaliverbin *osaa*. *Tulee* ja *menee* ovat lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopivia. *Tulee* ei sovi tähän lauseeseen ainoastaan perspektiivin takia. Verbi *lähtee* on *menee*-verbiä sopivampi valinta, koska *Punahilkka* vasta irrottautuu lähtöpisteestä, mutta liikkeen ei oleteta ulottuvan vielä päätepisteeseen. *Osaa* ei ole tähän lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti sopiva.

Kolmas kontekstillinen testilause, jolla testattiin *lähtee*-verbin ymmärtämistä, oli osattu näistä kolmesta kaikkein parhaiten. 14 informanttia oli osannut tämän testilauseen. Neljä informanttia oli valinnut *lähtee*-verbin sijasta verbin *menee* ja kaksi informanttia verbin *tulee*. Yksi informantti oli valinnut modaaliverbin *ehtii* ja yksi informantti oli valinnut sekä liikeverbin *lähtee* että

modaaliverbin *ehtii*. *Menee* ja *tulee* ovat tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopivia. *Tulee* ei sovi tähän lauseeseen ainoastaan perspektiivin kannalta. *Lähtee* on *menee*-verbiä sopivampi, sillä liike vasta alkaa, mutta ei jatku päätepisteeseen asti. *Ehtii*-verbin käytölle ei ole syntaktisia eikä semanttisia valintarajoituksia, mutta sen käyttö ei ole tässä suomenkielisen puhujan mielestä niin luontevaa kuin liikeverbin *lähtee* käyttö.

4.2.3 Palaa ja saapuu

Palaa oli viidenneksi parhaiten osattu liikeverbi. *Palaa*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstintonta ja yksi kontekstillinen testilause. Kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 30,3 prosenttia (23/76). Kontekstittomat *palaa*-verbin ymmärtämistä testaavat lauseet olivat:

Isä *palaa* tänään takaisin kotiin pitkältä työmatkalta. (11)

Jäin odottamaan äitiä kotiin, sillä tiesin, että hän *palaa* tänään kotiin matkoilta. (23)

Ensimmäisessä kontekstittomassa testilauseessa *palaa*-verbin oli osannut 12 informanttia. Liikeverbin *palaa* asemesta 11 informanttia oli valinnut tähän testilauseeseen modaaliverbin *ehtii*. *Ehtii*-verbin käytölle ei ole syntaktisia eikä semanttisia valintarajoituksia, mutta *palaa* on natiiville kielenpuhujalle luontevampi valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet tähän lauseeseen *palaa*-verbin. Toisessa *palaa*-verbin ymmärtämistä testaavassa lauseessa vain viisi informanttia oli valinnut oikein. Eniten oli valittu *menee*-verbiä (11 informanttia). Yhdeksän informanttia oli valinnut verbin *lähtee* ja yksi informantti sekä verbin *menee* että *lähtee*. *Menee* ja *lähtee* sopivat tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti, mutta eivät perspektiivin kannalta.

Kontekstitestissä *palaa*-verbin ymmärtämistä testattiin virkkeessä *Kun Punahilkka palaa takaisin kotiin, ovat jo hänen äiti ja isä häntä vastassa* (30). Tämän testilauseen oli osannut kuusi informanttia. Eniten *palaa*-verbin sijasta tähän testilauseeseen oli valittu *lähtee*-verbiä (yhdeksän informanttia). Viisi informanttia oli valinnut verbin *menee* ja yksi informantti sekä *menee*- että *lähtee*-verbin. Syntaktisessa ja semanttisessa mielessä sekä *menee* että *lähtee* ovat mahdollisia valintoja. Perspektiivin kannalta kuitenkin sopivin vaihtoehto on verbi *palaa*. Myös laajemman kontekstin perusteella *palaa* on sopivin valinta.

Saapuu-verbi oli osattu hieman *palaa*-verbiä huonommin. Kaikkien testilauseiden tapauksista 27,6 prosenttia (21/76) oli oikein. *Saapuu*-verbin ymmärtämistä testasi kaksi kontekstintonta

lausetta:

Mari on jo kotona odottamassa, kun isä *saapuu* kotiin töiden jälkeen. (3)

Aina kun äiti *saapuu* töistä kotiin, meidän koira hyppii hänen päälle innoissaan. (27)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut kahdeksan informanttia. Peräti seitsemän informanttia oli valinnut perspektiivin kannalta sopimattoman *häipyä*-verbin. Viisi informanttia oli valinnut modaaliverbin *voi* ja neljä informanttia modaaliverbin *viihtyy*. Kumpikaan näistä kahdesta verbistä ei sovi tähän lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti. Toiseen testilauseeseen vain kolme informanttia oli valinnut oikean *saapuu*-verbin. *Saapuu*-verbin sijasta 12 informanttia oli valinnut verbin *menee* ja 10 informanttia verbin *lähtee*. Molemmat näistä verbeistä ovat tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopivia. Kuitenkin perspektiivin kannalta vaihtoehtoista ainoastaan *saapuu* on lauseeseen sopiva.

Kontekstitestissä *saapuu*-verbin osaamista testasi lause *Vähän ajan kuluttua Punahilkka saapuu mökille, jonka ovi on auki* (23). Kontekstitestissä *saapuu* osattiin selvästi paremmin kuin kontekstittomien lauseiden tekstissä. 10 informanttia oli valinnut verbin *saapuu*. Kuusi informanttia oli valinnut verbin *palaa* ja viisi informanttia verbin *lähtee*. Sekä *palaa* että *lähtee* ovat lauseeseen syntaktisessa ja semanttisessa mielessä sopivia. Laajemman kontekstin perusteella verbi *palaa* ei ole sopiva. Perspektiivipaikan takia taas *lähtee* ei sovi tähän lauseeseen.

4.2.4 Pääsee ja joutuu

Pääsee oli tekemieni testien perusteella neljänneksi parhaiten osattu liikeverbi. *Pääsee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta. Testilauseiden tapauksista oli oikein 38,9 prosenttia (21/54). Testilauseet olivat:

Niko *pääsee* koulusta kahdelta. (5)

Isä lupasi Marille, että hän *pääsee* sirkukseen, jos tekee ensin läksyt. (21)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 11 informanttia. Kahdeksan informanttia oli *pääsee*-verbin sijasta valinnut modaaliverbin *jaksaa*. Informanteista seitsemän oli valinnut verbin *menee*. Verbi *jaksaa* ei sovi tähän lauseeseen syntaktisessa eikä semanttisessa mielessä. *Menee*-verbi sopii tähän lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti. Käytettäessä *menee*-verbiä määritteen *koulu* pitäisi olla erosijan sijasta tulosijassa, jotta lause olisi syntaktisesti kieliopillinen. Toisen testilauseen oli osannut 10 informanttia. Tähän toiseen lauseeseen 11 informanttia oli valinnut verbin *tulee*, kaksi informanttia verbin *joutuu* ja kaksi informanttia verbin *saapuu*. Kaikki näistä

informanttien valinnoista ovat syntaktisesti sopivia, mutta semanttisesti ajatellen ne eivät ole järkeviä valintoja.

Verbin *joutuu* osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja yksi kontekstillinen testilause. Kaikista tapauksista oli oikein 30,0 prosenttia (23/76). Kontekstittomat testilauseet olivat:

Niko *joutuu* tänään jäämään jälki-istuntoon, koska hän on häirinnyt tunnilla. (13)

Niko *joutuu* ottamaan tukiopetusta matematiikasta, vaikka hän ei haluaisi. (31)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 11 informanttia. Seitsemän informanttia oli valinnut *joutuu*-verbin sijasta liikeverbin *lähtee* ja viisi informanttia liikeverbin *menee*. Informanteista kolme oli valinnut verbin *pääsee*. Verbit *lähtee* ja *menee* ovat syntaktisesti ja semanttisesti sopimattomia valintoja. Verbi *pääsee* sitä vastoin on syntaktisesti sopiva, mutta semanttisesti se ei ole looginen valinta.

Toisen testilauseen oli osannut seitsemän informanttia. Peräti yhdeksän informanttia oli valinnut *joutuu*-verbin sijasta modaaliverbin *voi* ja kahdeksan informanttia verbin *pääsee*. Verbi *voi* ei ole syntaktisesti eikä semanttisesti sopiva tähän testilauseeseen. *Pääsee* sitä vastoin sopii syntaktisesti, mutta ei semanttisesti.

Kontekstitestissä *joutuu*-verbin osaamissa testasi yksi lause:

---*joutuu* Punahilkka usein viemään mummulle äidin tekemää ruokaa, vaikka ei haluaisikaan. (5)

Kontekstillisessä testilauseessa *joutuu*-verbin oli osannut viisi informanttia. Seitsemän informanttia oli valinnut *joutuu*-verbin sijasta verbin *pääsee*. Kuusi informanttia oli valinnut verbin *menee* ja neljä informanttia aika-dimensiolle kuuluvan modaaliverbin *ehtii*. Näistä valinnoista *menee* on sekä syntaktisesti että semanttisesti sopiva. *Pääsee* ja *ehtii* ovat syntaktisesti, mutta eivät semanttisesti sopivia.

2.5 Häipyy, ravaa ja ryntää

Puhekieliset verbit *häipyy*, *ravaa* ja *ryntää* olivat kaikkein huonoiten osatut liikeverbit. Näiden verbien osaamista testasin ainoastaan kontekstittomien lauseiden testissä. *Häipyy*-verbin osaamista testasivat seuraavat lauseet:

Niko on vähän outo, sillä joskus hän *häipyy* kesken tunnin mitään sanomatta. (15)

Oppilaat jäävät ihmeissään luokkaan, kun opettaja yhtäkkiä *häipyy* sanomatta mitään. (38)

Testilauseiden tapauksista oli oikein yhteensä 18,5 prosenttia (10/54). Ensimmäisen testilauseen oli osannut viisi informanttia. *Häipyy*-verbin sijasta peräti 18 informanttia oli valinnut verbin *menee*. *Menee* on syntaktisesti sopimaton valinta, sillä se edellyttäisi paikanmäärittteen käyttöä (mennä jnkin). Kolme informanttia oli valinnut aika-dimensiolle kuuluvan modaaliverbin *ehtii*. *Ehtii* ei ole tähän lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti sopiva.

Toisen testilauseen oli myös osannut viisi informanttia. 11 informanttia oli valinnut verbin *tulee* neljä informanttia verbin *saapuu* ja neljä informanttia verbin *pääsee*. Verbit *tulee* ja *saapuu* sopivat tähän syntaktisessa, mutta eivät semanttisessa mielessä. *Pääsee* ei ole kummassakaan, syntaksisessa eikä semanttisessa, mielessä sopiva.

Verbin *ravaa* tapauksista oli oikein 11,1 prosenttia (6/54). *Ravaa*-verbin osaamista testasivat seuraavat lauseet:

Opettajaa suututtaa, koska Niko *ravaa* ympäri luokkaa kuraisissa kengissä. (17)
Niko *ravaa* kiihtyneenä ympäri taloa yrittäen etsiä koulukirjojaan. (33)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut ainoastaan kaksi informanttia. Melkein kaikki informantit (22 informanttia) olivat valinneet *ravaa*-verbin sijasta syntaktisesti ja semanttisesti lauseeseen sopimattoman verbin *lähtee*. Toiseen testilauseeseen neljä informanttia oli valinnut vaaditun *ravaa*-verbin. 16 informanttia oli valinnut tähän lauseeseen verbin *lähtee* ja viisi informanttia verbin *tulee*. *Lähtee* ja *tulee* eivät ole syntaktisessa eivätkä semanttisessa mielessä lauseeseen sopivia.

Liikeverbin *ryntää* kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 1,11 prosenttia (6/54). *Ryntää*-verbin osaamista testaavat lauseet olivat:

Äiti on kauhuissaan, kun Niko *ryntää* koiran kanssa sisälle yltä päätä kurassa. (19)
Niko *ryntää* luokkaan hikisenä kesken tunnin. (35)

Ensimmäinen testilause oli oikein neljällä informantilla. Eniten informantit olivat valinneet tähän testilauseeseen *lähtee*-verbiä, yhteensä 16 kertaa. *Lähtee* sopii tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta ei semanttisesti. Toinen testilause oli oikein ainoastaan kahdella informantilla. 15 informanttia oli valinnut tähän testilauseeseen *lähtee*-verbin ja seitsemän informanttia *jaksaa*-verbin. Semanttisesti ajateltuna *lähtee* käy tähän testilauseeseen. Syntaktisesti *lähtee* on sopimaton, sillä se vaatisi tässä yhteydessä erosijaiseen määrittteen. *Jaksaa* ei sovi tähän lauseeseen syntaktisessa eikä semanttisessa mielessä.

4.2.6 Liikeverbien siirtyminen

Oikean liikeverbin sijasta informantit valitsivat usein muita liikeverbejä tai modaaliverbejä. Taulukossa 7 on informanttien valitsemat liikeverbit.

TAULUKKO 7. Informanttien valitsemat liikeverbit. Pystysuorassa on oletusverbit ja vaakasuorassa informanttien oletusverbien sijasta valitsemat verbit.

verbi	me- nee	tulee	läh- tee	palaa	saa- puu	pää- see	jou- tuu	häi- pyy	ravaa	ryn- tää	ñ
me- nee	*	9	15	5	3	-	1	-	-	-	33
tulee	15	*	13+1	-	-	-	-	3	-	-	32
läh- tee	30	15	*	4	1	-	5	-	1	-	56
palaa	18	-	20	*	-	-	-	0	-	-	38
saa- puu	12	-	15	6	*	-	2	7	-	-	42
pää- see	7	11	-	-	2	*	2	-	-	-	22
jou- tuu	11	-	7	-	-	18	*	-	-	-	36
häi- pyy	18	11	-	-	4	4	-	*	-	-	37
ravaa	-	5	38	-	-	-	-	2	*	-	45
ryn- tää	-	-	31	-	-	-	-	7	-	*	38
ñ	111	51	140	15	10	22	10	19	1	-	379

0= vaihtoehtona, mutta ei valittu

- = ei vaihtoehtona

Liikeverbeistä liikkuvimpia olivat *lähtee*, *menee* ja *tulee*. Nämä verbit olivat myös liikeverbeistä parhaiten osatut (ks. taulukko 4). *Lähtee*, *menee* ja *tulee* -verbejä informantit käyttivät korvaamaan heille vaikeampia ja tuntemattomia verbejä, kuten esimerkiksi puhekielisiä verbejä *häipyä*, *ravaa* ja *ryntää*. *Lähtee*, *menee* ja *tulee* -verbit korvautuivat usein myös toisillaan. Nämä verbit

koettiin siis merkitykseltään hyvin läheisiksi.

Kuten informantit usein modaaliverbin sijasta valitsivat liikeverbin, valitsivat he myös liikeverbin sijasta joskus modaaliverbin. Taulukkoon 8 olen koonnut informanttien liikeverbin asemesta tekemät modaaliverbivalinnat.

TAULUKKO 8. Informanttien liikeverbien sijasta valitsemat modaaliverbit

verbi	jak- saa	viitsii	osaa	pär- jää	voi	ehtii	ker- kiää	us- kaltaa	viih- tyy	raskii	$\bar{n}$
me- nee	4	1	-	-	-	6	-	-	-	0	11
tulee	-	-	1	-	1	6	-	-	-	-	8
läh- tee	-	-	3	-	-	2	-	-	0	-	5
palaa	1	1	-	-	-	11	-	-	-	2	15
saa- puu	1	-	-	-	5	-	-	-	4	-	10
pää- see	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
jou- tuu	-	-	-	-	9	4	-	-	-	-	13
häi- pyy	-	-	-	-	-	3	-	-	-	0	3
ravaa	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
ryn- tää	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
$\bar{n}$	19	4	4	-	15	32	-	-	4	3	81

0= vaihtoehtona, mutta ei valittu

- = ei vaihtoehtona

Aika-dimensiolle kuuluva *ehtii*-verbi oli modaaliverbeistä useimmiten valittu liikeverbin asemesta, yhteensä 32 kertaa. Myös *jaksaa*- ja *voi*-verbiä informantit valitsivat melko usein liikeverbin sijasta. Näistä verbit *jaksaa* ja *voi* kuuluivat kolmen parhaiten osatun modaaliverbin joukkoon (ks. taulukko 2).

5.3 Aistihavaintoverbit

5.3.1 Yleistä

Taulukkoon 9 olen koonnut tutkimukseni kaikki 12 aistihavaintoverbiä. Taulukosta näkyvät kunkin aistihavaintoverbin osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä.

TAULUKKO 9. Aistihavaintoverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä

verbi	testilause 1		testilause 2		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
katsoo	24/27	88,9	21/27	77,8	45/54	83,3
näkee	18/27	66,7	17/27	63,0	35/54	64,8
näkyä	13/27	48,1	15/27	55,5	28/54	51,9
kuuntelee	25/27	92,6	12/27	44,4	37/54	68,5
kuulee	15/27	55,5	22/27	81,5	37/54	68,5
kuuluu	16/27	59,3	13/27	48,1	29/54	53,7
tuntee	8/27	29,6	16/27	59,3	24/54	44,4
tuntuu	15/27	55,5	10/27	37,0	25/54	46,3
maistaa	19/27	70,4	16/27	59,3	35/54	64,8
maistuu	23/27	85,2	17/27	63,0	40/54	74,1
haistaa	8/27	29,6	20/27	74,1	28/54	51,9
haisee	13/27	48,1	15/27	55,5	28/54	51,9
keskiarvo	16,4	60,7	16,2	60,0	32,6	60,4

Aistimodaliteetteittain tarkasteltuna parhaiten oli osattu näkö-, maku- ja kuulomodaliteettien verbit ja huonoiten haju- ja tuntomodaliteettien verbit. Eri aistimodaliteetit erosivat toisistaan siinä suhteessa, oliko modaliteetin sisällä parhaiten osattu toimintaverbi, kokemusverbi, kopulatiivi vai automatiivi. Näkömodaliteetissa selvästi parhaiten oli osattu toimintaverbi *katsoo*. Kuulomodaliteetissa taas parhaiten oli osattu toimintaverbi *kuuntelee* sekä kokemusverbi *kuulee*. Tunto- ja makumodaliteeteissa parhaiten oli osattu kopulatiiviverbit *tuntuu* ja *maistuu*. Hajumodaliteetissa toimintaverbi *haistaa* ja kopulatiivi *haisee* oli osattu yhtä hyvin. Tämän testin

Ensimmäisen kontekstittoman testilauseen oli osannut 24 informanttia. Kolme informanttia oli valinnut verbin kuulo-dimensiolta: kaksi informanttia oli valinnut verbin *kuulee* ja yksi informantti verbin *kuuluu*. Kuulo-dimension verbit eivät sovi tähän lauseeseen semanttisesti. Toisen testilauseen oli osannut 21 informanttia. Neljä informanttia oli valinnut tähän kokemukenttään kuuluvan verbin *näkee* ja kaksi informanttia oli valinnut verbin *näky*. *Näkee* onkin lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopiva. *Katsoo*-verbi on kuitenkin *näkee*-verbiä parempi valinta, sillä lauseessa on kyse aktiivisesta toiminnasta eli se edellyttää valittavaksi toimintaverbiä kokemusverbin sijaan. Verbin *näky* merkitys on 'olla silmin havaittavissa', joten se ei sovi semanttisesti tähän lauseeseen. Suomenkielisestä vertailuryhmästä yksi informantti oli valinnut tähän lauseeseen verbin *näky*, mutta muut olivat valinneet oikean *katsoo*-verbin.

Katsoo-verbin osaamista testasi kontekstillinen testilause "*Katso Punahilkka miten kauniita kukkia tuolla on*". Tämän testilauseen oli osannut 11 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut tähän verbin *näkee* ja kolme informanttia verbin *näky*. Kolme informanttia oli valinnut liikeverbin *tulee*.

Näkee oli osattu hieman heikommin kuin *katsoo*, 61,2 prosenttia (60/98) testilauseiden tapauksista oli oikein. *Näkee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja kaksi kontekstillistä testilauseetta. Kontekstittomat testilauseet olivat seuraavat:

Niko *näkee* usein unta ufoista. (1)
 Mari *näkee* metsässä jäniksen. (31)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 18 informanttia ja toisen 17 informanttia. Toiseen testilauseeseen viisi informanttia oli valinnut intransitiivisen verbin *näky* ja neljä informanttia toimintaverbin *katsoo*. Intransitiivinen verbi *näky* on lauseeseen syntaktisesti sopimaton. *Katsoo* sopii semanttisesti, mutta syntaktisesti se on sopimaton. Jotta lause olisi syntaktisesti kieliopillinen *katsoo*-verbi vaatisi, että lauseen objekti *jänis* olisi partitiivissa.

Näkee-verbin osaamista testaavat kontekstilliset testilauseet olivat:

Metsässä Punahilkka *näkee* suden. (7)
 "--- jotta voisin paremmin *nähdä* sinut". (25)

Ensimmäisen kontekstillisen testilauseen oli osannut 10 informanttia. Kuusi informanttia oli valinnut *näkee*-verbin sijasta kuulo-dimensiolle kuuluvan verbin *kuuluu*, joka on lauseeseen

syntaktisesti ja semanttisesti sopimaton. Neljä informanttia oli valinnut verbin *näkyy* ja kaksi informanttia verbin *katsoo*. Verbit *näkyy* ja *katsoo* ovat tähän lauseeseen syntaktisesti sopimattomia. Toinen kontekstillinen testilause oli osattu edellistä paremmin, 15 informanttia oli sen osannut. Viisi informanttia oli transitiivisen *näkee*-verbin sijasta valinnut intransitiivisen verbin *näkyy*. *Näkyy* on tähän lauseeseen syntaktisesti sopimaton valinta.

Näkö-dimension verbeistä *näkyy* oli osattu kaikkein huonoiten. *Näkyy*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstittonta testilauseetta, joiden tapauksista 51,9 prosenttia (28/54) oli oikein. Nämä testilauseet olivat seuraavat:

Kissan häntä *näkyy* oven raosta. (24)
Puu *näkyy* talon takaa. (39)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 13 informanttia. Peräti kahdeksan informanttia oli valinnut *näkyy*-verbin asemesta semanttisesti tähän lauseeseen täysin sopimattoman kommunikaatioverbin *hokee*, vaikka *hokee*-verbi olikin informanteille tuntematon (ks. taulukko 12). Kuusi informanttia oli valinnut näkö-dimensiolle kuuluvan toimintaverbin *katsoo*. *Katsoo* on syntaktisesti sopiva valinta, mutta ei semanttisesti. Toisen testilauseen oli osannut 15 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut tähän verbin *katsoo*, neljä informanttia verbin *näkee* ja kolme informanttia verbin *haistaa*. Kaikki nämä informanttien valinnat ovat lauseeseen syntaktisesti sopivia, mutta eivät semanttisesti.

5.3.3 Kuuntelee, kuulee ja kuuluu

Kuten näkö- myös kuulo-dimensiossa yhteistulosten perusteella parhaiten oli osattu toimintaverbi. Kuulo-dimension toimintaverbin *kuuntelee* tapauksista oli oikein 67,1 prosenttia (51/76). *Kuuntelee*-verbin osaamista testasi kolme lausetta, joista kaksi oli kontekstittomia.

Mari *kuuntelee* musiikkia. (3)
Mari *kuuntelee* mielellään opettajan neuvoja. (43)

Ensimmäisen kontekstittoman testilauseen oli osannut peräti 25 informanttia. Yksi informantti oli valinnut *kuuntelee*-verbin sijasta verbin *kuuluu* ja yksi informantti verbin *katsoo*. Molemmat ovat tähän lauseeseen semanttisesti sopimattomia valintoja. Toinen testilause oli osattu selvästi ensimmäistä huonommin: ainoastaan 12 informanttia oli valinnut *kuuntelee*-verbin. Seitsemän informanttia oli valinnut semanttisesti tähän lauseeseen sopimattoman verbin *kuuluu*. Informanteista viisi oli valinnut modaaliverbin *uskaltaa* ja kolme kommunikaatioverbin *kieltää*. *Uskaltaa*

on lauseeseen semanttisesti ja syntaktisesti sopimaton valinta. *Kieltää* sopii lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti.

Kontekstillisen testilauseen “--- *Ja kuuntele, miten kauniisti linnut laulaa*” oli osannut informanteista 14. *Kuuntelee*-verbin sijasta viisi informanttia oli valinnut verbin *haistaa* ja kolme informanttia verbin *kuulee*. *Haistaa* sopii tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta semanttisesti se on sopimaton. *Kuulee* sopii lauseeseen syntaktisesti ja semanttisestikin, mutta toimintaverbinä *kuuntelee* on valinnoista parempi.

Kokemus-dimensioon kuuluva *kuulee*-verbi oli osattu melkein yhtä hyvin kuin toimintaverbikin. Kaikista testilauseiden tapauksista oli oikein 62,2 prosenttia (61/98). *Kuulee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja kaksi kontekstillistä testilauseetta. Kontekstittomat testilauseet olivat seuraavat:

Niko *kuulee* ovikellon soivan. (5)
Mari *kuulee* äidin huutavan keittiöstä. (37)

Ensimmäisen kontekstittoman testilauseen oli osannut 15 informanttia. Kuusi informanttia oli *kuulee*-verbin sijasta valinnut näkö-dimensiolle kuuluvan *katsoo*-verbin, joka on semanttisesti tähän lauseeseen sopimaton. Toinen testilause oli osattu paremmin, 22 informanttia oli sen osannut. Kaksi informanttia oli valinnut tähän *kuuluu*-verbin ja kaksi informanttia *haistaa*-verbin. Intransitiivinen verbi *kuuluu* on tähän syntaktisesti sopimaton, kun taas verbi *haisee* on semanttisesti sopimaton.

Kuulee-verbin osaamista testaavat kontekstilliset testilauseet olivat:

“Jotta voisin paremmin *kuulla*, mitä sinä sanot”. (24)
Kun metsästäjä *kuulee* suden äänet mökistä---. (28)

Ensimmäisen kontekstillisen lauseen oli osannut kahdeksan informanttia. Peräti 13 informanttia oli valinnut transitiivisen *kuulee*-verbin sijasta intransitiivisen *kuuluu*-verbin. Toinen kontekstillinen lause oli osattu edellistä paremmin. 16 informanttia oli valinnut oikean *kuulee*-verbin ja ainoastaan kolme informanttia oli valinnut *kuuluu*-verbin, joka on lauseeseen syntaktisesti sopimaton.

Kuulo-dimension verbeistä huonoiten oli osattu intransitiivinen verbi *kuuluu*. Tämän verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta, joiden tapauksista oli oikein 53,7 prosenttia

(29/54). Testilauseet olivat seuraavat:

Ulkoa *kuuluu* lintujen laulua. (7)

Musiikki on niin kovalla, että se *kuuluu* naapuriin asti. (11)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 16 informanttia. Kuusi informanttia oli valinnut *kuuluu*-verbin asemesta transitiivisen *kuulee*-verbin. *Kuulee* on tähän lauseeseen syntaktisesti sopimaton, sillä se vaatisi subjektikseen elollisen olennon. Toinen testilause oli osattu hieman huonommin, 13 informanttia oli saanut sen oikein. Tähän lauseeseen yhdeksän informanttia oli valinnut verbin *kuulee* ja kolme informanttia verbin *kuuntelee*. *Kuulee* ja *kuuntelee* ovat semanttisesti tähän lauseeseen sopimattomia.

5.3.4 Tuntee ja tuntuu

Tutkimukseni tunto-dimension verbit *tuntee* ja *tuntuu* oli osattu keskenään tasavertaisesti. *Tuntee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta, joiden tapauksista oli oikein 44,4 prosenttia (24/54). Testilauseet olivat seuraavat:

Niko *tuntee*, kuinka vesi valuu pitkin hänen selkää. (28)

Marin kädet on niin jäässä, että hän ei *tunne* mitään. (34)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut kahdeksan informanttia. Kahdeksan informanttia oli siirtynyt käyttämään aistihavaintoverbin sijasta liikeverbiä valitessaan tähän testilauseeseen verbin *tulee*. *Tulee* on kuitenkin tähän lauseeseen semanttisesti sopimaton. Seitsemän informanttia oli valinnut *tuntee*-verbin kanssa samakantaisen verbin *tuntuu* ja neljä informanttia verbin *haistaa*. *Tuntuu* on tähän lauseeseen syntaktisesti sopimaton ja *haistaa* semanttisesti sopimaton. Toinen *tuntee*-verbin osaamista testaava lause oli osattu selvästi ensimmäistä paremmin: 16 informanttia oli valinnut *tuntee*-verbin. Viisi informanttia oli valinnut toiseen testilauseeseen *tuntee*-verbin sijasta verbin *maistaa*, joka sopii lauseeseen syntaktisesti, mutta ei semanttisesti. Informanteista kolme oli valinnut liikeverbin *tulee*, joka myös on semanttisesti sopimaton valinta.

Kopulatiiviverbin *tuntuu* tapauksista oli oikein 46,3 prosenttia (25/54). *Tuntuu*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

Vesi *tuntuu* kylmältä. (26)

Koiran turkki *tuntuu* pehmeältä. (40)

Ensimmäisen *tuntuu*-verbin osaamista testaavan lauseen oli osannut 15 informanttia. Yhdeksän informanttia oli valinnut *tuntuu*-verbin sijasta liikeverbin, viisi informanttia liikeverbin *menee* ja neljä informanttia liikeverbin *lähtee*. Molemmat liikeverbit ovat tähän lauseeseen sekä syntaktises-

ti että semanttisesti sopimattomia. Toisen testilauseen oli osannut kymmenen informanttia. Yksitoista informanttia oli tähän lauseeseen valinnut syntaktisesti sopimattoman verbin *tuntee*.

5.3.5 Maistaa ja maistuu

Maku-dimension verbit *maistaa* ja *maistuu* kuuluivat parhaiten osattujen aistihavaintoverbien joukkoon. *Maistaa*-verbin tapauksista oli oikein 64,8 prosenttia (35/54). *Maistaa*-verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla testilauseella.

Mari *maistaa* ruokaa ensimmäisenä. (18)

Mari haluaa *maistaa* jälkiruokaa. (36)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 19 informanttia. Loput kahdeksan informanttia olivat valinneet *maistaa*-verbin asemesta liikeverbin *menee*, joka on sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton valinta. Toisen testilauseen oli osannut 16 informanttia. Tähän lauseeseen 10 informanttia oli valinnut *maistaa*-verbin sijasta samakantaisen sanan *maistuu*, joka ei sovi lauseeseen syntaktisesti.

Maistuu oli osattu *maistaa*-verbiä jonkin verran paremmin. Testilauseiden tapauksista oli oikein 74,1 prosenttia (40/54). *Maistuu*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

Nikon mielestä omena *maistuu* pahalta. (13)

Karkki *maistuu* ihan mansikalta. (22)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 23 informanttia. Toinen testilause oli osattu hieman huonommin, 17 informanttia oli sen osannut. Toiseen testilauseeseen kahdeksan informanttia oli valinnut *maistuu*-verbin sijasta verbin *maistaa*. *Maistaa* on tähän lauseeseen syntaktisesti sopimaton, vaikka murteellisina sitä käytetäänkin *maistuu*-verbin synonyymina. Suomenkielisestä vertailuryhmästä kukaan ei ollut valinnut tähän lauseeseen *maistaa*-verbiä.

5.3.6 Haistaa ja haisee

Haistaa-verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla ja yhdellä kontekstillisellä testilauseella. Tapauksista 55,3 prosenttia (42/76) oli oikein. Kontekstittomat testilauseet olivat:

Nikon nenä on niin tukossa, ettei hän voi *haistaa* mitään. (9)

Niko *haistaa* ruokaa nenä kippurassa. (30)

Ensimmäiseen testilauseeseen ainoastaan kahdeksan informanttia oli valinnut *haistaa*-verbin. Yhdeksän informanttia oli valinnut tähän *haisee*-verbin, joka tässä kieltolauseessa esiintyi

muodossa *haista*. *Haisee* on tähän lauseeseen semanttisesti ja syntaktisesti sopimaton. Kuusi informanttia oli valinnut semanttisesti sopimattoman *kuuluu*-verbin. Toinen *haistaa*-verbin osaamista testaava lause oli osattu ensimmäistä paljon paremmin: 20 informanttia oli valinnut toiseen testilauseeseen vaaditun *haistaa*-verbin.

Haistaa-verbin osaamista testasi kontekstillinen testilause “*Jotta voisin paremmin haistaa simut*”. Tämän lauseen oli osannut 14 informanttia. Neljä informanttia oli valinnut *haistaa*-verbin sijasta samakantaisen verbin *haisee*, joka ei ole tähän lauseeseen syntaktisesti sopiva. Kaksi informanttia oli valinnut verbin *tuntee* ja kaksi informanttia liikeverbin *menee*. *Tuntee* sopii tähän lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti, mutta laajemman kontekstin perusteella *haistaa* on *tuntee*-verbiä parempi valinta. Liikeverbi *menee* on tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopimaton.

Haisee oli kontekstittomien testilauseiden tulosten perusteella osattu yhtä hyvin kuin *haistaa*-verbi. *Haisee*-verbin tapauksista oli oikein 51,9 prosenttia (28/54). *Haisee*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

Suklaa *haisee* hyvälle. (17)
Keittiössä *haisee* palaneelta. (33)

Ensimmäisessä testilauseessa *haisee*-verbin oli osannut 13 informanttia. Seitsemän informanttia oli valinnut *haisee*-verbin asemesta syntaktisesti sopimattoman verbin *haistaa*. Seitsemän informanttia oli siirtynyt näkö-dimensiolle: neljä informanttia valitsemalla verbin *näkyä* ja kolme informanttia valitsemalla verbin *näkee*. Molemmat näistä valinnoista ovat semanttisesti sopimattomia. Toiseen testilauseeseen 15 informanttia oli valinnut verbin *haisee*. Neljä informanttia oli tähän valinnut näkö-dimensiolle kuuluvan *näkyä*-verbin, joka sopii lauseeseen syntaktisesti, mutta ei semanttisesti.

5.3.7 Siirtymiset aistihavaintoverbikentän sisällä

Informantit valitsivat usein vaaditun aistihavaintoverbin sijasta jonkun toisen aistihavaintoverbin. Seuraavasta taulukosta näkyä, mitä aistihavaintoverbejä informantit olivat valinneet.

TAULUKKO 11. Informanttien valitsemat aistihavaintoverbit. Pystysuorassa on oletusverbit ja vaakasuorassa informanttien oletusverbien sijasta valitsemat verbit.

verbi	kat-soo	nä-kee	nä-kyy	kuun-telee	kuu-lee	kuu-luu	tun-tee	tun-tuu	mais-taa	mais-tuu	haist-aa	hai-see	$\bar{n}$
kat-soo	*	9	5	-	2	1	-	-	-	-	-	-	17
nä-kee	6	*	14	-	-	6	1	-	1	-	1	-	29
nä-kyy	11	4	*	-	-	-	-	-	-	-	3	-	18
kuun-telee	1	-	-	*	3	8	-	-	-	-	5	-	17
kuu-lee	6	-	-	-	*	18	2	-	-	-	5	-	31
kuu-luu	-	-	2	3	15	*	-	-	-	-	-	-	20
tun-tee	-	-	-	-	-	-	*	7	5	-	4	-	16
tun-tuu	-	-	-	2	-	-	11	*	-	-	-	2	15
mais-taa	-	-	-	-	-	-	-	-	*	10	-	-	10
mais-tuu	-	2	-	-	-	1	-	-	8	*	-	-	11
hais-taa	-	-	-	-	4	6	2	-	-	-	*	13	25
hai-see	-	3	8	-	-	-	-	-	-	-	7	*	32
$\bar{n}$	24	18	29	5	24	40	16	7	14	10	25	15	241

- = ei vaihtoehtona

Tulokset aistihavaintoverbien osaamisesta kertovat, että eniten informanteille tuottaa ongelmia oikean verbin valitseminen tietyn aistimodaaliteetin sisällä. Suomen kielessä aistimodaaliteetin sisällä olevat verbit ovat tavallisesti samakantaisia, joten kielenoppijan saattaa olla vaikea erottaa niitä toisistaan. Kuten taulukosta 11 näkyy, informantit olivat valinneet esimerkiksi *kuulee*-verbin sijasta usein samakantaista *kuuluu*-verbiä ja vastaavasti *kuuluu*-verbin sijasta *kuulee*-verbiä. Samoin informantit olivat valinneet *tuntee*-verbin sijasta verbiä *tuntuu* ja vastaavasti *tuntuu*-verbin sijasta verbiä *tuntee*. Samalla tavalla ristiin oli valittu verbejä *maistaa* ja *maistuu* sekä *haistaa* ja *haisee*.

Kielenoppijoiden ongelmat eivät johdu kuitenkaan pelkästään verbien samankaltaisuudesta, sillä kuten taulukosta näkyy, näkö-dimensiolle kuuluvan *katsoo*-verbin sijasta informantit olivat valinneet *näkee*- ja *näky*-verbejä ja vastaavasti *näkee*- ja *näky*-verbien sijasta he olivat valinneet *katsoo*-verbiä.

Joidenkin verbien tapauksissa informantit olivat siirtyneet aistimodaaliteetista toiseen, esimerkiksi *näkee*-verbin sijasta kuusi informanttia oli valinnut verbin *kuuluu*. Aistimodaaliteettien välillä ongelmia ei kuitenkaan ilmennyt läheskään niin usein kuin aistimodaaliteetin sisällä.

5.4 Kommunikaatioverbit

5.4.1 Yleistä

Tutkimukseeni kuului 10 kommunikaatioverbiä, joiden osaamista testasin kontekstittomilla ja kontekstillisillä testilauseilla. Taulukkoon 12 olen koontanut aistihavaintoverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä.

TAULUKKO 12. Kommunikaatioverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstittomien lauseiden testissä

verbi	testilause 1		testilause 2		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
puhuu	10/27	37,0	13/27	48,1	23/54	42,6
sanoo	18/27	66,7	20/27	74,1	38/54	70,4
kysyy	24/27	88,9	18/27	66,7	42/54	77,8
vastaa	19/27	70,4	20/27	74,1	39/54	72,2
kieltää	15/27	55,6	10/27	37,0	25/54	46,3
myöntää	3/27	11,1	4/27	14,8	7/54	13,0
hokee	0/27	0,0	4/27	14,8	4/54	7,4
höpöttää	9/27	33,3	12/27	44,4	21/54	38,9
inttää	4/27	14,8	1/27	3,7	5/54	9,3
valittaa	5/27	18,5	5/27	18,5	10/54	18,5
keskiarvo	10,7	39,6	10,7	39,6	21,4	39,6

Kommunikaatioverbeistä vaikeimmiksi osoittautuivat puhekieliset verbit *hokee*, *inttää* ja *valittaa* sekä kirjakielinen 'aikuisten' verbi *myöntää*. Näitä verbejä en ottanut mukaan kontekstillisten lauseiden testiin. Myöskään verbin *vastaa* osaamista en testannut enää kontekstitestissä. Muut tutkimukseni kommunikaatioverbit sisältyvät kontekstiteistiin ja niiden osaamismäärät ja -prosentit näkyvät taulukosta 13. Taulukosta ilmenevät myös molempien testien yhteistulokset näiden verbien osalta.

TAULUKKO 13. Kommunikaatioverbien osaamismäärät ja -prosentit kontekstillisten ja kontekstittomien lauseiden testissä sekä molempien testien yhteistulos

verbi	kontekstillisten lauseiden testi		kontekstittomien lauseiden testi		molempien testien yhteistulos	
	n	%	n	%	n	%
puhuu	4/22	18,2	23/54	42,6	27/76	35,5
sanoo	12/22*	59,1*	38/54	70,4	50/76	65,8
kysyy	13/22	59,1	42/54	77,8	55/76	72,4
kieltää	7/22	31,8	25/54	46,3	32/76	42,1
höpöttää	11/22	50,0	21/54	38,9	32/76	42,1
keskiarvo	9,6	43,6	31,8	58,9	41,2	54,2

* kahden testilauseen keskiarvotulos

Aistihavaintoverbeistä parhaiten oli osattu verbit *kysyy* ja *vastaa*, jotka liittyvät kiinteästi kieltenoppijan jokapäiväiseen koulusanastoon. Myös verbi *sanoo* oli osattu erinomaisesti. Verbit *puhuu*, *sanoo*, *kysyy* ja *kieltää* oli osattu kontekstittomien lauseiden testissä selvästi paremmin kuin kontekstitestissä. Verbi *höpöttää* oli taas osattu paremmin kontekstitestissä.

5.4.2 Puhuu ja sanoo

Verbin *puhuu* osaamista testasin kahdella kontekstittomalla ja yhdellä kontekstillisellä testilauseella. Kaikista tapauksista oli oikein 35,5 prosenttia (27/76). Kontekstittomat *puhuu*-verbin osaamista testaavat lauseet olivat seuraavat:

- Niko *puhuu* aina niin hiljaisella äänellä, että on vaikea kuulla, mitä hän sanoo. (6)
 Marin mielestä opettaja *puhuu* joskus ihan käsittämättömistä asioista. (44)

Ensimmäisen kontekstittoman testilauseen oli osannut 10 informanttia. *Puhuu*-verbiä useammin informantit olivat valinneet tähän lauseeseen *sanoo*-verbin, yhteensä 14 kertaa. *Sanoo* on tähän lauseeseen syntaktisesti ja semanttisesti sopiva, mutta kuitenkin natiivin kielenpuhujan kielitajun vastainen. Tässä lauseessa ei viestimisen kestoa ole rajattu vaan puhutaan yleensä *Nikon* viestimisestä. Parempi on siis käyttää kursivista kuin terminatiivista kommunikaatioverbiä. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivatkin valinneet tähän lauseeseen oikean *puhuu*-verbin. Toisen testilauseen oli osannut 13 informanttia. Yhtä monta informanttia oli valinnut *puhuu*-verbin sijasta *sanoo*-verbin. Suomenkielisestä vertailuryhmästä yksi oli valinnut tähän lauseeseen *sanoo*-verbin. Muut olivat pitäneet *puhuu*-verbiä sopivampana.

Kontekstitestissä *puhuu*-verbin osaamista testasi lause *Susi puhuu miellyttävällä äänellä*. Tähän lauseeseen *puhuu*-verbin oli valinnut ainoastaan neljä informanttia. Informanteista kymmenen oli valinnut verbin *sanoo*. Viisi informanttia oli valinnut kuulo-dimension verbin *kuulee* ja kolme informanttia liikeverbin *menee*. Verbit *kuulee* ja *menee* sopivat tähän lauseeseen syntaktisesti, mutta eivät semanttisesti. *Sanoo* on sekä syntaktisesti että semanttisesti sopiva, mutta kuitenkin se ei ole niin luonteva kuin *puhuu*. *Sanoo*-verbin käyttäminen edellyttäisi, että tekeminen olisi kestoaltaan rajallista.

Verbi *sanoo* oli osattu selvästi *puhuu*-verbiä paremmin. *Sanoo*-verbin kaikkien testilauseiden tapauksista oli oikein 65,8 prosenttia (50/76). Testini kontekstittomat testilauseet, jotka oli osattu selvästi kontekstillisistä paremmin, olivat seuraavat:

“Tämä on ihan tyhmää”, *sanoo* Mari. (23)

“Minun täytyy lähteä kotiin”, *sanoo* Mari Nikolle. (35)

Ensimmäiseen lauseeseen 18 informanttia oli valinnut vaaditun *sanoo*-verbin. Kuusi informanttia oli valinnut *sanoo*-verbin asemesta verbin *puhuu*. Toisen testilauseen oli osannut 20 informanttia. Loput informantit olivat valinneet tähän testilauseeseen *puhuu*-verbin. Molempiin lauseisiin *puhuu* sopii sekä syntaktisesti että semanttisesti. Näissä molemmissa lauseissa tekeminen on kestoaltaan rajallista, joten terminatiivinen *sanoo*-verbi on kuitenkin *puhuu*-verbiä parempi valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet näihin lauseisiin oikean *sanoo*-verbin.

Kontekstitestissä *sanoo*-verbin osaamista testasi kaksi lausetta.

Eräänä päivänä äiti *sanoo* tytölle. (1)

Sitten susi *sanoo* Punahilkalle---. (11)

Ensimmäisen kontekstillisen testilauseen oli osannut 13 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut *sanoo*-verbin sijasta verbin *kysyy* ja neljä informanttia verbin *puhuu*. Näistä verbi *kysyy* on lauseeseen semanttisesti sopiva, mutta ei syntaktisesti. Myöskään laajemman kontekstin perusteella *kysyy* ei ole tähän sopiva. *Puhuu* on tähän lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopiva, mutta laajemman kontekstin perusteella *sanoo* on *puhuu*-verbiä parempi valinta. Toiseen testilauseeseen 11 informanttia oli valinnut oikean *sanoo*-verbin. Kuusi informanttia oli valinnut verbin *vastaa*, kolme informanttia modaaliverbin *ehtii* ja kaksi informanttia verbin *puhuu*. Näistä verbi *ehtii* on tähän lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton. Sitä vastoin verbien *vastaa* ja *puhuu* käyttöä tässä lauseessa eivät estä syntaktiset eivätkä semanttisetkaan valintarajoitukset. Ainoastaan laajemman kontekstin perusteella *sanoo* on näitä verbejä sopivampi valinta.

5.4.2 Kysyy ja vastaa

Verbit *kysyy* ja *vastaa* oli kommunikaatioverbeistä osattu kaikkein parhaiten. *Kysyy*-verbin testilauseiden tapauksista oli oikein 72,4 prosenttia (55/76) ja *vastaa*-verbin tapauksista 72,2 prosenttia (42/54). *Kysyy*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta ja yksi kontekstillinen testilause. Testini kontekstittomat lauseet olivat seuraavat:

Jos oppilas ei ymmärrä jotakin tehtävää, hän voi *kysyä* opettajalta neuvoa. (4)
Opettaja *kysyy* uudelta oppilaalta: "Mikä sinun nimi on?" (14)

Ensimmäinen testilause oli osattu erinomaisesti, ainoastaan kolme informanttia oli valinnut väärän verbin. Kaksi informanttia oli valinnut verbin *katsoo* ja yksi informantti verbin *kerkiää*. Molemmat näistä informanttien valinnoista ovat tähän lauseeseen semanttisesti sopimattomia. Toinen testilause oli osattu hieman ensimmäistä huonommin. 18 informanttia oli valinnut oikean *kysyy*-verbin. Verbin *sanoo* oli valinnut kuusi informanttia, verbin *vastaa* kaksi informanttia ja verbin *kieltää* yksi informantti. Näistä verbeistä *sanoo* sopii tähän lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti. Verbi *kieltää* taas sopii syntaktisesti, mutta ei semanttisesti. Verbi *vastaa* ei sovi syntaktisesti eikä semanttisesti.

Kontekstillisen testilauseen *Hän kysyy Punahilkalta: "Minne sinä menet näin aikaisin aamulla?"* oli osannut 13 informanttia. *Kysyy*-verbin asemesta neljä informanttia oli valinnut tähän lauseeseen verbin *sanoo*, yksi informantti sekä verbin *sanoo* että *puhuu* ja neljä informanttia verbin *vastaa*. *Sanoo* ja *puhuu* sopivat tähän lauseeseen semanttisesti, mutta eivät syntaktisesti.

Vastaa-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

“Kysymyksiin täytyy *vastata* huolellisesti”, sanoi opettaja Marille ennen kokeen alkamista. (2)
 “Minun nimi on Mari”, *vastaa* oppilas kysymykseen. (15)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 19 informanttia. *Vastaa*-verbin sijasta kolme informanttia oli valinnut semanttisesti sopimattoman verbin *kysyy* ja kolme informanttia verbin *katsoo*. *Katsoo*-verbi sopii tähän lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti. Toinen *vastaa*-verbin osaamista testaava lause oli oikein 20 informantilla. Informanteista viisi oli valinnut *vastaa*-verbin sijasta semanttisesti sopimattoman verbin *kysyy* ja kaksi verbin *puhuu*.

5.4.3 Kieltää ja myöntää

Kieltää-verbi oli osattu kommunikaatioverbeistä neljänneksi parhaiten. *Kieltää*-verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla ja yhdellä kontekstillisellä testilauseella. Kaikista tapauksista oli oikein 42,1 prosenttia (32/76). Testini kontekstittomat lauseet olivat:

Mari ei saa olla myöhään ulkona, koska äiti *kieltää* sen häneltä. (21)
 Äiti *kieltää* Nikoa kiusaamasta pikkusiskoa. (42)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut 15 informanttia. Viisi informanttia oli valinnut *kieltää*-verbin sijasta verbin *valittaa* ja kolme informanttia verbin *vastaa*. Näistä informanttien valinnoista *valittaa* on lauseeseen semanttisesti sopiva, mutta ei syntaktisesti. Verbi *vastaa* ei sovi tähän lauseeseen syntaktisesti eikä semanttisesti. Toiseen testilauseeseen kymmenen informanttia oli valinnut *kieltää*-verbin. Kymmenen informanttia oli valinnut tähän lauseeseen aistihavaintoverbin *katsoo*, joka on semanttisesti sopiva, mutta ei syntaktisesti.

Testini kontekstillinen lause *Äiti myös kieltää Punahilkkaa poistumasta tieltä* oli osattu hieman kontekstittomia testilauseita huonommin: informanteista ainoastaan seitsemän oli valinnut oikean verbin. Kuusi informanttia oli valinnut *kieltää*-verbin asemesta verbin *sanoo* ja neljä informanttia verbin *puhuu*. Molemmat verbit ovat kyllä semanttisesti lauseeseen sopivia, mutta natiivin kielenpuhujan kielitajun vastaisia. Viisi informanttia oli valinnut kommunikaatioverbin sijasta liikeverbin *menee*, joka on tähän lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton.

Verbi *myöntää* oli osattu selvästi *kieltää*-verbiä huonommin. *Myöntää* olikin yksi aineistoni heikoimmin osatuista verbeistä. Testilauseiden tapauksista 13,0 prosenttia (7/54) oli oikein.

Myöntää-verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla testilauseella.

Opettajan täytyy tällä kertaa *myöntää*, että Niko on oikeassa. (12)

Nikon täytyy *myöntää*, että ruoka on hyvää, vaikka ensiksi hän ei halunnut edes maistaa sitä. (32)

Ensimmäiseen testilauseeseen ainoastaan kolme informanttia oli valinnut verbin *myöntää*. Suurin osa informanteista (17 informanttia) oli valinnut verbin *puhuu*. *Puhuu*-verbin käyttöä tässä lauseessa eivät estä syntaktiset eivätkä semanttiset valintarajoitukset. Kuitenkin *puhuu* on natiivin kielenpuhujan kielitajun vastainen valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet tähän lauseeseen oikean *myöntää*-verbin. Toiseen testilauseeseen neljä informanttia oli valinnut vaaditun *myöntää*-verbin. Yhdeksän informanttia oli valinnut *myöntää*-verbin asemesta verbin *kieltää* ja kahdeksan informanttia verbin *valittaa*. Molemmat näistä valinnoista ovat syntaktisesti sopivia, mutta semanttisesti sopimattomia.

5.4.4 Höpöttää ja hokee

Puhekielisistä kommunikaatioverbeistä *höpöttää* oli osattu kaikkein parhaiten. *Höpöttää*-verbin tapauksista oli oikein 42,1 prosenttia (32/76). Tämän verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla ja yhdellä kontekstillisellä testilauseella. Kontekstittomat testilauseet olivat:

Mari *höpöttää* äidin mielestä joskus ihan liikaa. (25)

Opettaja ei pidä siitä, että Mari *höpöttää* tunnilla omia juttuja. (38)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut yhdeksän informanttia. Kahdeksan informanttia oli valinnut *höpöttää*-verbin sijasta kommunikaatioverbin *sanoo* ja seitsemän informanttia verbin *vastaa*. *Sanoo* on sekä syntaktisesti että semanttisesti sopiva, mutta kuitenkin natiivinkielenpuhujan kielitajun vastainen. *Vastaa* on sekä syntaktisesti että semanttisesti sopimaton valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet tähän lauseeseen *höpöttää*-verbin. Toisen testilauseen oli osannut 12 informanttia. Peräti yhdeksän informanttia oli valinnut tähän lauseeseen semanttisesti mahdottoman liikeverbin *pääsee*.

Kontekstitestin lause *Koska hän on kova puhumaan, hän nytkin koko ajan höpöttää itsekseen iloisena* oli osattu *höpöttää*-verbin osaamista testaavista lauseista kaikkein parhaiten. 22 informanttista tämän lauseen oli osannut 11 informanttia. Yhdeksän informanttia oli valinnut *höpöttää*-verbin asemesta verbin *sanoo*. Kaksi informanttia oli valinnut semanttisesti lauseeseen sopimattoman verbin *menee*. *Sanoo* verbi käy tähän lauseeseen sekä syntaktisesti että semanttisesti, mutta on natiivin kielenpuhujan kielitajun vastainen.

Puhekielinen *hokee* osoittautui informanteille tuntemattomaksi. Kaikista tapauksista oli oikein 7,4 prosenttia (4/54). *Hokee*-verbin osaamista testasin kahdella kontekstittomalla testilauseella.

Niko *hokee* koko ajan samaa asiaa. (19)

“Tämä on ihan tyhmää, tämä on ihan tyhmää, tämä on ihan tyhmää...” *hokee* Niko. (27)

Ensimmäistä testilauseetta ei oltu osattu lainkaan. 20 informanttia oli valinnut verbin *puhuu*, joka semanttisesti onkin aivan mahdollinen vaihtoehto. Kuusi informanttia oli valinnut semanttisesti myös mahdollisen *sanoo*-verbin. *Hokee* on kuitenkin *puhuu* ja *sanoo* verbejä parempi vaihtoehto. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet verbin *hokee*. Toiseen testilauseeseen neljä informanttia oli valinnut oikean *hokee*-verbin. Yhdeksän informanttia oli valinnut semanttisesti ja syntaktisesti lauseeseen sopimattoman *raskii*-verbin ja kahdeksan informanttia *inttää*-verbin. Molemmat näistä verbeistä olivat informanteille lähes tuntemattomia (ks. taulukot 2 ja 12).

5.4.5 Valittaa ja inttää

Sekä *valittaa* että *inttää* osoittautuivat informanteille vaikeiksi verbeiksi. *Valittaa* oli näistä kahdesta verbistä paremmin osattu. Kaikista tapauksista oli oikein 18,5 prosenttia (10/54). *Valittaa*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

Niko *valittaa* aina joka asiasta. (8)

“Minä en jaksa tehdä läksyjä”, *valittaa* Niko äidille. (29)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut viisi informanttia. Peräti 19 informanttia oli valinnut tähän testilauseeseen verbin *vastaa*. *Vastaa* sopii tähän lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti. Toisen testilauseen oli myös osannut viisi informanttia. 18 informanttia oli valinnut toiseen testilauseeseen verbin *puhuu*, joka syntaktisesti ja semanttisesti onkin lauseeseen sopiva. *Valittaa* on kuitenkin *puhuu*-verbiä sopivampi valinta. Kaikki suomenkielisen vertailuryhmän jäsenet olivat valinneet *valittaa*-verbin.

Inttää-verbin tapauksista oli oikein ainoastaan 9,3 prosenttia (5/54). *Inttää*-verbin osaamista testasi kaksi kontekstitonta testilauseetta.

“Mari aina *inttää* vastaan”, sanoi äiti harmissaan isälle. (10)

Isä ei pidä siitä, että Niko *inttää* vastaan, jos häntä käsketään tekemään jotakin. (41)

Ensimmäisen testilauseen oli osannut neljä informanttia. Kymmenen informanttia oli valinnut *inttää*-verbin sijasta verbin *kieltää* ja seitsemän informanttia verbin *vastaa*. *Kieltää* sopii tähän lauseeseen semanttisesti, mutta ei syntaktisesti. Myös kaksi suomenkielisen vertailuryhmän

jäsentä oli valinnut tähän lauseeseen *kieltää*-verbin. Toiseen testilauseeseen ainoastaan yksi informantti oli valinnut vaaditun *inttää*-verbin. 13 informanttia oli valinnut *inttää*-verbin sijasta verbin *höpöttää*, 12 informanttia verbin *valittaa* ja yksi informantti verbin *kieltää*. Kaikki nämä valinnat ovat semanttisesti sopivia. Tähän lauseeseen yksi suomenkielisen vertailuryhmän jäsen oli valinnut verbin *höpöttää* ja yksi verbin *valittaa*. Muut olivat valinneet *inttää*-verbin.

5.4.6 Kommunikaatioverbien siirtyminen

Oikean kommunikaatioverbin sijasta informantit valitsivat usein muita vaihtoehtoina olleita kommunikaatioverbejä. Taulukosta 14 näkyy, mitä kommunikaatioverbejä informantit olivat valinneet.

TAULUKKO 14. Informanttien valitsemat kommunikaatioverbit. Pystysuorassa ovat oletusverbit ja vaakasuorassa informanttien oletusverbien sijasta valitsemat verbit.

oikea verbi	puhuu	sanoo	kysyy	vastaa	kieltää	myöntää	hokee	höpöttää	inttää	valittaa	$\bar{n}$
puhuu	*	37	-	-	-	-	-	-	0	-	37
sanoo	19	*	7	6	-	-	-	-	-	-	32
kysyy	1	11	*	6	1	-	-	-	-	-	19
vastaa	2	-	8	*	-	-	-	-	-	2	12
kieltää	4	6	-	3	*	2	-	-	2	5	22
myöntää	18	-	-	-	12	*	-	5	3	8	46
hokee	20	6	-	-	-	-	*	-	8	-	34
höpöttää	-	19	-	7	-	2	-	*	2	-	30
inttää	-	-	-	7	11	5	-	13	*	12	48
valittaa	18	-	-	19	-	-	-	-	2	*	39
$\bar{n}$	82	79	15	48	24	9	-	18	17	27	319

0 = vaihtoehtona, mutta ei valittu

- = ei vaihtoehtona

Kommunikaatioverbeistä liikkuvimpia olivat verbit *puhuu*, *sanoo* ja *vastaa*. Näitä verbejä

informantit olivat valinneet useimmin korvaamaan muita kommunikaatioverbejä. Näistä verbeistä *sanoo* ja *vastaa* kuuluivat kolmen parhaiten osatun kommunikaatioverbin joukkoon (ks. taulukot 12 ja 13). *Puhuu* ja *sanoo* ovat hyperonyymisiä verbejä puhumisen tapaa ilmaiseville verbeille *kieltää*, *myöntää*, *hokee* ja *höpöttää*. Informantit valitsivat usein tällaisen vaikeamman hyponymisen verbin sijasta heille tutumman *puhuu*- tai *sanoo*-verbin.

Verbit *puhuu* ja *sanoo* korvautuivat usein toisillaan, joten nämä verbit oli koettu merkitykseltään hyvin läheisiksi. Samoin verbejä *kysyy* ja *vastaa* informantit olivat käyttäneet ristiin: *kysyy*-verbiä *vastaa*-verbin asemesta ja *vastaa*-verbiä *kysyy*-verbin asemesta.

5.5 Kaikkien tutkimuksessa olleiden verbien osaamisjärjestys ja verbien taajuus

Taulukkoon 15 olen koonnut kaikki tutkimuksessani olleet verbit osaamisjärjestykseen siten, että ensimmäisenä on parhaiten osattu verbi ja viimeisenä huonoiten osattu verbi. Taulukon toiseksi viimeisestä sarakkeesta näkyy, kuinka monta kertaa sana on esiintynyt Opettajan sanastokirjan aineistossa. Viimeisestä sarakkeesta taas näkyy, monenneksiko yleisin suomen sana kyseinen verbi on Suomen kielen taajuussanaston mukaan.

TAULUKKO 15. Verbien osaamisjärjestys, esiintymismäärä Opettajan sanastokirjassa ja taajuus Suomen kielen taajuussanastossa

verbi	kontekstiton %	konteksti %	yhteensä n	esiintymismäärä	taajuus
jaksaa	81,5	86,4	82,9	187	1157.
osaa	79,6	68,2	74,5	783	438.
maistuu	74,1	-	74,1	90	3282.
katsoo	83,3	50,0	73,7	1877	98.
kysyy	77,8	59,1	72,4	718	417.
vastaa	72,2	-	72,2	333	272.
kuuntelee	68,5	63,3	67,1	154	849.
maistaa	64,8	-	64,8	34	3740.
sanoo	70,4	54,5	63,3	3964	36.

kuulee	68,5	54,5	62,2	356	172.
näkee	64,8	56,9	61,2	3779	69.
menee	75,9	48,5	60,8	9001	68.
voi	59,3	68,6	60,5	1818	9.
tulee	61,6	56,8	59,2	9775	16.
uskaltaa	50,0	72,7	56,6	189	1333.
haistaa	51,9	63,6	55,3	2	11536.
kuuluu	53,7	-	53,7	606	62.
haisee	51,9	-	51,9	37	7844.
näkyy	51,9	-	51,9	?	391
kerkiää	51,9	40,9	48,7	187	5842.
lähtee	46,3	47,0	46,7	7451	106.
tuntuu	46,3	-	46,3	169	198.
tuntee	44,4	-	44,4	214	104.
pärjää	46,3	36,4	43,4	39	6684.
kieltää	46,3	31,8	42,1	103	824.
höpöttää	38,9	50,0	42,1	4	1153.
pääsee	38,9	-	38,9	266	106.
ehtii	38,9	36,4	38,2	116	580.
puhuu	42,6	18,2	35,5	779	120.
joutuu	33,3	22,7	30,3	824	99.
palaa	31,5	27,3	30,3	151	556.
saapuu	20,4	45,5	27,6	328	467.
viitsii	24,1	-	24,1	111	3100.
häipyy	18,5	-	18,5	28	4315.
valittaa	18,5	-	18,5	7	722.
viihtyy	16,7	-	16,7	23	1593.
myöntää	13,0	-	13,0	9	467.
raskii	13,0	-	13,0	3	11536.
ravaa	11,1	-	11,1	1	9466.

ryntää	11,1	-	11,1	30	4315.
inttää	9,3	-	9,3	1	-
hokee	7,4	-	7,4	10	7844.

Tarkasteltaessa verbien osaamista verbiryhmittäin huomataan, että kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluu viisi aistihavaintoverbiä, kolme kommunikaatioverbiä ja kaksi modaali-verbiä. Parhaiten osatut aistihavaintoverbit olivat *maistuu*, *katsoo*, *kuuntelee*, *maistaa* ja *kuulee*. *Kysyy*, *vastaa* ja *sanoo* olivat parhaiten osatut kommunikaatioverbit. Näistä verbit *kysyy* ja *vastaa* kuuluvat kielenoppijan jokapäiväiseen koulusanastoon ja verbi *sanoo* on hyperonyyminen puhumisen tapaa ilmaiseville kommunikaatioverbeille. Myös kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluva modaaliverbi *osaa* on kielenoppijan koulusanastoa. Koko aineiston parhaiten osattu verbi oli modaaliverbi *jaksaa*, joka varmasti kuuluu myös oppijan jokapäiväiseen viestintään ja on täten hänelle kommunikatiivisesti tärkeä. Kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon ei kuulunut yhtään liikeverbiä. Kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoonkin kuului ainoastaan kaksi liikeverbiä, verbit *menee* ja *tulee*. Lisäksi kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon kuului viisi aistihavaintoverbiä ja kolme modaaliverbiä. Peräti puolet kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukosta oli aistihavaintoverbejä.

Kymmenen huonoiten osatun verbin joukkoon kuului neljä kommunikaatioverbiä, kolme modaaliverbiä ja kolme liikeverbiä. Aistihavaintoverbejä ei huonoiten osattujen verbien joukkoon kuulunut. Suurin osa huonoiten osatuista verbeistä oli puhekielisiä erikoisverbejä (verbit *hokee*, *inttää*, *ryntää*, *ravaa*, *raskii* ja *häipyy*). Huonoiten osattujen verbien joukkoon kuuluva *myöntää* on taas kirjakielinen 'aikuisten' verbi.

Verrattaessa tutkimuksessani olleiden verbien osaamisjärjestystä verbien esiintymismäärään Opettajan sanastokirjan aineistossa huomataan, että verbien esiintymismäärä korreloi osittain verbien osaamisen kanssa. Tutkimuksessani oli 12 verbiä (*osaa*, *katsoo*, *kysyy*, *maistaa*, *näkee*, *menee*, *voi*, *tulee*, *kuuluu*, *lähtee*, *puhuu*, *joutuu*), jotka olivat esiintyneet Opettajan sanastokirjan aineistossa yli 500 kertaa. Näistä 12 verbistä yhdeksän (muut paitsi *lähtee*, *puhuu* ja *joutuu*) kuului tutkimukseni kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon.

Vastaavasti tutkimukseeni kuului 15 verbiä, joiden esiintymismäärä Opettajan sanastokirjan

aineistossa oli alle 100. Näistä verbeistä ainoastaan neljä (verbit *maistuu*, *kuuntelee*, *haistaa* ja *haisee*) kuului kahdenkymmenen parhaiten osatun sanan joukkoon ja yhdeksän (verbit *häipyä*, *valittaa*, *viihtyy*, *myöntää*, *raskii*, *ravaa*, *ryntää*, *inttää* ja *hokee*) kymmenen huonoiten osatun sanan joukkoon. Kaikki nämä neljä kahdenkymmenen parhaiten osatun sanan joukkoon kuuluvaa verbiä, joiden esiintymismäärä oli alle sata Opettajan sanastokirjan aineistossa, olivat aistihavaintoverbejä.

Verrattaessa taas verbien osaamista niiden taajuuteen huomataan, että myös taajuuden kanssa verbien osaaminen korreloi osittain. Aineistossani oli kahdeksan verbiä (verbit *katsoo*, *sanoo*, *näkee*, *menee*, *voi*, *tulee*, *kuuluu* ja *joutuu*), jotka kuuluivat suomen 100:nneksi yleisimmän sanan joukkoon. Näistä verbeistä kaksi, verbit *katsoo* ja *sanoo*, kuuluivat tutkimukseni kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon. Sen lisäksi näistä kahdeksasta 100:nneksi yleisimmästä sanasta tutkimukseni kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon kuului vielä viisi muuta verbiä, verbit *näkee*, *menee*, *voi*, *tulee* ja *kuuluu*. Ainoastaan siis verbi *joutuu* ei kuulunut tutkimukseni parhaiten osattujen verbien joukkoon, se oli tutkimuksessani vasta 30:nneksi parhaiten osattu verbi.

Vastaavasti aineistossani oli 15 verbiä, jotka kuuluivat alle 1000:nneksi yleisimmän suomen sanan joukkoon. Näistä verbeistä kolme (verbit *jaksaa*, *maistuu* ja *maistaa*) kuului tutkimukseni kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon, ja näiden lisäksi vielä kolme verbiä (verbit *uskaltaa*, *haistaa* ja *haisee*) kuului kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon. Kymmenen huonoiten osatun verbin joukkoon näitä alle 1000:nneksi yleisimpiä suomen sanoja kuului seitsemän (verbit *viitsii*, *häipyä*, *viihtyy*, *raskii*, *ravaa*, *ryntää* ja *hokee*). Tutkimukseni toiseksi huonoiten osattu verbi *inttää* ei esiintynyt lainkaan Suomen kielen taajuussanastossa. Tutkimukseni kahdenkymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluneista kuudesta alle 1000:nneksi yleisimmän sanan joukkoon kuuluneesta verbistä neljä oli aistihavaintoverbiä, verbit *maistuu*, *maistaa*, *haistaa* ja *haisee*.

5.6 Informanttien suomessaoloajan vaikutus verbien osaamiseen

Tutkimuksessani oli mukana 27 informanttia, joiden suomessaoloaika vaihteli 10 kuukaudesta 4,5 vuoteen. Kaikki 27 informanttia osallistuivat kontekstittomien lauseiden testiin, kun taas kontekstillisten lauseiden testiin osallistui 22 informanttia. Olen jakanut tutkimuksessani mukana olleet informantit kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka kauan he ovat olleet Suomessa.

TAULUKKO 16. Kontekstittomien ja kontekstillisten lauseiden testiin osallistuneiden informanttien määrät alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta suomessaolleiden ryhmissä

Informanttien suomessaoloaika	kontekstittomien lauseiden testiin osallistuneiden informanttien määrä	kontekstillisten lauseiden testiin osallistuneiden informanttien määrä
alle 13 kuukautta	7 informanttia	5 informanttia
13 - 23 kuukautta	7 informanttia	6 informanttia
yli 23 kuukautta	13 informanttia	11 informanttia
informanttien kokonaismäärä	27 informanttia	22 informanttia

Alle 13 kuukautta suomessaolleiden ryhmässä oli 7 informanttia. Kaikki nämä informantit osallistuivat kontekstittomien lauseiden testiin. Kontekstillisten lauseiden testiin näistä informanteista osallistui viisi. 13 - 23 kuukautta suomessaolleiden ryhmään kuului myös seitsemän informanttia. Näistä informanteista viisi osallistui molempiin testeihin. Yli 23 kuukautta suomessaolleiden ryhmässä iänformantteja oli 13. Näistä informanteista 11 osallistui kontekstittomien lauseiden testin lisäksi kontekstillisten lauseiden testiin.

5.6.1 Suomessaoloajan vaikutus modaaliverbien osaamiseen

Taulukkoon 16 olen koonnut kaikki tutkimuksessani olleet modaaliverbit ja niiden osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta Suomessa olleilla, 13 - 23 kuukautta Suomessa olleilla ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 16. Modaaliverbien osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet %	13 - 23 kuukautta Suomessa olleet %	yli 23 kuukautta Suomessa olleet %
jaksaa	57,1	71,4	88,5
viitsii	35,7	21,4	19,2
osaa	64,3	71,4	92,3
pärjää	14,3	71,4	53,8
voi	71,4	50,0	57,5
ehtii	7,1	50,0	50,0
kerkiää	42,9	57,1	53,8
uskaltaa	35,7	57,1	53,8
viihtyy	0,0	28,6	23,1
raskii	21,4	7,1	11,5
keskiarvo	35,0	48,6	50,4

Kontekstittomien lauseiden testin perusteella informanteista kauiten eli yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat parhaiten ainoastaan verbit *jaksaa* ja *osaa*. Ero 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmään oli *jaksaa*-verbin kohdalla 17,1 prosenttiyksikköä ja *osaa*-verbin kohdalla 20,9 prosenttiyksikköä. Verbin *ehtii* osasi sekä 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmät prosentuaalisesti yhtä hyvin. Toiseksi kauiten Suomessa olleiden ryhmä osasi parhaiten verbit *pärjää*, *kerkiää*, *uskaltaa* ja *viihtyy*. Verbien *kerkiää*, *uskaltaa* ja *viihtyy* kohdalla ero kauiten Suomessa olleiden osaamisprosenttiin oli hyvin pieni, mutta *pärjää*-verbin kohdalla jo merkittävämpi, 17,6 prosenttiyksikköä. Yllättävästi Suomessa vähiten aikaa olleiden ryhmä

osasi parhaiten verbit *viitsii*, *voi* ja *raskii*. *Voi*-verbin kohdalla ero Suomessa kauiten olleiden ryhmään oli 13,9 prosenttiyksikköä.

13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmien välillä ei ollut suuria eroja. Suurin ero oli *osaa*-verbin kohdalla (20,9 prosenttiyksikköä). Selvästi suuremmat erot olivat yli 13 kuukautta ja alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmien välillä. *Pärjää*-verbin alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi peräti 57,1 prosenttiyksikköä huonommin kuin 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä. Verbin *ehtii* kohdalla ero 13 - 23 kuukautta Suomessa olleisiin oli 42,9 prosenttiyksikköä, verbin *kerkiää* 14,2 prosenttiyksikköä, verbin *uskaltaa* 21,4 prosenttiyksikköä, verbin *jaksaa* 14,3 prosenttiyksikköä ja verbin *viihtyy* 28,6 prosenttiyksikköä.

Taulukkoon 17 olen koonnut modaaliverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä sekä molempien testien yhteistulokset alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 17. Modaaliverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulos alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos		13 - 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos		yli 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos	
	%	%	%	%	%	%
jaksaa	80,0	68,6	100,0	85,7	81,8	85,2
osaa	90,0	77,2	58,3	64,9	81,8	87,1
pärjää	0,0	7,2	100,0	85,7	18,2	36,0
voi	40,0	55,7	66,7	58,4	72,7	65,1
ehtii	20,0	13,6	33,3	41,7	45,5	47,8
kerkiää	20,0	31,5	33,3	45,2	54,5	54,2
uskaltaa	40,0	37,9	66,7	61,9	90,0	71,9
keskiarvo	41,4	41,7	65,5	63,4	63,5	63,9

Kontekstillisten lauseiden testin tulokset erosivat hieman kontekstittomien lauseiden testin

tuloksista. Tässä testissä Suomessa kauiten olleiden ryhmä osasi parhaiten verbit *voi*, *ehtii*, *kerkiää* ja *uskaltaa*. 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi tämänkin testin perusteella kaikkein parhaiten verbin *pärjää*. Myös verbin *jaksaa* toiseksi kauiten Suomessa olleiden ryhmä osasi kontekstitestissä parhaiten. Alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi kontekstites- tissä parhaiten verbin *osaa*. Verbien *pärjää*, *voi*, *ehtii*, *kerkiää* ja *uskaltaa* kohdalla erot alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ja kunkin verbin parhaiten osanneen ryhmän välillä olivat huomatta- vat: *pärjää*-verbin kohdalla peräti 100 %-yksikköä, *uskaltaa*-verbin 50%-yksikköä, *kerkiää*- verbin 34,5%-yksikköä, *voi*-verbin 32,7%-yksikköä ja *ehtii*-verbin 25,5%-yksikköä.

5.6.2 Suomessaoloajan vaikutus liikeverbien osaamiseen

Taulukkoon 18 olen koonnut liikeverbien osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 18. Liikeverbien osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet	13 - 23 kuukautta Suomessa olleet	yli 23 kuukautta Suomessa olleet
menee	71,4	71,4	80,8
tulee	28,6	78,6	69,2
lähtee	35,7	50,0	50,0
palaa	21,4	21,4	42,3
saapuu	21,4	21,4	19,2
pääsee	21,4	50,0	42,3
joutuu	21,4	50,0	30,8
häipyy	21,4	7,1	23,1
ravaa	7,1	7,1	15,4
ryntää	21,4	0,0	11,5
keskiarvo	27,1	35,7	38,5

Kaikki ryhmät olivat osanneet parhaiten verbin *menee*. Ryhmistä parhaiten tämän verbin oli osannut Suomessa kauiten olleiden ryhmä, mutta erot muihinkaan ryhmiin eivät olleet merkittä-

vät, ainoastaan 9,4 prosenttiyksikköä. *Tulee*-verbin sekä 12 - 23 kuukautta Suomessa olleet että yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat erittäin hyvin ja keskenään melko tasavertaisesti, kun taas alle 13 kuukautta Suomessa olleet osasivat sen selvästi huonommin: ero 13 - 23 kuukautta Suomessa olleisiin oli 50,0 prosenttiyksikköä. Myös verbin *lähtee* 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat tasavertaisesti, mutta alle 13 kuukautta Suomessa olleet selvästi huonommin. Muut kuiten Suomessa olleiden parhaiten osaamat verbit olivat *palaa*, *häipyä* ja *ravaa*. *Palaa*-verbin kohdalla ero alle 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmiin oli selvä, 20,9 prosenttiyksikköä. Verbin *saapuu* osaamisessa ei ryhmien välillä ollut selviä eroja. Verbit *pääsee* ja *joutuu* oli 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä ja yli 23 kuukautta suomessa olleiden ryhmä osannut selvästi paremmin kuin alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä.

Taulukkoon 19 olen koonnut liikeverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulokset alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta suomessa olleilla.

TAULUKKO 19. Liikeverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulos alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos		13 - 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos		yli 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstitesti yhteistulos	
	%	%	%	%	%	%
menee	13,3	42,4	38,9	55,2	69,7	75,3
tulee	20,0	24,3	66,7	72,7	72,7	71,0
lähtee	20,0	27,9	44,4	47,2	57,6	53,8
palaa	0,0	10,7	33,3	27,4	36,4	39,4
saapuu	40,0	30,7	50,0	35,7	45,5	32,4
joutuu	20,0	20,7	16,7	33,4	27,3	29,1
keskiarvo	18,9	26,1	41,7	45,3	51,5	50,2

Kontekstillisten lauseiden testin perusteella yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat parhaiten kaikki muut verbit paitsi verbin *saapuu*, jonka 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat

parhaiten. Ero näiden kahden ryhmän välillä *saapuu*-verbin kohdalla ei kuitenkaan ollut merkittävä, ainoastaan 4,5 prosenttia. Muidenkaan verbien kohdalla erot 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä eivät olleet kovin suuret, kun taas erot alle 13 kuukautta ja yli 13 kuukautta Suomessa olleiden välillä olivat selvästi huomattavammat. Esimerkiksi verbin *tulee* kohdalla ero 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä oli ainoastaan 6,0 prosenttiyksikköä kun se oli alle 13 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä peräti 52,7 prosenttiyksikköä.

5.6.3 Suomessaoloajan vaikutus aistihavaintoverbien osaamiseen

Taulukkoon 20 olen koonnut aistihavaintoverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 20. Aistihavaintoverbien osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet	13 - 23 kuukautta Suomessa olleet	yli 23 kuukautta Suomessa olleet
katsoo	71,4	92,9	84,6
näkee	42,9	64,3	76,9
näkyä	42,9	35,7	65,4
kuuntelee	50,0	85,7	69,2
kuulee	50,0	78,6	73,1
kuuluu	50,0	71,4	46,2
tuntee	50,0	28,6	50,0
tuntuu	21,4	78,6	42,3
maistaa	57,1	64,3	69,2
maistuu	57,1	85,7	76,9
haistaa	21,4	57,1	65,4
haisee	28,6	64,3	57,7
keskiarvo	40,5	67,3	64,7

Yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä oli osannut parhaiten kontekstittomien lauseiden testissä aistihavaintoverbit *näkee*, *näkyä*, *tuntee*, *maistaa* ja *haistaa*. Vastaavasti Suomessa 13 - 23 kuukautta olleiden ryhmä oli osannut parhaiten verbit *katsoo*, *kuuntelee*, *kuulee*, *kuuluu*, *tuntuu*, *maistuu* ja *haisee*. Näistä verbien *katsoo*, *kuulee*, *maistuu* ja *haisee* osaamisprosentissa ei ollut merkittävää eroa 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä (ero kunkin verbin kohdalla alle 9 prosenttiyksikköä). Sitä vastoin ero näiden verbien kohdalla alle 13 kuukautta ja 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä oli selvästi suurempi. *Haisee*-verbin kohdalla peräti 35,7 prosenttiyksikköä ja muidenkin verbien kohdalla yli 20 prosenttiyksikköä. Verbien *kuuntelee*, *kuuluu* ja *tuntuu* kohdalla ero 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä oli suurempi, *tuntuu*-verbin kohdalla jopa 36,3 prosenttiyksikköä.

Taulukosta 21 näkyvät aistihavaintoverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulokset alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 21. Aistihavaintoverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulos alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos		13 - 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos		yli 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos	
	%	%	%	%	%	%
katsoo	20,0	45,7	50,0	71,5	63,6	74,1
näkee	40,0	41,5	66,7	65,5	59,1	68,0
kuuntelee	80,0	65,0	66,7	76,2	54,5	61,9
kuulee	60,0	55,0	50,0	64,3	50,0	61,6
haistaa	20,0	20,7	50,0	53,6	90,9	78,2
keskiarvo	44,0	45,6	56,7	66,2	63,6	68,8

Kontekstillisten lauseiden testissä yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi parhaiten verbit *katsoo* ja *haistaa*. *Haistaa*-verbin kohdalla ero 13 - 23 kuukautta Suomessa olleisiin ja varsinkin alle 13 kuukautta Suomessa olleisiin oli todella huomattava: ero 13 - 23 kuukautta Suomessa olleisiin oli 40,9 prosenttia ja alle 13 kuukautta Suomessa olleisiin peräti 70,9 prosent-

tia. Myös *katsoo*-verbin kohdalla ero yli 23 kuukautta ja alle 13 kuukautta Suomessa olleiden välillä oli selvä, 43,6 prosenttiyksikköä. Kontekstitestissä 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat ryhmistä parhaiten verbin *näkee*. Ero yli 23 kuukautta Suomessa olleisiin ei ollut merkittävä, ainoastaan 7,6 prosenttiyksikköä, mutta taas ero alle 13 kuukautta Suomessa olleisiin oli selvästi suurempi, 26,7 prosenttiyksikköä. Yllättävästi alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi kontekstillisten lauseiden testissä parhaiten verbit *kuuntelee* ja *kuulee*. Ero muihin ryhmiin verrattuna varsinkaan *kuulee*-verbin kohdalla ei kuitenkaan ollut merkittävä.

5.6.4 Suomessaalojan vaikutus kommunikaatioverbiin osaamiseen

Taulukosta 22 näkyvät kommunikaatioverbiin osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 22. Kommunikaatioverbiin osaamisprosentit kontekstittomien lauseiden testissä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet	13 - 23 kuukautta Suomessa olleet	yli 23 kuukautta Suomessa olleet
puhuu	14,3	71,4	42,3
sanoo	50,0	78,6	76,9
kysyy	50,0	85,7	88,5
vastaa	57,1	85,7	73,1
kieltää	14,3	71,4	50,0
myöntää	14,3	14,3	11,5
höpöttää	28,6	35,7	46,2
hokee	7,1	7,1	7,7
valittaa	7,1	35,7	15,4
inttää	0,0	14,3	11,5
keskiarvo	24,3	50,0	42,3

Kontekstittomien lauseiden testissä 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat kommunikaatioverbit melko tasavertaisesti. Esimerkiksi *sanoo*-verbin kohdalla osaamisprosentin ero näiden kahden ryhmän välillä oli ainoastaan 1,7 prosenttiyksikköä, *kysyy*-verbin

kohdalla ero oli 2,8 prosenttiyksikköä, *vastaa*-verbin kohdalla 12,6 prosenttiyksikköä, *myöntää*-verbin 2,8 prosenttiyksikköä, *höpöttää*-verbin 10,5 prosenttiyksikköä, *hokee*-verbin 0,6 prosenttiyksikköä ja *inttää*-verbin 2,8 prosenttiyksikköä. Sitä vastoin alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä osasi useimmat kommunikaatioverbit selvästi huonommin. Erot kunkin verbin parhaiten osanneen ryhmän, joka oli siis joko 13 - 23 kuukautta tai yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmä, ja alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmän välillä olivat selvästi suuremmat. Esimerkiksi erot olivat selvät verbien *puhuu* (ero 57,1%-yksikköä), *sanoo* (28,6%-yksikköä), *kysyy* (38,5%-yksikköä), *vastaa* (28,6%-yksikköä) *kieltää* (57,1%-yksikköä) ja *höpöttää* (17,6%-yksikköä) kohdalla.

Taulukkoon 23 olen koonnut kommunikaatioverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien verbien yhteistulokset alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla.

TAULUKKO 23. Kommunikaatioverbien osaamisprosentit kontekstillisten lauseiden testissä ja molempien testien yhteistulos alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

VERBI	alle 13 kuukautta Suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos		13 - 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos		yli 23 kuukautta Suomessa olleet kontekstiteesti yhteistulos	
	%	%	%	%	%	%
puhuu	20,0	17,2	16,7	44,1	18,2	30,3
sanoo	20,0	35,0	66,7	72,7	63,6	70,3
kysyy	60,0	55,0	50,0	67,9	81,8	85,2
kieltää	40,0	27,2	16,7	44,1	36,4	43,2
höpöttää	40,0	34,3	50,0	42,9	54,5	50,4
keskiarvo	36,0	33,7	40,0	54,3	50,9	55,9

Kontekstillisten lauseiden testissä tasaisimmat tulokset eri ryhmien välillä oli verbin *puhuu* kohdalla. Myöskään *höpöttää*-verbin kohdalla erot eri ryhmien välillä eivät olleet merkittävät. Verbin *kieltää* olivat alle 13 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osanneet tasavertaisesti, 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet hieman huonommin. Verbin *sanoo* taas olivat 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osanneet yhtä hyvin, mutta alle 13 kuukautta

Suomessa olleet yli 40 prosenttia huonommin. Verbin *kysyy* oli kuiten Suomessa olleet osanneet selvästi muita paremmin.

5.6.5 Yhteenveto suomessaoloajan vaikutuksesta verbien osaamiseen

Taulukkoon 24 olen koonnut tutkimukseni kaikki verbit osaamisjärjestyksessä alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla. Niiden verbien osalta, jotka olivat mukana molemmissa testeissä, sekä kontekstittomien lauseiden että kontekstillisten lauseiden testissä, prosenttiluku on molempien testien yhteistulos.

TAULUKKO 24. Verbien osaamisjärjestys alle 13 kuukautta, 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla

alle 13 kuukautta Suomessa olleet	13 - 23 kuukautta Suomessa olleet	yli 23 kuukautta Suomessa olleet
osaa 77,2	jaksaa 85,7	osaa 87,1
jaksaa 68,6	pärjää 85,7	jaksaa 85,2
kuuntelee 65,0	maistuu 85,7	kysyy 85,2
vastaa 57,1	vastaa 85,7	haistaa 78,2
maistaa 57,1	tuntuu 78,6	maistuu 76,9
maistuu 57,1	kuuntelee 76,2	menee 75,3
voi 55,7	tulee 72,7	katsoo 74,1
kuulee 55,0	sanoo 72,7	vastaa 73,1
kysyy 55,0	katsoo 71,5	uskaltaa 71,9
kuuluu 50,0	kuuluu 71,4	tulee 71,0
tuntee 50,0	kysyy 67,9	sanoo 70,3
katsoo 45,7	näkee 65,5	maistaa 69,2
näkyy 42,9	osaa 64,9	näkee 68,0
menee 42,4	maistaa 64,3	näkyy 65,4
näkee 41,4	haisee 64,3	voi 65,1
uskaltaa 37,9	kuulee 64,3	kuuntelee 61,9
viitsii 35,7	uskaltaa 61,9	kuulee 61,6

sanoo	35,0	voi	58,4	haisee	57,7
höpöttää	34,3	menee	55,2	kerkiää	54,2
kerkiää	31,5	haistaa	53,6	lähtee	53,8
saapuu	30,7	pääsee	50,0	höpöttää	50,4
haisee	28,6	lähtee	47,2	tuntee	50,0
lähtee	27,9	kerkiää	45,2	ehtii	47,8
kieltää	27,2	puhuu	44,1	kuuluu	46,2
tulee	24,3	kieltää	44,1	kieltää	43,2
pääsee	21,4	höpöttää	42,9	pääsee	42,3
häipyä	21,4	ehtii	41,7	tuntuu	42,3
ryntää	21,4	näkyy	35,7	palaa	39,4
tuntuu	21,4	saapuu	35,7	pärjää	36,0
raskii	21,4	valittaa	35,7	saapuu	32,4
haistaa	20,7	joutuu	33,4	puhuu	30,3
joutuu	20,7	tuntee	28,6	joutuu	29,1
puhuu	17,2	viihtyy	28,6	viihtyy	23,1
myöntää	14,3	palaa	27,4	häipyä	23,1
ehtii	13,6	viitsii	21,4	viitsii	19,2
palaa	10,7	ryntää	14,3	valittaa	15,4
pärjää	7,2	inttää	14,3	ravaa	15,4
ravaa	7,1	raskii	7,1	raskii	11,5
hokee	7,1	hokee	7,1	myöntää	11,5
valittaa	7,1	häipyä	7,1	inttää	11,5
inttää	0,0	ravaa	7,1	ryntää	11,5
viihtyy	0,0	ryntää	7,1	hokee	7,7
keskiarvo	32,5		48,4		48,7

Sekä alle 13 kuukautta että yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmän parhaiten osaama verbi oli *osaa*. Verbi *osaa* oli 13 - 23 kuukautta Suomessa olleille vasta 13:nneksi parhaiten osattu verbi. 13 - 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmän parhaiten osaamat verbit olivat *jaksaa*, *pärjää*, *maistuu* ja *vastaa*. Kaikkien näiden neljän verbin osaamisprosentti oli 85,7. Myös alle 13

kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat näistä verbit *jaksaa*, *maistuu* ja *vastaa* erinomaisesti. Yllättävää oli, että 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat *pärjää*-verbin niin hyvin, sillä alle 13 kuukautta Suomessa olleille *pärjää* oli vasta 37:nneksi parhaiten osattu verbi ja yli 23 kuukautta Suomessa olleille 29:nneksi parhaiten osattu verbi.

Kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon alle 13 kuukautta Suomessa olleilla kuului viisi aistihavaintoverbiä, kolme modaaliverbiä ja kaksi kommunikaatioverbiä. Vastaavasti 13 - 23 kuukautta Suomessa olleilla kymmenen parhaiten osatun verbin joukossa oli viisi aistihavaintoverbiä, kaksi modaaliverbiä, kaksi kommunikaatioverbiä ja yksi liikeverbi. Yli 23 kuukautta Suomessa olleilla kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon mahtui kolme aistihavaintoverbiä, kolme modaaliverbiä, kaksi kommunikaatioverbiä ja kaksi liikeverbiä.

Verrattaessa kaikkien verbien osaamisprosenttien keskiarvoja eri ryhmien välillä havaitaan, että 13 - 23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleilla ero osaamisprosentin välillä on lähes olematon (0,3%-yksikköä). Sitä vastoin ero alle 13 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä on selvästi suurempi, 16,2 prosenttiyksikköä. Alle 13 kuukautta Suomessa olleet osasivat 11 verbistä 50 tai yli 50 prosenttia. Vastaavasti 13 - 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat 21 verbistä ainakin 50 prosenttia, ja yli 23 kuukautta Suomessa olleet osasivat ainakin puolet 22 verbistä.

6. POHDINTAA

6.1 Kielenoppijoille helpot ja vaikeat verbit

Tutkimukseni yhtenä tarkoituksena oli selvittää, millaiset verbit ovat kielenoppijoille helppoja ja millaiset vaikeita. Tutkimukseeni kuului modaaliverbejä, liikeverbejä, aistihavaintoverbejä ja kommunikaatioverbejä, yhteensä 42 eri verbiä. Näistä 20:n parhaiten osatun verbin joukkoon kuului eniten aistihavaintoverbejä (10 verbiä) ja modaaliverbejä (5 verbiä) ja vähiten kommunikaatioverbejä (3) ja liikeverbejä (2). Kaikki aistimiseen liittyvät verbit kuuluvat keskeiseen kielenpuhujan sanastoon, ja varsinkin lasten viestintään voisi olettaa kuuluvan paljon aistimiseen liittyvää sanastoa. Täten ne ovat tuttuja ja helppoja nuorille kielenoppijoille. Modaaliverbeistä 20:n parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluivat verbit *jaksaa*, *osaa*, *voi*, *uskaltaa* ja *kerkiää*. Nämä kaikki edustavat modaalisuuden eri dimensioita, energia, kyky, mahdollisuus, rohkeus ja aika

-dimensioita, ja kukin näistä verbeistä on dimensionsa tärkein verbi. Kaikki nämä kuuluvatkin perusviestinnässä tarvittaviin verbeihin. *Uskaltaa* on näistä verbeistä ainoa, jota ei välttämättä tarvita jokapäiväisessä viestinnässä, mutta toisaalta sen voisi olettaa kuuluvan olennaisesti nuoren kielenkäyttäjän viestintään; lasten kulttuurissa on tärkeää uskaltaa tehdä asioita. Myös kommunikaatioverbejä ja liikeverbejä tarvitaan jokapäiväisessä viestinnässä. Kommunikaatioverbeistä 20:n parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluivat verbit *kysyy*, *vastaa* ja *sanoo*. Nämä ovat juuri sellaisia perusverbejä, joita nuori kielenoppija tarvitsee jokapäiväisessä viestinnässään. Liikeverbeistä parhaiten oli osattu verbit *tulee* ja *menee*. Myös nämä verbit kuuluvat jokaisen kielenkäyttäjän perusviestintään. Se että kommunikaatioverbejä ja liikeverbejä oli niin vähän parhaiten osattujen verbien joukossa johtunee osittain siitä, että näiden verbiryhmien kohdalla testeihini kuului perusverbien lisäksi paljon spesifimpiä erikoisverbejä, jotka näyttivät olevan kielenoppijoille vaikeita. Tällaisia olivat esimerkiksi verbit *ryntää*, *ravaa*, *hokee* ja *inttää*,

Helppoja kielenoppijoille näyttävät siis olevan toisaalta sellaiset laajakäyttöiset verbit kuin *menee*, *tulee* ja *sanoo* sekä toisaalta sellaiset merkitykseltään erikoistuneemmat verbit kuin *kysyy*, *vastaa* ja *uskaltaa*. Kaarlo Voionmaa on myös tutkimuksessaan havainnut, että kielenoppijoille ovat helppoja toisaalta laajakäyttöiset ja toisaalta merkitykseltään erikoistuneet verbit (Voionmaa 1993: 196). Laajakäyttöiset verbit ovat sellaisia verbejä, jotka todennäköisesti kaikki kielenoppijat oppivat aikaisessa vaiheessa. Sitä vastoin näitä merkitykseltään erikoistuneita verbejä kielenoppijat oppivat omien leksikaalisten tarpeidensa mukaan. Esimerkiksi aikuisilla ja lapsilla tai miehillä ja naisilla tai vaikkapa eri harrastusryhmiin kuuluvilla saattaa sanavarastoon kuulua erilaisia merkitykseltään erikoistuneita verbejä, jotka ovat heille tuttuja ja helppoja. Voionmaan (1993) tutkimuksessa tällainen merkitykseltään erikoistunut verbi, joka oli hänen tutkimuksensa informanteille helppo, oli esimerkiksi verbi *röka* 'tupakoida', joka ei varmaankaan olisi ollut helppo minun tutkimuksessani olleille nuorille informanteille.

Vaikeimmiksi tutkimukseni verbeistä osoittautuivat muun muassa sellaiset spesifit verbit kuin *hokee*, *inttää*, *ryntää*, *ravaa*, *raskii*, *myöntää* ja *viihtyy*. Kaikki nämä ovat sellaisia verbejä, joita ei välttämättä tarvita jokapäiväisessä viestinnässä. Osa niistä on puhekielisiä, kuten verbit *hokee* ja *ryntää*, ja osa taas aikuisten sanavarastoon kuuluvia verbejä, joita nuori kielenkäyttäjä ei viestinnässään tarvitse, esimerkiksi verbit *myöntää* ja *viihtyy*. Tällaisten merkitykseltään erikoistuneiden verbien sijasta kielenoppijat käyttävät usein yleisempiä ja väljämerkityksisempiä verbejä.

Verbien osaamiseen vaikutti myös konteksti, missä verbi esiintyi. Testien tulosten perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, että jompikumpi testityyppi, kontekstittomien lauseiden testi tai kontekstillisten lauseiden testi, olisi ollut toista helpompi. Tärkeämmäksi kuin tekstikonteksti osoittautuikin lausekonteksti; lauseet, joissa verbit esiintyivät, sisälsivät usein enemmän informaatiota kuin laajempi teksti. Informanteilla ei aina riittänyt energiaa lukea tarkasti sitä laajempaa tekstikontekstia, eikä aina edes sitä lausetta, jossa verbi esiintyi, varsinkaan jos lause oli pitkä. Lyhyissä testilauseissa verbit olikin osattu usein paremmin kuin pitkissä, esimerkiksi *menee*-verbiä testaava testilause *Niko menee kouluun* oli osattu selvästi paremmin kuin lause *Äiti jää kotiin katsomaan ikkunasta, kun Niko menee uudella pyörällä kouluun*.

6.2 Liikkuvat verbit

Yhtenä tutkimustehtävänäni oli selvittää, millaiset verbit ovat ns. liikkuvia verbejä, eli mitä verbejä kielenoppijat voivat käyttää paikkaamaan leksikaalisia aukkojaan. Modaaliverbeistä liikkuvimmiksi osoittautuivat verbit *ehtii*, *jaksaa*, *osaa* ja *voi*, joita informantit valitsivat sekä muiden modaaliverbien että liikeverbien sijasta. Informantit käyttivät näitä verbejä myös ristiin: he esimerkiksi valitsivat *ehtii*-verbiä *jaksaa*-, *osaa*- ja *voi*-verbin sijasta ja vastaavasti *osaa*-verbiä *jaksaa*-, *voi*- ja *ehtii*-verbin sijasta. Nämä verbit informantit kokivat siis merkitykseltään hyvin läheisiksi. Näillä kaikilla eri dimensioihin kuuluvilla modaaliverbeillä kielenkäyttäjä voi ilmaista esimerkiksi syytä, miksi ei voi tehdä jotakin: *ehtii*-verbillä voidaan ilmaista, että jotakin ei voida tehdä, koska ei ole riittävästi aikaa, *jaksaa*-verbillä, ettei ole riittävästi energiaa ja *osaa*-verbillä, ettei ole kykyä. *Voi* on näistä verbeistä neutraalein, koska sillä ilmaistaan ainoastaan, että jotain ei voida tehdä antamatta syytä miksi. Välikielivaiheessa oleva oppija ei ole vielä tehnyt merkityseroa näiden verbien välillä, eikä siis erota dimensioiden välisiä rajoja vaan saattaa helposti siirtyä dimensiolta toiselle. Viestintätilanteessa, jossa kielenoppijan pitää käyttää modaalista verbiä, kielenoppija saattaa siis valita modaaliverbeistä minkä tahansa, mahdollisesti ensin oppimansa tai vaihtoehtoisesti viimeisimpänä oppimansa.

Tutkimukseni informantit käyttivät modaaliverbejä myös liikeverbien sijasta. Eniten modaaliverbeistä informantit valitsivat liikeverbien sijasta verbejä *ehtii*, *jaksaa* ja *voi*. Näistä verbit *jaksaa* ja *voi* kuuluivat kolmen parhaiten osatun modaaliverbin joukkoon. Modaaliverbejä valittiin sekä sellaisten vaikeampien liikeverbien asemesta kuin *joutuu* (osaamisprosentti 30,3), *saapuu* (27,6%), *palaa* (30,3%) ja *ryntää* (11,1%), mutta myös sellaisten helppojen liikeverbien

asemesta kuten *lähtee* (46,7%), *menee* (60,8%) ja *tulee* (59,2%). Informantit saattoivat siis valita heille tutun modaaliverbin silloin, kun vaadittava liikeverbi oli heille tuntematon/vaikea, mutta myös silloin, kun liikeverbi oli heille tuttu ja helppo. Modaaliverbit antavat usein enemmän informaatiota kuin sellaiset laajakäyttöiset ja väljämerkityksiset liikeverbit kuten *tulee* ja *menee*, ja siksi kielenoppija saattaa joskus mieluummin valita modaaliverbin liikeverbin sijasta. Jos välikielivaiheessa oleva kielenoppija ei tunne esimerkiksi sanan kaikkia syntaktisia valintarajoituksia, hän saattaa liikkayleistää sen myös sellaisiin tapauksiin, joissa sen käyttö ei ole kieliopillisesti sopivaa.

Liikeverbeistä liikkuvimmiksi osoittautuivat verbit *lähtee*, *menee* ja *tulee*. Näitä verbejä informantit käyttivät muiden, spesifimpien liikeverbien sijasta. Liikeverbit *lähtee*, *menee* ja *tulee* ovat laajakäyttöisiä verbejä, joita kielenoppijat voivat helposti käyttää paikkaamaan leksikaalisia aukkojaan. He käyttävät niitä merkitykseltään erikoistuneiden verbien asemesta, esimerkiksi omassa tutkimuksessani niitä käytettiin muun muassa verbien *palaa*, *saapuu*, *häipyy* ja *ryntää* asemesta. Informantit käyttivät näitä verbejä myös ristiin. Ne koettiin siis merkitykseltään toisilleen hyvin läheisiksi.

Sen lisäksi, että tutkimukseni informantit käyttivät näitä laajakäyttöisiä liikeverbejä toisten liikeverbien sijasta, he käyttivät niitä myös esimerkiksi sellaisten modaaliverbien sijasta kuin *jaksaa*, *osaa* ja *uskaltaa*. Kielenoppijat saattoivat siis jättää modaalisuuden kokonaan ilmaisematta siirtymällä käyttämään modaaliverbin sijasta liikeverbiä. Myös Voionmaa (1993: 171) on todennut, että kielenoppijat saattavat välttää modaaliverbejä tapauksissa, joissa niiden käyttö voisi tuottaa ongelmia.

Tutkimukseni informantit käyttivät siis modaaliverbejä usein liikeverbien sijasta ja vastaavasti liikeverbejä modaaliverbien sijasta. Informantit siis pitivät modaaliverbejä ja liikeverbejä toisilleen merkitykseltään läheisinä. Yksi syy siihen, että kielenoppijat saattavat kokea nämä verbit toisilleen hyvin läheisiksi, saattaa olla se, että nämä verbit esiintyvät tavallisesti rinnakkain, esimerkiksi sellaisissa lauseissa kuin "*Ehditkö mennä tänään kauppaan?*" tai "*Jaksatko tulla illalla meille?*". Ehkä juuri siksi, että kielenoppijat ovat kuulleet näitä verbejä käytettävän rinnakkain, he eivät ole oppineet tekemään merkityseroa näiden verbien kesken.

Toisaalta taas puhekielessä modaaliverbit esiintyvät usein myös yksinään, esimerkiksi sellaisissa

lauseissa kuin “*Ehditkö kauppaan?*”. Tämänäntyyppisissä lauseissa jo itse modaaliverbiin sisältyy liike. Myös tällaiset kielimallit saattavat vaikuttaa siihen, että kielenoppijoiden on vaikea tehdä merkityseroja joidenkin modaaliverbien ja liikeverbien välille. Esimerkiksi tutkimukseni informantit valitsivat testissäni olleeseen lauseeseen “--*susi tulee sisälle, menee mummon sängyn luokse--*” *tulee*-verbin asemesta verbiä *ehtii*, vaikka *tulee* olisikin ollut siihen sopivampi. Modaaliverbien ja liikeverbien kytköksiä kielenoppijan leksikossa olisikin mielenkiintoista tutkia vielä enemmän. Miten modaaliverbit ja liikeverbit ovat järjestäytyneet kielenoppijan mentaaliseen leksikkoon?

Kommunikaatioverbeistä liikkuvimmiksi osoittautuivat verbit *puhuu* (valittu 82 kertaa toisen kommunikaatioverbin sijasta), *sanoo* (valittu 79 kertaa) ja *vastaa* (valittu 48 kertaa). *Puhuu* ja *sanoo* ovat kommunikaatioverbeistä väljämerkityksisimpiä, ja niitä informantit olivatkin valinneet usein sellaisten merkitykseltään erikoistuneempien verbien sijasta kuten *hokee*, *höpöttää*, *kysyy*, *myöntää* ja *valittaa*. Näistä verbit *hokee*, *höpöttää*, *myöntää* ja *valittaa* olivat informanteille vaikeita verbejä, joten on ymmärrettävää, että he käyttivät niiden sijasta heille tutumpia verbejä. *Kysyy* sitä vastoin oli kaikista tutkimukseni verbeistä informanteille viidenneksi helpoin. Informantit saattoivat valita siis myös heille tutun ja helpon erityismerkityksisen kommunikaatioverbin sijasta mieluummin laajakäyttöisemmän verbin. Myös *vastaa*-verbiä informantit valitsivat heille vaikeampien verbien, kuten verbien *valittaa*, *inttää* ja *höpöttää*, sijasta. Mutta he valitsivat *vastaa*-verbiä myös esimerkiksi heille helpon *kysyy*-verbin sijasta. Verbejä *puhuu* ja *sanoo* informantit käyttivät ristiin: *sanoo*-verbiä *puhuu*-verbin asemesta ja *puhuu*-verbiä *sanoo*-verbin asemesta. Nämä verbit informantit kokivat siis merkitykseltään hyvin läheisiksi.

Aistihavaintoverbejä tutkimukseni informantit valitsivat ristiin kunkin aistimodaliteetin sisällä, eikä aistihavaintoverbeistä noussut mikään selvästi toista liikkuvammaksi.

Välikielivaiheessa olevalle kielenoppijalle on siis tyypillistä, että hän käyttää laajakäyttöisiä ja väljämerkityksisiä verbejä vaikeiden, erityismerkityksisten verbien sijasta. Mutta toisaalta opittuaan jonkun erityismerkityksisen verbin, kielenoppija saattaa liikayleistää sen käytön ja käyttää sitä laajamerkityksisen verbin sijasta. Koska kielenoppija ei opi kaikkia sanan osaamisen osa-alueita samassa tahdissa, on tällainen liikayleistäminen mahdollista. Tällaiset laajakäyttöiset ja hyperonyymiset verbit kuten *tulee*, *menee*, *puhuu* ja *sanoo* ovat kielenoppijoille erityisen

tärkeitä, sillä niillä kielenoppija voi paikata leksikaalisia aukkojaan. Opetuksessa niitä kannattaa-kin käsitellä heti alkuvaiheessa.

6.3 Sanojen taajuuden vaikutus verbien osaamiseen

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni oli, osaavatko kielenoppijat suurifrekvenssiset sanat paremmin kuin pienifrekvenssiset. Vertasin tutkimukseni sanojen osaamisjärjestystä sekä verbien esiintymismäärään Opettajan sanastokirjaan kerätyssä aineistossa että sanojen taajuuteen Suomen kielen taajuussanastossa. Osaamisjärjestys korreloi sekä verbien esiintymismäärän että taajuuden kanssa ainoastaan osittain. Selvemmin se korreloi Opettajan sanastokirjan aineistoon, joka oli kerätty lasten kirjoittamista aineista. Suurin osa tutkimukseni 20:stä parhaiten osatusta verbistä oli esiintynyt Opettajan sanastokirjan aineistossa yli sata kertaa. Kaikki alle sata kertaa esiintyneet sanat olivat aistihavaintoverbejä. Se että aistihavaintoverbejä ei juurikaan esiintynyt Opettajan sanastokirjan aineistossa, johtuu varmaankin siitä, että tämä aineisto on kerätty kirjoitetusta kielestä, jossa aistihavaintoverbejä ei käytetä niin usein kuin puhutussa kielessä. Tutkimukseni informanttien huonoiten osaamat verbit olivat esiintyneet harvoin myös lasten aineista kerätyssä aineistossa.

Verrattaessa tutkimukseni verbien osaamisjärjestystä sanojen taajuuteen Suomen kielen taajuussanastossa huomataan, että sanojen osaamisjärjestys ei korreloi niin selvästi taajuuden kanssa kuin sanojen osaamisjärjestys korreloi Opettajan sanastokirjasta otettujen esiintymismäärien kanssa. Tutkimukseni informanttien 20:n parhaiten osatun verbin joukkoon kuuluvien aistihavaintoverbien *maistuu*, *maistaa*, *haistaa* ja *haisee* lisäksi modaaliverbit *jaksaa*, *uskaltaa* ja *kerkiää* eivät kuulu taajuussanaston 1000 yleisimmän sanan joukkoon. Tähän vaikuttaa varmaankin se, että Suomen kielen taajuussanastoon kerätyt sanat on kerätty kirjoitetuista teksteistä, kun taas nämä verbit ovat sellaisia, joita käytetään erityisesti suullisessa viestinnässä. Tarkasteltaessa 10:tä huonoiten osattua verbiä ja niiden taajuuslukuja huomataan, että suurin osa näistä verbeistä (kahdeksan kymmenestä) kuului alle 1000:nneksi yleisimmän sanan joukkoon. Ainoastaan verbit *valittaa* (taajuusluku 722.) ja *myöntää* (taajuusluku 467.) olivat 1000 yleisimmän sanan joukossa. Näistä erityisesti *myöntää* on sellainen "aikuisten" verbi, jonka ei oletetakaan olevan nuorelle kielenoppijalle tuttu.

Sanojen frekvenssi korreloi siis osittain sanojen osaamiseen. Onhan luonnollista, että sellaiset

sanat, jotka kuullaan usein, myös muistetaan paremmin kuin sellaiset, joita kielessä kohdataan vain harvoin. Myös Niina Mietala on pro gradu -työssään (1999: 83) todennut, että kielenoppijoiden verbien osaaminen korreloi osittain verbien taajuusjärjestyksen kanssa. Frekvenssi ei kuitenkaan ole ainut eikä tärkein tekijä, mikä vaikuttaa sanojen helppouteen/vaikeuteen. Tutkimuksessani sanojen osaamisjärjestyksen korreloimattomuuteen taajuuden ja esiintymismäärien kanssa vaikuttaa kyllä myös se, että sekä taajuusluvut että esiintymismäärät on kerätty kirjallisista teksteistä. Sen lisäksi Suomen kielen taajuussanastoon kerätyt sanojen taajuudet ovat aikuisten käyttämästä kielestä. Onhan selvää, että lapset ja aikuiset käyttävät erilaista sanastoa ja että nuorille kielenkäyttäjille eri sanat ovat tärkeitä kuin vanhemmille kielenkäyttäjille.

6.4 Maassaoloajan vaikutus verbien osaamiseen

Jaoin tutkimukseni informantit kolmeen ryhmään sen mukaan, miten kauan he olivat olleet Suomessa. Yksi ryhmä oli ollut Suomessa alle 13 kuukautta, toinen 13-23 kuukautta ja kolmas yli 23 kuukautta. Verratessani näiden ryhmien verbien osaamista havaitsin, että parhaiten verbit oli osannut Suomessa kuiten, eli yli 23 kuukautta olleiden ryhmä, toiseksi parhaiten verbit oli osannut 13-23 kuukautta Suomessa olleet ja huonoiten Suomessa vähiten aikaa, eli alle 13 kuukautta olleet. Tarkastellessani osaamisprosenttien välisiä eroja näiden kolmen ryhmän kesken havaitsin, että 13-23 kuukautta ja yli 23 kuukautta Suomessa olleiden välillä verbien osaamisessa ei ollut selvää eroa, ero osaamisprosenttien välillä oli ainoastaan 0,3 prosenttiyksikköä. Sitä vastoin ero alle 13 kuukautta ja 13-23 kuukautta Suomessa olleiden välillä oli selvä, 15,9 prosenttiyksikköä. Tämän tuloksen perusteella voisi sanoa, että maahanmuuttajalasten sanaston oppiminen kahden ensimmäisen vuoden aikana on selvästi nopeampaa kuin kahden maassaolovuoden jälkeen. Tutkimukseeni osallistuneiden informanttien määrä on kuitenkin niin pieni, että tämän perusteella ei ilman lisätutkimusta voi tehdä varmoja yleistyksiä.

Tarkastellessa eri verbien osaamista näiden kolmen ryhmän välillä ei voi havaita selviä eroja. Parhaiten osatut verbit kussakin ryhmässä olivat suurin piirtein samoja, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, esimerkiksi alle 13 kuukautta Suomessa olleiden ryhmän kymmenen parhaiten osatun verbin joukkoon ei kuulunut yhtään liikeverbiä, kun taas yli 23 kuukautta Suomessa olleiden ryhmällä niitä oli kaksi, verbit *menee* ja *tulee*.

6.5 Informanttien tekemät leksikaaliset virheet

Tutkimukseni informanteille tuottivat ongelmia muun muassa äänteellisesti samankaltaiset sanat. Tutkimukseeni kuului aistihavaintoverbejä, joissa oli paljon samakantaisia sanoja, jotka olivat myös merkitykseltään hyvin läheisiä. Tällaiset sanat osoittautuivat informanteille erityisen vaikeiksi. Informantit sekoittivat keskenään esimerkiksi verbejä *näkee* ja *näkyy*. Osa informanteista oli esimerkiksi valinnut *näkee*-verbin sijasta verbin *näkyy* testilauseisiin *Mari näkee metsässä jäniksen* ja *Metsässä Punahilkka näkee suden*. Vastaavasti jotkut informantit olivat valinneet *näkyy*-verbin sijasta *näkee*-verbin esimerkiksi testilauseeseen *Puu näkyy talon takaa*. Samantyyppisiä samakantaisia ja merkitykseltään hyvin läheisiä sanapareja kuin *näkee* ja *näkyy* tutkimuksessani olivat sanaparit *kuulee-kuuluu*, *tuntee-tuntuu*, *maistaa-maistuu* ja *haistaa-haisee*. Myös näiden kohdalla informantit tekivät paljon virheitä.

Verbi *kuuntelee* kuuluu *kuulee-* ja *kuuluu-*verbin kanssa samaan sanapesueeseen. Vaikka *kuuntelee* ei ole enää äänteellisesti niin samankaltainen kuin verbit *kuuluu* ja *kuulee*, olivat informantit sekoittaneet sen näiden verbien kanssa. *Kuuntelee*-verbin sijasta informantit olivat valinneet *kuuluu*-verbiä esimerkiksi lauseeseen *Mari kuuntelee mielellään opettajan neuvoja*, ja *kuulee*-verbiä lauseeseen ---*Ja kuuntele, miten kauniisti linnut laulaa*. Vastaavasti *kuuluu*-verbin sijasta informantit olivat valinneet verbin *kuuntelee* lauseeseen *Musiikki on niin kovalla, että se kuuluu naapuriin asti*. Testilauseeseen *Mari kuuntelee mielellään opettajan neuvoja* oli osa informanteista valinnut verbin *uskaltaa*. Nämä informantit olivat mahdollisesti sekoittaneet *uskaltaa*-verbin samakantaiseen *uskoo*-verbiin. Äänteellisesti läheisiä ei-samakantaisia sanoja tutkimukseeni kuuluvissa testeissä ei ollut valittavana.

Äänteellisesti samankaltaisten sanojen lisäksi hankaluuksia tutkimukseni informanteille tuottivat semanttisesti läheiset sanat. Aistihavaintoverbi *katsoo* ei ole äänteellisesti samankaltainen verbien *näkee* ja *näkyy* kanssa, mutta silti informantit sekoittivat usein nämä verbit. Informantit olivat esimerkiksi valinneet testilauseisiin *Niko katsoo mielellään televisiota* ja *“Katso Punahilkka miten kauniita kukkia tuolla on”* verbin *katsoo* sijasta verbejä *näkee* ja *näkyy*. Vastaavasti informantit olivat valinneet *näkee*-verbin sijasta *katsoo*-verbin esimerkiksi lauseisiin *Mari näkee metsässä jäniksen* ja *Metsässä Punahilkka näkee suden*. *Näkyy*-verbin sijasta *katsoo*-verbiä informantit olivat valinneet lauseeseen *Puu näkyy talon takaa*.

Tutkimukseni kommunikaatioverbeistä merkitykseltään hyvin läheisiä olivat verbit *sanoo* ja *puhuu*. Informantit käyttivätkin näitä verbejä usein ristiin, esimerkiksi *puhuu*-verbin sijasta informantit valitsivat *sanoo*-verbiä muun muassa lauseeseen *Niko puhuu aina niin hiljaisella äänellä, että on vaikea kuulla, mitä hän sanoo*. Vastaavasti *sanoo*-verbin asemesta informantit valitsivat usein *puhuu*-verbin esimerkiksi lauseisiin “*Tämä on ihan tyhmää*”, *sanoo Mari* ja “*Minun täytyy lähteä kotiin*”, *sanoo Mari Nikolle*.

Modaaliverbien joukossa tällainen merkitykseltään läheinen verbipari oli *osaa-pärjää*. *Pärjää*-verbin sijasta informantit olivat usein valinneet *osaa*-verbin testilauseisiin *Koska Niko on niin hyvä juoksija, hän pärjää aina juoksukilpailuissa* ja *Koska hän osaa tehdä kaikki laskut oikein, hän varmasti pärjää myös matematiikan kokeissa*. Informantit saattoivat valita näihin lauseisiin *osaa*-verbin *pärjää*-verbin asemesta mahdollisesti joko siksi, että he eivät tunteneet näiden verbien merkityseroa tai siksi, että he tunsivat näistä verbeistä ainoastaan *osaa*-verbin, joka on *pärjää*-verbiä laajamerkitysisempi. Koska jotkut informantit kuitenkin valitsivat *pärjää*-verbin *osaa*-verbin sijasta lauseeseen *Koska Mari on niin hyvä matematiikassa, hän osaa tehdä kaikki tehtävät ilman opettajan apua*, on todennäköistä, että nämä informantit tunsivat sekä verbin *osaa* että *pärjää*, mutta eivät olleet vielä täysin oppineet näiden verbien semanttisia ja syntaktisia rajoituksia. *Osaa-pärjää* -verbiparin lisäksi modaaliverbeistä tuotti vaikeuksia verbipari *osaa-voi*. *Osaa*-verbin asemesta informantit valitsivat *voi*-verbiä esimerkiksi testilauseeseen *Punahilkkan äiti osaa tehdä ruokaa hyvin*. Vastaavasti he valitsivat *osaa*-verbiä *voi*-verbin sijasta esimerkiksi testilauseeseen *Niko ei voi lähteä hiihtämään, koska hänen toinen sukki on katkennut*.

Tutkimukseni liikeverbeistä semanttisesti toisilleen läheisiä olivat verbit *menee*, *tulee*, *lähtee*, *saapuu* ja *palaa*. Näiden verbien kohdalla informantit tekivätkin paljon virheitä. Osa informanteista oli esimerkiksi valinnut *menee*-verbin sijasta joko *tulee*- tai *saapuu*-verbin lauseeseen *Äiti jää kotiin katsomaan ikkunasta Nikoa, kun Niko menee uudella pyörällä kouluun*. Samoin osa informanteista oli valinnut *tulee*-verbin sijasta *menee*-verbin lauseeseen *Olin katsomassa televisioita, kun äiti tuli sanomaan minulle, että Niko tulee huomenna meille*. Nämä liikeverbit ovat syntaktisilta ominaisuuksiltaan ja merkitykseltään hyvin läheisiä, ja informanttien tekemät verbivalinnat olivatkin sekä syntaktisesti että semanttisesti oikeita. Näiden verbien osaamiseen liittyy kuitenkin vielä perspektiivin huomioiminen. Verbin osaamiseen ei siis kuulu ainoastaan sen merkityksen tunteminen, vaan kielenkäyttäjän pitää muun muassa tuntea, millaisissa konteksteissa sana voi esiintyä. Kielenoppijan on siis sanaa käyttäessään otettava huomioon myös kontekstin

asettamattomat vaatimukset. Kontekstin huomioimista vaadittiin myös tutkimukseni testilauseessa *Vähän ajan kuluttua Punahilkka saapuu mökille, jonka ovi on auki*. Tähän lauseeseen jotkut informantit olivat valinneet verbin *palaa*, joka käykin lauseeseen semanttisesti ja syntaktisesti, mutta ei laajemman kontekstin perusteella.

Erityisen hankalaa kielenoppijalle saattaa olla sopivien kollokaatioiden muodostaminen. Omassa tutkimuksessani oli muutama tällainen testilause, jossa piti tuntea sanan käyttö kollokaatioissa. Lauseeseen *Niko lähtee tänään vanhempiansa kanssa matkoille* informanteista peräti 12 oli valinnut verbin *menee*, kun oikean *lähtee*-verbin oli valinnut ainoastaan neljä informanttia. Toinen tällainen kollokaatiolause tutkimuksessani oli *Lähde matkaan ennen kuin tulee kuuma ja kävele näitisti*. Myös tähän lauseeseen osa informanteista oli valinnut verbin *menee*. On ymmärrettävää, että tällaiset kollokaatiot tuottavat kielenoppijoille hankaluuksia, varsinkin jos heidän omassa kielessään ei ole vastaavaa kollokaatiota.

Voionmaan (1993: 250) mukaan kielenoppijat oppivat sanojen semanttisista relaatioista ensimmäisenä kontraariset relaatiot. Tämän perusteella voisi olettaa, että kielenoppijat eivät juurikaan tekisi virheitä sellaisissa sanapareissa kuin *kysyy-vastaa* ja *joutuu-pääsee*. Varsinkaan verbien *kysyy* ja *vastaa* ei olisi olettanut aiheuttavan informanteille sekaannuksia, koska ne kuuluivat parhaiten osattujen verbien joukkoon (*kysyy* oli osattu kaikista tutkimukseni verbeistä viidenneksi ja *vastaa* kuudenneksi parhaiten). Kuitenkin informantit olivat valinneet *kysyy*-verbiä *vastaa*-verbin sijasta ja vastaavasti *vastaa*-verbiä *kysyy*-verbin sijasta. Osa informanteista oli valinnut *vastaa*-verbin *kysyy*-verbin sijasta lauseeseen *Opettaja kysyy uudelta oppilaalta "Mikä sinun nimi on"?* ja lauseeseen *Hän kysyy Punahilkalta: "Minne sinä menet näin aikaisin aamulla?"* Vastaavasti *kysyy*-verbiä *vastaa*-verbin sijasta oli valittu lauseisiin *"Kysymyksiin täytyy vastata huolellisesti"*, *sanoo opettaja Marille ennen kokeen alkamista ja "Minun nimi on Mari"*, *vastaa oppilas kysymykseen*. Näissä molemmissa lauseissa esiintyy sana *kysymys*, joka on saattanut johdattaa informantit valitsemaan näihin lauseisiin verbin *kysyy*. Koska kielenoppijat oppivat sanat tavallisesti tietyissä konteksteissa, he saattavat kielenoppimisen alkuvaiheessa osata käyttää näitä oppimiaan sanoja ainoastaan näissä heille tutuissa konteksteissa. Kielenoppijat saattavat esimerkiksi yhdistää tietyt sanat aina toisiinsa, kuten tutkimukseni informantit olivat yhdistäneet sanat *kysyy* ja *kysymys*.

Toinen vastakohtapari tutkimuksessani oli *joutuu-pääsee*. Myös näitä verbejä informantit

käyttivät sekaisin, esimerkiksi lauseeseen *Isä lupasi Marille, että hän pääsee sirkukseen, jos tekee ensin läksyt* oli osa informanteista valinnut *joutuu*-verbin. *Pääsee*-verbiä, joka oli osattu verbiä *joutuu* paremmin (*pääsee*-verbin osaamisprosentti 38,9% ja *joutuu*-verbin 30,0%), oli valittu *joutuu*-verbin sijasta selvästi useammin kuin *joutuu*-verbiä *pääsee*-verbin sijasta. Kaikkiin kolmeen *joutuu*-verbiä testaavaan lauseeseen informantit olivat valinneet *pääsee*-verbiä, esimerkiksi lauseeseen *Niko joutuu ottamaan tukiopetusta matematiikasta, vaikka hän ei haluaisi* oli kahdeksan informanttia valinnut *pääsee*-verbin. Tähän lauseeseen informantit olivat saattaneet valita verbin *pääsee* siksi, etteivät he tunteneet verbien *joutuu* ja *pääsee* semanttista eroa tai mahdollisesti *joutuu* saattoi olla heille täysin tuntematon verbi. Mahdollista on myös se, että joillekin informanteille *tukiopetus* sisälsi positiivisia konnotaatioita, ja sisälsi siis piirteen [+tahto], mikä johti *pääsee*-verbin valintaa *joutuu*-verbin asemesta. Nimittäin sellaiset informantit, jotka olivat osanneet valita verbin *joutuu* testilauseeseen *Niko joutuu tänään jäämään jälki-istuntoon, koska hän on häirinnyt tunnilla*, valitsivat tähän toiseen lauseeseen kuitenkin *pääsee*-verbin.

Se että kielenoppijat sekoittavat sekä näitä merkitykseltään läheisiä sanoja että antonyymeja toisiinsa, saattaa johtua siitä, että sanat ovat varastoituneina oppijoiden mentaaliseen leksikkoon niiden merkityksen perusteella. Oman tutkimukseni informantit, sekä testeissä heikommin menestyneet että paremmin menestyneet, tekivät virheitä tällaisten merkitykseltään läheisten sanojen kohdalla. Tutkimukseni ei siis tue sitä käsitystä, että kielenoppimisen alkuvaiheessa sanat varastoitaisiin mentaaliseen leksikkoon ainoastaan niiden äänteiden perusteella ja leksikaaliset virheet olisivat tällöin lähinnä äänteellisiin ominaisuuksiin perustuvia, kun taas kielenoppimisen myöhemmässä vaiheessa sanat varastoituisivat mentaaliseen leksikkoon merkityksen perusteella ja leksikaaliset virheet olisivat tällöin merkitykseen perustuvia. (vrt. esim. Henning 1973.) Todennäköistä mielestäni onkin, että myös alkuvaiheen kielenoppijat varastoivat sanoja mentaaliseen leksikkoon myös niiden merkityksen perusteella.

Leksikaalisena virhetyyppinä voi pitää myös simplifioimista ja liikayleistämistä. Tutkimukseni informanteille oli tyypillistä, että he käyttivät hyperonyymistä verbiä spesifimmän verbin asemesta, kuten jo totesin käsitellessäni tutkimukseni liikkuvia verbejä. Informantit saattoivat esimerkiksi käyttää *kieltää*-verbin sijasta tälle hyperonyymistä verbiä *sanoo*, johon ei sisälly lainkaan kielto-merkitystä (testilauseessa *Äiti myös kieltää Punahilkkaa poistumasta tieltä*). Tällä tavoin kielenoppijat siis yksinkertaistavat sanottavaansa. Samoin testilauseeseen *”Minä en jaksa tehdä läksyjä”*, valittua *Niko äidille* informantit olivat valinneet *valittaa*-verbin asemesta tälle hype-

ronyymistä verbiä *puhuu* ja jättäneet täten ilmaisematta puhumisen tavan. Tyypillistä oli myös, että informantit jättivät modaalisuuden ilmaisematta ja siirtyivät käyttämään pelkkää liikeverbiä, esimerkiksi testilauseeseen *Mari ei uskalla laskea mäkeä, koska mäki on niin jyrkkä* informantit valitsivat usein liikeverbin *menee*. *Menee*-verbin valinta ei johtunut kaikilla sen valinneilla informanteilla siitä, etteivätkö he olisi tunteneet verbiä *uskaltaa* lainkaan, sillä testilauseeseen *Mari ei uskalla mennä joulupukin syliin, koska joulupukki on niin pelottavan näköinen* nämä samat informantit olivat valinneet *uskaltaa*-verbin. Nämä informantit siis olivat oppineet käyttämään *uskaltaa*-verbiä tietyissä konteksteissa, mutta eivät vielä kaikissa, ja siksi he saattoivat tässä toisessa kontekstissa mieluummin valita *uskaltaa*-verbin sijasta heille tutumman, laajakäyttöisen liikeverbin. Tässä jälkimmäisessä *uskaltaa*-verbiä testaavassa lauseessa *uskaltaa* osattiin ehkä siksi, että lause sisälsi sanan *pelottava*, jonka kielenoppijat olivat mahdollisesti jo oppineet yhdistämään uskaltamisen käsitteeseen.

Ehtii-verbin käyttö on esimerkki tutkimukseni informanttien tekemästä liikayleistämisestä. Informantit valitsivat *ehtii*-verbiä *voi*-verbin asemesta sekä kontekstittomiin testilauseisiin *Mari ei voi mennä ulos, koska hän on sairas* ja *Niko ei voi lähteä hiihtämään, koska hänen toinen sukusi on katkennut* että kontekstilliseen testilauseeseen *Siispä koska mummo ei voi nousta ylös, susi tulee sisälle, menee mummon sängyn luokse ja syö hänet*. *Ehtii*-verbin näihin lauseisiin valinneet informantit olivat informantteja, jotka olivat menestyneet näissä testeissä keskivertoa paremmin. Heikommin testeissä menestyneet valitsivat paremmin menestyneitä useammin oikean *voi*-verbin. (*Voi*-verbi oli modaaliverbeistä selvästi *ehtii*-verbiä paremmin osattu, *voi*-verbin osaamisprosentti oli 60,5% ja *ehtii*-verbin 38,2%). *Ehtii* on verbi, joka antaa enemmän informaatiota kuin *voi*, jolla ilmaistaan ainoastaan, että jokin ei ole mahdollista, antamatta tarkempaa syytä, miksi se ei ole mahdollista. *Ehtii*-verbillä taas ilmaistaan, että jokin ei ole mahdollista, koska aikaa ei ole riittävästi. Usein *ehtii*-verbin käyttö onkin kohteliaampaa kuin *voi*-verbin käyttö sen suuremman informaation takia. Välikielivaiheessa olevat informantit, jotka olivat oppineet käyttämään *ehtii*-verbiä, käyttivät sitä siis myös sellaisissa yhteyksissä, johon se ei ollut sopiva. Koska he eivät siis olleet oppineet tämän verbin kaikkia semanttisia valintarajoituksia, he liikayleistivät sen käytön. Informantit, jotka olivat valinneet verbin *joutuu lähtee*-verbin asemesta testilauseeseen *Niko on innoissaan, koska hän lähtee huomenna kaupunkiin ostamaan isän kanssa tietokonetta*, eivät myöskään olleet tunteneet kaikkia *joutuu*-verbin semanttisia valintarajoituksia. Esimerkki tutkimukseni informanttien tekemästä liikayleistyksestä on myös verbin

kieltää käyttö. Osa informanteista oli valinnut *kieltää*-verbin testilauseeseen “*Mari aina inttää vastaan*”, *sanoi äiti harmissaan isälle* ja lauseeseen *Mari kuuntelee mielellään opettajan neuvoja*. Informantit olivat siis yleistäneet *kieltää*-verbin myös merkitykseen *inttää/väittää vastaan*.

Leksikaalisia virheitä aiheutui tutkimukseni informanteille myös siksi, että he eivät tunteneet sanojen syntaktisia valintarajoituksia. Tällaisia virheitä aineistossani oli kaikkein eniten. Esimerkiksi testilauseeseen *Koska hän osaa tehdä kaikki laskut oikein, hän varmasti pärjää myös matematiikan kokeessa* informantit olivat valinneet verbiä *menee*, joka ei syntaktisesti sovi tähän lauseeseen, sillä se on direktionaalinen verbi, joka vaatisi tässä määritteekseen olosijan (*kokeessa*) sijasta suuntasijan (*kokeeseen*). Toinen esimerkki olisi testilause *Mari ei uskalla laskea mäkeä, koska mäki on niin jyrkkä*, johon informantit olivat valinneet liikeverbiä *menee uskaltaa*-verbin sijasta. Lause ei kuitenkaan ole tällöin syntaktisesti kieliopillinen, sillä *menee*-verbin määritteenä *laskea*-verbin pitäisi olla 3. infinitiivin illatiivissa (*laskemaan*) eikä 1. infinitiivissä, kuten se nyt on. Testilauseeseen *Niko ravaa kiihtyneenä ympäri taloa yrittäen etsiä koulukirjojaan* informantit olivat valinneet muun muassa verbiä *tulee*, joka on lauseeseen syntaktisesti sopimaton, sillä se on direktionaalinen liikeverbi, joka vaatisi määritteekseen suuntasijan (esim. *tulee kiihtyneenä taloon*) eikä olosijaa, kuten tässä lauseessa ollut lokaalinen liikeverbi *ravaa*. Lauseeseen *Mari näkee metsässä jäniksen* osa informanteista oli valinnut syntaktisesti sopimattoman verbin *katsoo*. *Katsoo*-verbi vaatisi kuitenkin määritteekseen partitiivimuotoisen objektin eikä genetiivimuotoista akkusatiivia.

Tutkimukseni informantit saattoivat siis tietää jonkun sanan semanttisen merkityksen, vaikka eivät tunteneet sanan kaikkia syntaktisia ominaisuuksia, ja vastaavasti he saattoivat osata käyttää sanaa syntaktisesti oikeassa ympäristössä tietämättä kaikkia sanan semanttisia rajoituksia tai esimerkiksi sanan kollokaatioita. Informantit saattoivat myös osata käyttää jotain sanaa tietyssä kontekstissa, mutta eivät tunteneet sitä taas jossain toisessa kontekstissa. Kuten Ringbomkin (1990: 163) totesi, kielenoppijat oppivat sanat asteittain, ja sanojen eri osa-alueiden oppiminen tapahtuu usein eri tahdissa.

6.6 Käytetyistä tutkimusmenetelmistä

Testasin maahanmuuttajalasten verbien osaamista kahdella eri testillä. Molemmat testit olivat monivalintatestejä. Ensimmäisessä testissä informanttien piti täydentää lauseita valitsemalla niihin neljästä verbivaihtoehdosta mielestään sopivin. Tätä testiä kutsuin kontekstittomien lauseiden testiksi. Myös toisessa testissä informanttien piti täydentää lauseita valitsemalla vaihtoehtoisista verbeistä lauseeseen mielestään sopivin. Tässä testissä lauseet oli sijoitettu laajempaan kontekstiin, satuun Punahilkasta. Tätä testiä kutsuin kontekstillisten lauseiden testiksi.

Monivalintatestien ongelma on se, että informantit voivat valita verbin myös arvaamalla. Täten testieni tulokset eivät ole täysin luotettavia. Vaikka monivalintatesti ei olekaan täysin luotettava, käytin sitä tutkimuksessani, sillä siihen oli helppo sijoittaa kaikki ne verbit, joiden osaamista halusin tutkia. Tulosten luotettavuuden parantamiseksi testasin lähes jokaisen tutkimukseeni kuuluvan verbin osaamista ainakin kolmella eri testilauseella.

Toinen ongelma, mikä liittyi käyttämiini testeihin oli, että informanttien ymmärtämisongelma saattoi johtua myös siitä, että he eivät ymmärtäneet jotain muuta lauseessa ollutta sanaa. Tällöin informantit saattoivat valita väärin, vaikka olisivatkin osanneet kyseisen verbin. Tämän ongelman poistamiseksi tein toisen, kontekstillisten lauseiden testin informanteille yksilöllisesti siten, että he lukivat testin ääneen ja pystyivät samalla sanomaan minulle, jos testissä oli sanoja, joita he eivät ymmärtäneet.

Molemmissa käyttämissäni testeissä informantit joutuivat siis täydentämään vaillinaisia lauseita. Tällaisen testin etu esimerkiksi sellaiseen testiin, jossa informanttien pitäisi selittää ainoastaan, mitä verbi tarkoittaa tai kääntää se omalle äidinkielelleen on se, että tämä testi mittaa sanan osaamista monipuolisemmin. Sanan ymmärtämiseen ei liity ainoastaan sanan semanttisen merkityksen tunteminen vaan myös esimerkiksi sanan syntaktisen käyttäytymisen tunteminen ja tieto siitä, millaisissa kollokaatioissa sana voi esiintyä.

Jotta sanaston osaamisesta saataisiin monipuolista ja luotettavaa tietoa, kannattaisi tutkimusta tehdessä käyttää mahdollisimman erilaisia testejä rinnakkain. Hyödyllistä voisi olla myös yhdistää sanaston reseptiivisen ja produktiivisen osaamisen tutkimus.

LÄHTEET

- Aalto, Eija 1994: Alussa on sana - systemaattisuutta sanaston opettamiseen. Teoksessa Suni, M. & Aalto, E. (toim.) *Suuntaa suomenopetukseen - tuntumaa tutkimukseen*. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. S. 93-117.
- Ahonen, Lili 1993: Sanaston asemasta vieraan kielen opetuksessa. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki & Siitonen, Kirsti (toim.) *Suomeksi maailmalla. Kirjoituksia Suomen kielen ja kulttuurin opettamisesta*. Castrenianumin toimitteita 44. Helsinki: yliopistopaino. S. 41-50.
- Aitchison, Jean 1987: *Words in the Mind - An Introduction to the Mental Lexicon*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Bergman, Pirkko 1996: Toisen kielen oppiminen - teoreettista pohjaa. Teoksessa Rekola, N. (toim.) *Suomi toisena kielenä. Maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta*. Saarijärvi: Gummerus Osakeyhtiön Kirjapaino. S. 12-21.
- Carter, Ronald 1989: *Vocabulary: Applied Linguistic Perspectives*. Aspects of English -sarja (toim. Sinclair, John). London: Unwin Hyman.
- Channell, Joanna 1988: Psycholinguistic considerations in the study of L2 vocabulary acquisition. Teoksessa Carter, Ronald & McCarthy, Michael, *Vocabulary and Language Teaching*. Applied Linguistics and Language Study -sarja (toim. Candlin, C.N.). London: Longman.
- Flint, Aili 1979: *Semantic structure in the finnish lexicon: verbs of possibility and sufficiency*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Grönholm, Maija 1992a: Ruotsinkielisten leksikaalisista virheistä suomen kielessä. Teoksessa Koski, M (toim.) *Kontrastiivista kielentutkimusta II*. Fennistica 10. Turku. S. 21-59.
- Grönholm, Maija 1992b: Semanttinen ekvivalenssi ja ruotsinkielisten tekemät sanastovirheet suomen kielessä. Teoksessa Nyysönen, H. & Kuure, L. (toim.), *Acquisition of language - Acquisition of culture*. AfinLA:n vuosikirja 1992. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisu nro 50. Jyväskylä. S. 97-112.
- Grönholm, Maija 1993: *Tv on pangpang - verbisanaston kehitys toisen kielen kirjoittamisessa*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 4. Åbo Akademi, Åbo.

- Grönholm, Maija 1994: Sanojen ja muotojen oppiminen - tasatahtiako toisessa kielessä? Teoksessa Laurinen, L. & Luukka, M-R. (toim.) *Puhekulttuurit ja kielten oppiminen*. AFinLA:n vuosikirja 1994. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja nro 52. Jyväskylä. S. 307-319.
- Hakulinen, A. & Karlsson, F. 1995: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Jyväskylä: Gummerus Osakeyhtiön Kirjapaino.
- Henning, G. H. 1973: Remembering foreign language vocabulary: Acoustic and semantic parameters. *Language Learning* 23. S. 185-196.
- Kangasmaa-Minn, Eeva 1983: Verbi- ja objektikategorioiden keskinäisistä suhteista. Teoksessa Hakulinen, A. & Leino, P. (toim.) *Nykysuomen rakenne ja kehitys. Näkökulmia kielen rakenteisiin*. Pieksämäki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Karvonen, J. Röman, K. Takala, A. & Ylimentalo, O. 1970: *Opettajan sanastokirja*. Jyväskylä: Gummerus Osakeyhtiön Kirjapaino.
- Kieli ja sen kieliopit 1994. Opetuksen suuntaviivoja. Helsinki: Edita.
- Latomaa, Sirkku 1993: Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta? Teoksessa Aalto, E. & Suni, M. (toim.) *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen*. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. S. 9-31.
- Latomaa, Sirkku 1996: Finnish as a second and foreign language: perspectives on teaching and research. Teoksessa Martin, M. & Muikku-Werner, P. (toim.) *Finnish and Estonian - New Target Languages: Proceedings of the Fenno-Ugric Languages as second and Foreign Languages Symposium*. Centre for Language Studies. Jyväskylä: University of Jyväskylä. S. 10-30.
- Lepämaa, Anna-Liisa 1996: Transitiivi- ja intransitiiviverbien merkityseron opettamisesta. Teoksessa Vehkanen, M. (toim.) *Suomi toisena/vieraana kielenä - ajatuksia kielestä, kulttuureista, metodeista*. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutus laitos. Helsinki: Edita. S. 63-72.
- Little, David 1994: Words and their Properties: Arguments for a Lexical Approach to Pedagogical Grammar. Teoksessa Odlin, T. (toim.) *Perspectives on Pedagogical Grammar*. Cambridge Applied Linguistics -sarja (toim. Long, H & Richards, J.C.) Cambridge: Cambridge University Press.

- Martin, Maisa 1991: Suomi kohdekielenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa Grönholm, M. & Muikku-Werner, P. (toim.) *Finlance*. The Finnish Journal of Language Learning and Language Teaching. Volume IX. Language Centre for Finnish Universities. Jyväskylä.
- McCarthy, Michael 1990: *Vocabulary*. Oxford: Oxford University Press.
- Meara, Paul 1993 [1992]: Network Structures and Vocabulary Acquisition in a Foreign Language. Teoksessa Arnauld, P. J. L. & Béjoint, H. (toim.) *Vocabulary and Applied Linguistics*. Witshire: Antony Rowe Ltd. Chippenham.
- Mietala, Niina 1999: *Ulkomaalaiset aikuisopiskelijat ja suomen verbien rektiot ja astevaihtelut*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- Miller, G.A & Johnson-Laird, P.N. 1976: *Language and perception*. Cambridge.
- Nation, I.S.P 1990: *Teaching and Learning Vocabulary*. New York: Newbury House Publishers.
- Nissinen, Anni & Taivainen, Tarja 1996: *Sanasto suomi toisena kielenä -oppikirjoissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- Pajunen, Anneli 1988: *Verbien leksikaalinen kuvaus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Puro, Tarja 1999: *Sanastollinen tieto ja suomen kielen oppikirjojen sanasto*. Virittäjä 99(1). S. 2-26.
- Richards, Jack C. 1976: The Role of Vocabulary Teaching. *TESOL Quartely* 10. S. 77-89.
- Ringbom, Håkan 1990: On the Relation between Second Language Comprehension and Production. Teoksessa Tommola, J. (toim.) *Foreign Language Comprehension and Production. Vieraan kielen ymmärtäminen ja tuottaminen*. AFinLA:n vuosikirja 48. Turku. S. 139-148.
- Sajavaara, Kari 1980: Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. Teoksessa Sajavaara, K. (toim.) *Soveltava kielitiede*. Huhmari: Gaudeamus. S. 202-221.
- Saukkonen, P., M. Haipus, A. Niemikorpi & H. Sulkala 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Helsinki - Porvoo - Juva: WSOY.
- Siitonen, Kirsti 1993: Intransitiivinen poikkeama systeemistä. Teoksessa Saarinen, S. & Luotonen, J. (toim.) *Systeemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 42. Turku: Turun yliopisto. S. 312-320.
- Singleton, David 1995: First Catch Your Lexicon: *The Tribulations of the L2 Vocabulary Acquisition Researcher*. Plenary paper 10.9. Dublin: Fifth Eurosla Annual Conference.

- Siro, Paavo 1949: *Puhumista merkitsevät verbit itämerensuomalaisissa kielissä*. SUST 93.
- Scovel, Tom 1971: A Look-See at Some Verbs of Perception. *Language Learning*, vol. 21, no. 1. S. 75-84.
- Suni, Minna 1996: "En mä ymmärtää kaikki hyvin suomen kieli". Kolme näkökulmaa ymmärtämi songelmiin. Teoksessa Ruusta, H & Tuomi, S-M (toim.) *Moneja baareja. Tiellä toimivaan kaksikielisyyteen*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLII. Helsinki. S. 121-130.
- Takala, Sauli 1989: Sanaston opettamisen uudet haasteet. Teoksessa Takala, S. (toim.) *Sanaston opettaminen ja oppiminen*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. S. 1-11.
- Viberg, Åke 1984: The verbs of perception: a typological study. Teoksessa Butterworth, B. Comrie, B. & Östen Dahl (toim.) *Explanations for Language Universals*. Berlin: Mouton publishers.
- Viberg, Åke 1985: Lexikal andraspråksinlärning. Hur polsk-, spansk- och finspråkiga lär in svenskans placeraverb. Teoksessa Axelsson, M. & Viberg Åke. *Inlärning av species och lexikal struktur. En undersökning med instruktionstest*. SUM-rapport 2. Institutionen för Lingvistik, Stockholms Universitet.
- Voionmaa, Kaarlo 1990: Aikuiset sanaston oppijoina. Teoksessa Tommola, J. (toim.) *Foreign Language Comprehension and Production - Vieraan kielen ymmärtäminen ja tuottaminen*. AfinLa:n vuosikirja 48. Turku. S. 227-256.
- Voionmaa, Kaarlo 1993: *On the semantics of adult verb acquisition*. Department of Linguistics, University of Göteborg.

LIITTEET

Liite 1

Kontekstittomien lauseiden testi

Jokaisen vaihtoehdoisen verbin perään olen sulkuihin merkinnyt, kuinka monta kertaa informantit olivat sen valinneet.

Täydennä seuraavat lauseet valitsemalla vaihtoehdoista (a, b, c, d) oikea.

Esimerkki

Niko d kovalla äänellä.

- a) juoksee
- b) hyppii
- c) konttaa
- d) laulaa**

1. Niko _____ usein unta ufoista.

- a) tulee (4)
- b) puhuu (4)
- c) näkee (18)
- d) hokee (1)

2. "Kysymyksiin täytyy _____ huolellisesti", sanoi opettaja Marille ennen kokeen alkamista.

- a) valittaa (2)
- b) vastata (19)
- c) kysyä (3)
- d) katsoa (3)

3. Mari _____ musiikkia.

- a) kuuntelee (25)
- b) katsoo (1)
- c) kuuluu (1)
- d) näkee (-)

4. Jos oppilas ei ymmärrä jotakin tehtävää, hän voi _____ opettajalta neuvoa.

- a) kysyä (24)
- b) katsoa (2)
- c) inttää (-)
- d) keretä (1)

5. Niko _____ ovikellon soivan.

- a) kysyy (3)
- b) kuulee (15)
- c) haistaa (3)
- d) katsoo (6)

6. Niko _____ aina niin hiljaisella äänellä, että on vaikea kuulla, mitä hän sanoo.

- a) sanoo (14)
- b) pääsee (3)
- c) puhuu (10)
- d) saapuu (-)

7. Ulkoa _____ lintujen laulua.

- a) näkyy (2)
- b) kuuluu (16)
- c) puhuu (3)
- d) kuulee (6)

8. Niko _____ aina joka asiasta.

- a) vastaa (19)
- b) viitsii (1)
- c) valittaa (5)
- d) viihtyy (1)

9. Nikon nenä on niin tukossa, ettei hän voi _____ mitään.

- a) kuulua (6)
- b) haista (9)
- c) kuulla (1)
- d) haistaa (8)

10. "Mari aina _____ vastaan", sanoi äiti harmissaan isälle.

- a) vastaa (7)
- b) kieltää (10)
- c) myöntää (5)
- d) inttää (4)

11. Musiikki on niin kovalla, että se _____ naapuriin asti.

- a) kuuntelee (3)
- b) kuulee (9)
- c) kuuluu (13)
- d) joutuu (2)

12. Opettajan täytyy tällä kertaa _____, että Niko on oikeassa.

- a) puhua (17) + 1 x puhua & kieltää
- b) kieltää (2)
- c) myöntää (3)
- d) inttää (3)

13. Nikon mielestä omena _____ pahalta.

- a) maistuu (23)
- b) kuuluu (1)
- c) näkee (2)
- d) myöntää (1)

14. Opettaja _____ uudelta oppilaalta: "Mikä sinun nimi on?"

- a) vastaa (2)
- b) sanoo (6)
- c) kieltää (1)
- d) kysyy (18)

15. "Minun nimi on Mari", _____ oppilas kysymykseen.

- a) kysyy (5)
- b) vastaa (20)
- c) puhuu (2)
- d) kieltää (-)

16. Mari _____ ulos ikkunasta.

- a) kuulee (2)
- b) kieltää (-)
- c) katsoo (24)
- d) kuuluu (1)

17. Suklaa _____ hyvälle.

- a) näkee (3)
- b) haisee (13)
- c) näkyy (4)
- d) haistaa (7)

18. Mari _____ ruokaa ensimmäisenä.

- a) myöntää (-)
- b) menee (8)
- c) maistaa (19)
- d) hokee (-)

19. Niko _____ koko ajan samaa asiaa.

- a) puhuu (20)
- b) sanoo (6)
- c) hokee (-)
- d) vastaa (-)

20. Niko _____ mielellään televisiota.

- a) näkee (4)
- b) näkyy (2)
- c) katsoo (21)
- d) maistaa (-)

21. Mari ei saa olla myöhään ulkona, koska äiti _____ sen häneltä.

- a) myöntää (2)
- b) kieltää (15)
- c) valittaa (5)
- d) vastaa (3)

22. Karkki _____ ihan mansikalta.

- a) menee (1)
- b) maistaa (8)
- c) maistuu (17)
- d) myöntää (-)

23. "Tämä on ihan tyhmää", _____ Mari.

- a) puhuu (6)
- b) sanoo (18)
- c) kysyy (2)
- d) näkee (1)

24. Kissan häntä _____ oven raosta.

- a) puhuu (-)
- b) katsoo (6)
- c) näkyy (13)
- d) hokee (8)

25. Mari _____ äidin mielestä joskus ihan liikaa.
- a) vastaa (7)
  - b) sanoo (8)
  - c) myöntää (2)
  - d) höpöttää (9)
26. Vesi _____ kylmältä.
- a) menee (5)
  - b) lähtee (4)
  - c) tuntuu (15)
  - d) inttää (3)
27. "Tämä on ihan tyhmää, tämä on ihan tyhmää, tämä on ihan tyhmää..." _____ Niko.
- a) inttää (8)
  - b) hokee (4)
  - c) raskii (9)
  - d) ryntää (3)
28. Niko _____, kuinka vesi valuu pitkin hänen selkää.
- a) tuntuu (7)
  - b) tulee (8)
  - c) tuntee (8)
  - d) haistaa (4)
29. "Minä en jaksakaan tehdä läksyjä", _____ Niko äidille.
- a) puhuu (18)
  - b) valittaa (5)
  - c) inttää (2)
  - d) kehtaa (2)
30. Niko _____ ruokaa nenä kippurassa.
- a) kuulee (3)
  - b) höpöttää (2)
  - c) haistaa (20)
  - d) hokee (1)
31. Mari _____ metsässä jäniksen.
- a) näkyy (5)
  - b) näkee (17)
  - c) katsoo (4)
  - d) maistaa (1)
32. Nikon täytyy _____, että ruoka on hyvää, vaikka ensiksi hän ei halunnut edes maistaa sitä.
- a) kieltää (9)
  - b) höpöttää (5)
  - c) valittaa (8)
  - d) myöntää (4)
33. Keittiössä _____ palaneelta.
- a) hokee (3)
  - b) näkyy (4)
  - c) haisee (15)
  - d) pääsee (4)

34. Marin kädet on niin jäässä, että hän ei _____ mitään.
- a) maista (5)
  - b) tunne (16)
  - c) tule (3)
  - d) intä (3)
35. "Minun täytyy lähteä kotiin", _____ Mari Nikolle.
- a) raskii (-)
  - b) puhuu (7)
  - c) saapuu (-)
  - d) sanoo (20)
36. Mari haluaa _____ jälkiruokaa.
- a) maistua (10)
  - b) tuntea (-)
  - c) maistaa (16)
  - d) tuntua (-)
37. Mari _____ äidin huutavan keittiöstä.
- a) kuulee (22)
  - b) kuuluu (2)
  - c) haistaa (2)
  - d) haisee (-)
38. Opettaja ei pidä siitä, että Mari _____ tunnilla omia juttuja.
- a) pääsee (9)
  - b) inttää (2)
  - c) höpöttää (12)
  - d) kehtaa (4)
39. Puu _____ talon takaa.
- a) katsoo (5)
  - b) näkee (4)
  - c) näkyy (15)
  - d) haistaa (3)
40. Koiran turkki _____ pehmeältä.
- a) tuntee (11)
  - b) haisee (2)
  - c) kuuntelee (2)
  - d) tuntuu (10)
41. Isä ei pidä siitä, että Niko _____ vastaan, jos häntä käsketään tekemään jotakin.
- a) höpöttää (13)
  - b) kieltää (1)
  - c) inttää (1)
  - d) valittaa (12)
42. Äiti _____ Nikoa kiusaamasta pikkusisko.
- a) inttää (2)
  - b) katsoo (10)
  - c) kieltää (10)
  - d) pärjää (3)

43. Mari _____ mielellään opettajan neuvoja.

- a) kuuluu (7)
- b) kuuntelee (12)
- c) uskaltaa (5)
- d) kieltää (3)

44. Marin mielestä opettaja _____ joskus ihan käsittämättömistä asioista.

- a) sanoo (13)
- b) inttää (-)
- c) saapuu (1)
- d) puhuu (13)

Täydennä seuraavat lauseet valitsemalla vaihtoehdoista (a, b, c, d) oikea.

Esimerkki

Mari   C   kirjeitä.

- a) nukkuu
- b) syö
- c) kirjoittaa**
- d) juoksee

1. Niko _____ kouluun.

- a) näkee (2)
- b) viitsii (1)
- c) raskii (-)
- d) menee (24)

2. Mari on niin väsynyt, ettei _____ tehdä mitään.

- a) palaa (1)
- b) mene (3)
- c) jaksaa (22)
- d) katso (1)

3. Mari on jo kotona odottamassa, kun isä _____ kotiin töiden jälkeen.

- a) saapuu (8)
- b) häipyä (7)
- c) viihtyy (4)
- d) voi (5)

4. Mari ei _____ laskea mäkeä, koska mäki on niin jyrkkä.

- a) mene (11)
- b) tule (3)
- c) uskalla (12)
- d) raski (1)

5. Niko _____ koulusta kahdelta.

- a) jaksaa (8)
- b) pääsee (11)
- c) hokee (1)
- d) menee (7)

6. Mari _____ hyvin koulussa, koska hän on niin ahkera.

- a) pärjää (16)
- b) ryntää (2)
- c) pääsee (5)
- d) raskii (2)

7. Niko on innoissaan, koska hän _____ huomenna kaupunkiin ostamaan isän kanssa tietokonetta.

- a) joutuu (5)
- b) lähtee (21)
- c) ravaa (1)
- d) viihtyy (-)

8. Mari ei _____ televisiota, koska hänen täytyy lukea kokeisiin.
- a) katso (4)
  - b) osaa (9)
  - c) kerkiä (14)
  - d) palaa (-)
9. Olin katsomassa televisioita, kun äiti tuli sanomaan minulle, että Niko _____ huomenna meille.
- a) menee (4)
  - b) tulee (21)
  - c) lähtee (1)
  - d) osaa (1)
10. Niko on niin laiska, ettei _____ solmia kengännauhoja.
- a) intä (5)
  - b) lähde (13)
  - c) viitsi (6)
  - d) ryntää (1)
11. Isä _____ tänään takaisin pitkältä työmatkalta.
- a) raskii (2)
  - b) ehtii (11)
  - c) viitsii (1)
  - d) palaa (12)
12. Koska äiti on myöhässä, hän ei _____ junaan.
- a) häivy (5)
  - b) ehdi (13)
  - c) intä (3)
  - d) haista (2)
13. Niko _____ tänään jäämään jälki-istuntoon, koska hän on häirinnyt tunnilla.
- a) joutuu (11)
  - b) pääsee (3)
  - c) lähtee (7)
  - d) menee (5)
14. Isä ei koskaan _____ ostaa mitään, koska hän on niin tarkka rahoistaan.
- a) tule (11)
  - b) mene (10)
  - c) raski (3)
  - d) intä (1)
15. Niko on vähän outo, sillä joskus hän _____ kesken tunnin mitään sanomatta.
- a) menee (18)
  - b) häipyä (5)
  - c) ehtii (3)
  - d) raskii (-)
16. Mari ei _____ mennä ulos, koska hän on sairas.
- a) ehdi (4)
  - b) voi (20)
  - c) mene (1)
  - d) lähde (1)

17. Opettajaa suututtaa, koska Niko _____ ympäri luokkaa kuraisissa kengissä.
- a) lähtee (22)
  - b) viitsii (1)
  - c) ravaa (2)
  - d) häipyä (1)
18. Mari _____ lukea ja laskea hyvin.
- a) menee (7)
  - b) raskii (-)
  - c) ravaa (-)
  - d) osaa (19)
19. Äiti on kauhuissaan, kun Niko _____ koiran kanssa sisälle yltä päältä kurassa.
- a) häipyä (4)
  - b) ryntää (4)
  - c) lähtee (16)
  - d) raskii (1)
20. Mari haluaa opettajaksi, koska hän _____ lasten parissa.
- a) lähtee (16)
  - b) raskii (3)
  - c) viihtyy (3)
  - d) inttää (2)
21. Isä lupasi Marille, että hän _____ sirkukseen, jos tekee ensin läksyt.
- a) joutuu (2)
  - b) pääsee (10)
  - c) saapuu (2)
  - d) tulee (11)
22. Mari ei _____ mennä joulupukin syliin, koska joulupukki on niin pelottavan näköinen.
- a) raski (-)
  - b) ehdi (4)
  - c) uskalla (15)
  - d) kerkiä (6)
23. Jäin odottamaan äitiä kotiin, sillä tiesin, että hän _____ tänään kotiin matkoilta.
- a) lähtee (10)
  - b) palaa (5)
  - c) menee (12)
  - d) häipyä (-)
24. Kivi on niin painava, että Niko ei _____ nostaa sitä.
- a) ehdi (3)
  - b) raski (-)
  - c) jaksa (22)
  - d) pärjää (1)
25. Niko _____ tänään vanhempiensa kanssa matkoille.
- a) tulee (7)
  - b) palaa (4)
  - c) menee (12)
  - d) lähtee (4)

26. Koska Marilla on niin kiire, hän ei _____ auttamaan äitiä.
- a) osaa (8)
  - b) kerkiä (14)
  - c) pärjää (2)
  - d) viitsi (3)
27. Aina kun äiti _____ töistä kotiin, meidän koira hyppii hänen päälle innoissaan.
- a) lähtee (10)
  - b) menee (12)
  - c) saapuu (3)
  - d) joutuu (2)
28. Housut on niin kallitt, ettei äiti _____ ostaa niitä.
- a) jaksa (17)
  - b) ehdi (4)
  - c) kerkiä (2)
  - d) raski (4)
29. Meidän opettaja on kiukkuinen, jos joku _____ myöhässä hänen tunnille.
- a) menee (8)
  - b) tulee (12)
  - c) lähtee (4)
  - d) häpyy (3)
30. Koska Niko on niin hyvä juoksija, hän _____ aina juoksukilpailuissa.
- a) viitsii (2)
  - b) ehtii (2)
  - c) osaa (12)
  - d) pärjää (9)
31. Niko _____ ottamaan tukiovetusta matematiikasta, vaikka ei haluaisi.
- a) pääsee (10)
  - b) joutuu (7)
  - c) voi (9)
  - d) ehtii (-)
32. Koska Niko on niin hidas, hän ei _____ minnekään ajoissa.
- a) ehdi (8)
  - b) jaksa (9)
  - c) raski (1)
  - d) osaa (9)
33. Niko _____ kiihtyneenä ympäri taloa yrittäen etsiä koulukirjojaan.
- a) lähtee (16)
  - b) häpyy (1)
  - c) ravaa (4)
  - d) tulee (5)
34. Koska Mari on niin hyvä matematiikassa, hän _____ tehdä kaikki tehtävät ilman opettajan apua.
- a) pärjää (2)
  - b) osaa (23)
  - c) raskii (-)
  - d) ehtii (-)

35. Niko _____ luokkaan hikisenä kesken tunnin.
- a) häipyy (3)
  - b) lähtee (15)
  - c) ryntää (2)
  - d) jaksaa (7)
36. Niko ei _____ lähteä hiihtämään, koska hänen toinen suksi on katkennut.
- a) ehdi (6)
  - b) osaa (7)
  - c) viitsi (1)
  - d) voi (12)
37. Mari ei _____ lähteä hiihtämään, koska hiihtäminen on hänen mielestä tylsää.
- a) ehdi (5)
  - b) osaa (7)
  - c) viitsi (6)
  - d) voi (7)
38. Oppilaat jäävät ihmeissään luokkaan, kun opettaja yhtäkkiä _____ sanomatta mitään.
- a) tulee (11)
  - b) häipyy (5)
  - c) pääsee (4)
  - d) saapuu (4)
39. Mari ei _____ koulussa, koska hänellä ei ole siellä kavereita.
- a) viitsi (6)
  - b) viihdy (6)
  - c) voi (11)
  - d) ehdi (3)
40. Äiti jää kotiin katsomaan ikkunasta Nikoa, kun Niko _____ uudella pyörällä kouluun.
- a) menee (17)
  - b) tulee (5)
  - c) saapuu (3)
  - d) joutuu (1)

Kontekstillisten lauseiden testi

Lue seuraava tarina. Täydennä vaillinaiset lauseet valitsemalla vaihtoehdoista (a,b,c,d) oikea.

PUNAHILKKA

Olipa kerran tyttö, joka piti aina päässään punaista hilkkaa. Niinpä häntä kutsuttiin Punahilkaksi. Eräänä päivänä äiti 1. _____ tyttölle: "Tässä on pala kakkua ja kahvia, vie ne mummolle.

2. _____ matkaan ennen kuin tulee kuuma ja kävele nätisti.

Äiti myös 3. _____ Punahilkkaa poistumasta tieltä. Koska Punahilkkan äiti 4. _____ tehdä ruokaa hyvin, 5. _____

Punahilkka usein viemään mummolle äidin tekemää ruokaa, vaikka ei haluaisikaan.

Niinpä Punahilkka 6. _____ kori kädessä kävelemään kohti mummon mökkiä. Metsässä Punahilkka 7. _____ suden.

Mutta koska Punahilkka ei tiedä, miten ilkeä susi on, hän ei pelkää sutta ja 8. _____ jopa puhua sudelle.

Susi 9. _____ miellyttävällä äänellä. Hän 10. _____

Punahilkalta: "Minne sinä menet näin aikaisin aamulla?"

"Mummon luo", vastaa Punahilkka. Sitten susi 11. _____

Punahilkalle: "12. _____ Punahilkka, miten kauniita kukkia tuolla on. Ja 13. _____, miten kauniisti linnut laulaa".

Sitten Punahilkka 14. _____ poimimaan kukkia. Koska hän on kova puhumaan, hän nytkin koko ajan 15. _____ itseksensä iloisena.

Mutta susi 16. _____ juoksemaan kohti mummon mökkiä.

Susi 17. _____ mökille ennen Punahilkkaa.

Susi koputtaa ovea.

"Kuka siellä?", kysyy mummo.

"Punahilkka tuo sinulle kahvia ja kakkua, avaa ovi", vastaa susi mummolle." 18. _____ sisälle, minä olen sairas enkä

19. _____ nousta ylös sängystä". Siispä koska mummo ei

20. _____ nousta ylös sängystä, susi

1. a) puhuu 4 ¹	2. a) tule 6
b) vastaa -	b) mene 7
c) sanoo 13	c) lähde 8
d) kysyy 5	d) saavu 1
3. a) puhuu 4	4. a) voi 5
b) kieltää 7	b) osaa 11
c) sanoo 6	c) ehtii 3
d) menee 5	d) lähtee 2
5. a) menee 6	6. a) menee 7
b) joutuu 5	b) tulee 3
c) pääsee 7	c) lähtee 9
d) ehtii 4	d) osaa 3
7. a) näkyy 4	8. a) menee 3
b) näkee 10	b) uskaltaa 16
c) katsoo 2	c) lähtee 2
d) kuuluu 6	d) ehtii 1
9. a) kuulee 5	10. a) kysyy 13
b) sanoo 10	b) vastaa 4
c) puhuu 4	c) sanoo 4
d) menee 3	d) puhuu 1
11. a) puhuu 2	12. a) tule 3
b) vastaa 6	b) katso 11
c) ehtii 3	c) näe 5
d) sanoo 11	d) näy 3
13. a) kuule 3	14. a) palaa 5
b) kuuntele 14	b) tulee 4
c) haista 5	c) menee 10
d) lähde -	d) ehtii 3
15. a) sanoo 9	16. a) menee 4
b) menee 2	b) tulee 2
c) höpöttää 11	c) ehtii 2
d) pääsee -	d) lähtee 14
17. a) jaksaa 6	18. a) mene 3
b) ehtii 8	b) tule 13
c) osaa 7	c) ehdi 2
d) voi 1	d) lähde 4
19. a) ehdi 1	20. a) ehdi 5
b) jaksaa 19	b) osaa 3
c) lähde 2	c) voi 14
d) mene -	d) mene -

¹Jokaisen vaihtoehdoisen verbin perässä oleva luku osoittaa, kuinka monta kertaa informantit olivat sen valinneet.

21. _____ sisälle, 22. _____ mummon sängyn luokse ja syö hänet. Vähän ajan kuluttua Punahilkka

23. _____ mökille, jonka ovi on auki.

Punahilkka ihmettelee mummon ulkonäköä ja kysyy häneltä:

“Miksi sinulla on niin suuret korvat?” “Jotta voisin paremmin

24. _____, mitä sinä sanot”. “Entä miksi sinulla on niin suuret silmät?” “Jotta voisin paremmin 25. _____ sinut”.

“No miksi sinulla on niin iso nenä?” Jotta paremmin

26. _____ sinut”. “Entä miksi sinulla on niin kauhean iso suu?” “Jotta voisin paremmin syödä sinut”.

Sitten susi tarttuu Punahilkkaan ja nieleisee hänet.

Onneksi metsästäjä 27. _____ mökille ennen kuin susi on ehtinyt lähteä pois. Kun metsästäjä 28. _____ suden äänet mökistä, hän 29. _____ sisälle ja tappaa suden.

Sitten hän pelastaa Punahilkkan ja mummon suden mahasta.

Kun Punahilkka 30. _____ takaisin kotiin, ovat jo hänen isä ja äiti häntä vastassa. Kotona Punahilkka rupeaa tekemään matematiikan läksyjä. Koska hän 31. _____ tehdä kaikki laskut oikein, hän varmasti 32. _____ myös matematiikan kokeessa.

21. a) ehtii 4   22. a) lähtee 7
b) voi 1   b) menee 10
c) lähtee 5   c) ehtii 3
d) tulee 12   d) jaksaa 2

23. a) palaa 6   24. a) kuulua 13
b) saapuu 10   b) tuntea 1
c) lähtee 6   c) mennä -
d) jaksaa -   d) kuulla 8

25. a) nähdä 15   26. a) tunnen 2
b) tuntea 1   b) haistan 14
c) näkyä 5   c) haisaa 4
d) haistaa 1   d) menen 2

27. a) lähtee 8   28. a) kuuluu 3
b) jaksaa 3   b) tuntee 1
c) kerkiää 9   c) kuulee 16
d) osaa 2   d) ehtii 2

29. a) jaksaa 2   30. a) lähtee 9
b) lähtee 7   b) palaa 6
c) menee 10   c) menee 6
d) ehtii 3   d) jaksaa 1

31. a) voi 1   32. a) voi 1
b) osaa 18   b) menee 2
c) ehtii 1   c) pärjää 8
d) jaksaa 2   d) osaa 11